

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAPAY ZEKA YÖNTEMLERİ KULLANILARAK DOKUMA
MAKİNELERİNDE ÇÖZGÜ BESLEME SİSTEMİ TASARIMI

Lütfullah DAĞKURS

DOKTORA TEZİ
TEKSTİL MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

BURSA-2010

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAPAY ZEKA YÖNTEMLERİ KULLANILARAK DOKUMA
MAKİNELERİNDE ÇÖZGÜ BESLEME SİSTEMİ TASARIMI

Lütfullah DAĞKURS

Prof.Dr. Recep EREN
(Danışman)

DOKTORA TEZİ
TEKSTİL MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

BURSA-2010

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAPAY ZEKA YÖNTEMLERİ KULLANILARAK DOKUMA MAKİNELERİNDE
ÇÖZGÜ BESLEME SİSTEMİ TASARIMI

Lütfullah DAĞKURS

DOKTORA TEZİ

TEKSTİL MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

Bu Tez 11/11/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/~~oy çokluğu~~ ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Recep EREN
Danışman

Prof. Dr. H. Rifat ALPAY

Prof. Dr. Cevza CANDAN

Prof. Dr. Şükriye ÜLKÜ

Prof. Dr. Ferruh ÖZTÜRK

ÖZET

Bu çalışmada dokuma makinesine ait çözgü salma sisteminin teorik modellenmesi yapılmıştır. Teorik modelden yararlanılarak tüm dokuma işlemi boyunca meydana gelen çözgü gerginliğindeki değişim incelenmiştir. Çözgü gerginliği çözgü salma miktarına, kumaş çekme miktarına ve arka köprünün hareketine bağlı olarak farklı değişimler göstermektedir. Çözgü gerginliğinin istenilen değerde sabit tutabilmek için PID denetim sistemi ve Bulanık Mantık kontrol denetçisi kullanılmıştır. PID denetim sisteminde farklı oransal, türev ve integral değerleri kullanılarak çözgü gerginliğinin değişimi incelenmiştir. Bulanık mantık kontrolcüsünde ise istenilen gerginlik değerine ulaşabilmek için kural tablosu oluşturulmuştur. Yapılan simülasyon çalışmasıyla bulanık mantık kontrolcüsüyle yapılan gerginlik değişiminin PID denetim sistemiyle yapılan kontrole göre önemli avantajlar sağladığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Çözgü Gerginliği, Bulanık Mantık , PID Kontrol

ABSTRACT

In this thesis, theoretical modelling of the let off system in loom has been done. Throughout the entire weaving process, change occurring in the warp tension investigated by using the theoretical model. Warp tension, depending on the back rail oscillations and let off and take up amount, shows the different variations. Desired to keep the value of warp tension PID and fuzzy logic controller was used. PID control system, different proportional, derivative and integral values of the exchange were examined using warp tension. The rule table of fuzzy logic controller in order to achieve the desired tension value was created. Fuzzy logic controller with a simulation study made of the PID control system built with the tensions of change compared to control important advantages that have been observed.

Keywords : Warp tension, Fuzzy logic control, PID control

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
SİMGELER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	4
2.1. Çözümlü Salma ve Kumaş Çekme Mekanizması	4
2.1.1. Negatif Çözümlü Salma Sistemi	5
2.1.2. Pozitif Çözümlü Salma Sistemi	7
2.1.3. Yarı Pozitif Çözümlü Salma Mekanizmaları	8
2.2. Kontrol (Denetim) Sistemleri	18
2.2.1. Kapalı Döngü Denetim Sistemleri	20
2.2.1.1. Negatif Geri Besleme	20
2.2.1.2. Pozitif Geri Besleme	21
2.3. Temel Denetim Teknikleri ve Denetim Organları	22
2.3.1. Klasik Denetim Teknikleri	22
2.3.1.1. Açık – Kapalı Kontrol	22
2.3.1.2. Oransal Kontrol (P)	23
2.3.1.3. Oransal-İntegral Kontrol (PI)	25
2.3.1.4. Oransal -Türev Kontrol (PD)	26
2.3.1.5. PID Kontrol	27
2.3.2. Modern Denetim Teknikleri	28
2.3.2.1. Bulanık Mantık ve Bulanık Mantık Kontrolcüsü	29
2.4. Çözümlü Salma Mekanizmaları Üzerine Yapılan Araştırmalar	38
3. MATERYAL VE YÖNTEM	50
3.1. Materyal	50
3.2. Yöntem	57
3.2.1. Deneysel Çalışmaya Ait Yöntem	57
3.2.2.1. PID Denetim İle Çözümlü Gerginliği Kontrolü	73
3.2.2.2. Bulanık Mantık İle Çözümlü Gerginliği Kontrolü	77
4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI	81
4.1. Teorik Çalışmaya Ait Araştırma Sonuçları	81
4.2. Deneysel Çalışmaya Ait Sonuçlar	91
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	96
KAYNAKLAR	98
EK-1	101
EK-2	103
EK-3	115
ÖZGEÇMİŞ	117
TEŞEKKÜR	118

KISALTMALAR DİZİNİ

P – Oransal Kontrol

PI- Oransal +İntegral Kontrol

PD- Oransal + Türev Kontrol

PID- Oransal + Türev+İntegral Kontrol

FLC- Bulanık Mantık Kontrolcüsü

ELO- Elektronik Çözümler Salma

EWC- Elektronik Çözümler Salma

ETU- Elektronik Kumaş Sarma

ŞEKİLLER DİZİNİ**Sayfa**

Şekil 2.1. Dokuma Makinesi	4
Şekil 2.2. Arka Köprü.....	5
Şekil 2.3. Negatif Çözümlü Salma Sistemi	6
Şekil 2.4. Levent Çapına Bağlı Olarak Çözgü Gerginliği Değişimi	6
Şekil 2.5. Pozitif Çözümlü Salma Sistemi.....	7
Şekil 2.6. Çözgü İpliği Gerginlik Kontrolü Prensibi.....	9
Şekil 2.7. Hunt Tipi Çözgü Salma Mekanizması	10
Şekil 2.8. Yer Değişime Sensörü Kullanan Elektronik Yarı Pozitif Çözgü Salma Mekanizması	12
Şekil 2.9. Çözgü Salma Sisteminde Kullanılan Sensörler.....	12
Şekil 2.10. SOMET Firmasına Ait Yük Hücreleri İle Çözgü Gerginliği Ölçümünü Esas Alan Elektronik Salma Mekanizması.....	14
Şekil 2.11. Tsudakoma Firmasına Ait Sistem	15
Şekil 2.12. Dornier Tarafından Uygulanan Elektronik Çözgü Salma Sistemi.....	16
Şekil 2.13. Dornier'e Ait Otomatik Başlangıç Hatasını Önleyen Sistem	17
Şekil 2.14. Kapalı Döngü Denetim Sistemi.....	20
Şekil 2.15. Aç-Kapa Tipi Denetimin Çıkış Cevap Grafiği.....	23
Şekil 2.16. Oransal Kontrol Blok Şeması.....	24
Şekil 2.17. Oransal Kontrol Cevap Eğrisi	24
Şekil 2.18. PI Kontrol Blok Şeması	25
Şekil 2.19. PI Kontrol Cevap Eğrisi	25
Şekil 2.20. PD Kontrol Blok Şeması.....	26
Şekil 2.21. PD Kontrol Cevap Eğrisi	26
Şekil 2.22. PID Denetleyicisi	27
Şekil 2.23. Farklı Denetim Tiplerinin Cevap Eğrileri	28
Şekil 2.24. Bulanık Mantık Denetleyicinin(FLC) Temel Yapısı	33
Şekil 2.25. Başlangıç Ayarlarının Çözgü Gerginliğine Etkisi.....	39
Şekil 2.26. Çözgü Gerginliğinin Levend Çapına Bağlı Değişimi	40
Şekil 2.27. Çözgü Leventinin Durumuna Göre Çözgü Gerginliğinin Değişimi	41
Şekil 2.28. Çözgü Gerginlik Değerleri.....	42
Şekil 2.29. Atkı Sıklığı Değişiminin Çözgü Gerilimine Etkisi	43
Şekil 2.30. Çözgü Gerginliğinin Değişimi	44
Şekil 2.31. Çözgü Salma Sisteminin Arka Köprü Hareketli İken PID Kontrol Etkisiyle Çalışması Durumunda Çözgü Gerginliğinin Levent Yarıçapına Bağlı Olarak Değişimi	45
Şekil 2.32. Bulanık Ön Kompansatörlü PID Denetim Yapısı.....	45
Şekil 2.33. 300 dv/dk Çalışma Hızında Elde Edilen PID Ve Fuzzy-PID Kontrol Sistemlerindeki Gerilim Değişimleri.....	46
Şekil 2.34. 550 dv/dk çalışma hızında elde edilen PID ve Fuzzy-PID kontrol sistemlerindeki gerilim değişimleri	46
Şekil 2.35. Çözgü Gerginliğinin PID, bulanık mantık+ PID ve tekli sinir ağı+ PID Denetleyicileri Üzerindeki Değişimleri.....	47
Şekil 2.36. Hata Giriş Üyelik Fonksiyonu	48
Şekil 2.37. Hata Değişimi Giriş Üyelik Fonksiyonu.....	48
Şekil 2.38. Çıkış Üyelik Fonksiyonu.....	48
Şekil 2.39. PID ve Bulanık Mantık Kontrolcülerinin kullanımı durumundaki çözgü gerginliği değişimi.....	49

Şekil 2.40. Bulanık Mantık ve PID Kontrol Organlarının Sistem Davranışı	49
Şekil 3.1. ATPR Kancalı Hava Jetli Dokuma Makinesi	50
Şekil 3.2. AC Motor Sürücüsü Micromaster Vector Drive	51
Şekil 3.3. Micromaster Vector Sürücüsüne Ait Kontrol Bağlantıları	51
Şekil 3.4. Motora Yön Sinyali Veren Optokuplör Devresi	52
Şekil 3.5. Motora Yön Sinyalinin Verilmesi	53
Şekil 3.6. Çözümlü Levendinin Tahriki	53
Şekil 3.7. Tezgah Anamiline Bağlanmış Anahtar Tipi İndüktif Sensör	54
Şekil 3.8 İndüktif Tipte Yer Değiştirme Sensörünün Arka Köprüye Yerleşimi	55
Şekil 3.9. Advantech PCL-818 arabirim kartı	56
Şekil 3.10. Advantech PCLD-8115D Terminal Kartı	56
Şekil 3.11. Anahtar Tip İndüktif Sinyalin Simulinkte İşlenmesi	57
Şekil 3.12. Simulinkte Her Atkı Atımında Ortalama Gerginlik Değerinin Hesaplanması	58
Şekil 3.13. Simulinkte Motor Dönüş Yönünün Ayarlanması	58
Şekil 3.14. PID Tipi Denetimle Gerginlik Kontrolü	59
Şekil 3.15. Hata Sinyalinin Üyelik Fonksiyonu	59
Şekil 3.16. Çıkış Sinyalinin Üyelik Fonksiyonu	60
Şekil 3.17. Hata Sinyaline Göre Çıkış Sinyalinin Değişimi	60
Şekil 3.18. Bulanık Mantık Kontrolcüsüyle Gerginlik Kontrolü	61
Şekil 3.19. Yer Değiştirme Sensörüne Sahip Bir Elektronik Çözüm Salma Mekanizması	62
Şekil 3.20. Çözüm İpliği Çapının Hesaplanması	65
Şekil 3.21. Dokuma Makinasının Herbir Devrindeki Çözüm Leventi Yarıçapının Hesaplanması	66
Şekil 3.22. Serbest Bırakılan Çözüm Miktarının Hesaplanması	66
Şekil 3.23. Çözüm İpliği Gerginliğindeki Değişimin Hesaplanması	67
Şekil 3.24. Çözüm Gerginliğindeki Değişimin Arka Köprüye Olan Etkisi	68
Şekil 3.25. l_{fark} Değerinin Hesaplanması	69
Şekil 3.26. Çözüm İpliğindeki Toplam Değişim Miktarı	69
Şekil 3.27. Çözüm İpliği Gerginliğinin Değişimi	70
Şekil 3.28. Çözüm İpliği Gerginliğinin Hesaplanması	70
Şekil 3.29. Yük Momenti	71
Şekil 3.30. DC Motora Ait Blok Şeması	72
Şekil 3.31. Motorun Açısal Hızının Dişli Oranıyla Düşürülmesi	72
Şekil 3.32. Sensör Çıkış Sinyali	73
Şekil 3.33. PID Kontrol Denetleyicisi	75
Şekil 3.34. PID Denetimi Kullanılmış Çözüm Gerginliği Kontrol Sistemi	76
Şekil 3.35. Çözüm Gerginliği Kontrolüne Ait Blok Şema	76
Şekil 3.36. Bulanık Mantık Denetleyicisi İle Yapılan Simülasyon Diagramı	77
Şekil 3.37. Bulanık Mantık Kontrolcüsünün Giriş Üyelik Fonksiyonu	77
Şekil 3.38. Bulanık Mantık Kontrolcüsünün Çıkış Üyelik Fonksiyonu	78
Şekil 3.39. Bulanık Mantık Kontrolcüsünün Kural Tablosu	78
Şekil 3.40. Hata Sinyaline Göre Kumanda Sinyalinin Üretilmesi	79
Şekil 3.41. Hata Değerlerine Karşılık Gelen Çıkış Sinyali	79
Şekil 4.1. Oransal Kontrol Durumunda Çözüm Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atk/cm, $K_p=1$)	81

Şekil 4.2. Oransal Kontrol ve İntegral Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atk/cm, $K_p=1$, $K_i=1$)	82
Şekil 4.3. Oransal Kontrol ve İntegral Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atk/cm, $K_p=1$, $K_i=2$)	83
Şekil 4.4. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atk/cm, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$)	83
Şekil 4.5. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atk/cm, $K_p=1$, $K_i=2$, $K_d=1$)	84
Şekil 4.6. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=3000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$).....	85
Şekil 4.7. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=3000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$).....	85
Şekil 4.8. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=6000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$).....	86
Şekil 4.9. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=6000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$).....	86
Şekil 4.10. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($n=22$ atk/cm).....	88
Şekil 4.11. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=3000$ cN)	89
Şekil 4.12. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=3000$ cN)	89
Şekil 4.13. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=6000$ cN)	90
Şekil 4.14. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=6000$ cN)	90
Şekil 4.15. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=5$, $K_i=2$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi.....	92
Şekil 4.16. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=10$, $K_i=2$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi.....	92
Şekil 4.17. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=15$, $K_i=2$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi.....	93
Şekil 4.18. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=5$, $K_i=5$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi.....	93
Şekil 4.19. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=10$, $K_i=5$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi.....	94
Şekil 4.20. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=15$, $K_i=5$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi.....	94
Şekil 4.21. Bulanık Mantık Denetçisinin 5 Üyelikli Kullanılması Durumunda Atkı Sayısına Bağlı Olarak Gerginlik Değişimi.....	95
Şekil 4.22. Bulanık Mantık Denetçisinin 9 Üyelikli Kullanılması Durumunda Atkı Sayısına Bağlı Olarak Gerginlik Değişimi.....	95

SİMGELER DİZİNİ

- θ - Arka Köprü Salınım Açısı
- n - Tezgah Devri (dv/dk)
- n_s - Atkı Sıklığı (atkı/cm)
- $l_{kç}$ - Kumaş Çekme Miktarı
- $l_{çs}$ - Serbest Bırakılan Çözü Mü Miktarı
- dr- Çözü Mü Levendi Yarıçapında Meydana Gelen Değişim Miktarı
- d θ - Levent Dönme Miktarı (Rad)
- dç- Çözü Mü İpliği Çapı
- L - Serbest Çözü Mü Uzunluğu
- $E_ç$ - Çözü Mü İpliği Elastisite Sabiti (N).
- ΔT - Çözü Mü İpliği Gerginliğindeki Değişim
- l_{fark} - Arka Köprü'nün Çözü Mü İpliği Değişimi Üzerine Olan Etkisi
- T_m - Tahrik Momenti
- K_m - Tork Sabiti
- I - Akım
- M_y - Yük Momenti
- ω_l - Levent Açısal Hızı
- i- Çevrim oranı

elektronik ünitelerin (örneğin DSP-sayısal sinyal işleme) sayesinde ayarlanarak çözgü gerilimleri kontrol altına alınabilmektedir. Böylelikle gerilim değişimlerinden dolayı daha az hatalı kumaş dokunmaktadır.

Dokuma makinelerinde çözgü salma sistemlerinden beklenen, çözgü ipliklerinin dokuma işlemi boyunca sabit gerilimle beslemesini sağlamaktır. Bu amaçla geliştirilen gerilim kontrol sistemleri arasında günümüzde başarıyla kullanılan PID (orantı-türev-integral) kontrol denetimcisine sahip olan kontrol sistemleridir. PID günümüzde çok kullanılan bir kontrol yöntemidir. Endüstrideki uygulamaların yaklaşık %75'inde uygulanmaktadır. Elektronik çözgü salma sistemlerinde de yaygın olarak geri beslemeli PID kontrol kullanılmaktadır. Literatürde farklı birçok PID kontrol sistemini esas alarak çalışan çözgü gerginliği kontrol sistemleri bulunmaktadır. PID kontrol denetimcisi ile gerilim kontrolünde en önemli nokta doğru çözgü gerilimini sağlayabilmek için çözgü gerginliğinin dolu leventten boş levende kadar hassas bir şekilde ölçülmesi ve bu ölçümün levent çapındaki değişimlerden bağımsız olarak gerçekleştirilmesidir. Esas olarak levent çapındaki değişimlerden kaynaklanan gerginlik değişimi algılandıktan sonra düzeltme sinyali üretilmekte ve bu sinyal işlenerek çözgü salma levendini tahrik eden motorun hızı ayarlanır ve gerginlikteki sapma düzeltilir.

Dokuma makinesinin matematiksel modellemesinin yapılması etkin bir PID denetimi için gereklidir. Çünkü kontrol sistemlerinin analiz, tasarım ve boyutlandırılmasında tüm sistem dinamiğini tanımlayan, giriş ve çıkış bağıntıları ile durum değişkenlerini içeren diferansiyel denklemlerin elde edilmesi gerekir. Sistemin değişkenleri arasındaki bağıntılarını veren bu denklemlere otomatik kontrol sistemlerinin matematiksel modeli denir. Bu konu üzerinde yoğunlaşan mühendisler, sonuçta dokuma makinesinin mekaniksel hareketlerini tanımlayan 5.dereceden diferansiyel denklemler ortaya çıkarmıştır. Sistem mekaniğini çok iyi temsil eden denklemler teorik olarak işe yaraması gerekirken, dokuma makinelerinde tam istenilen bir gerilim kontrolü elde edilememektedir. Bunun nedenleri arasında çözgü salma ve kumaş sarma sistemlerinde kullanılan motorların özelliklerinin modellemelerdeki gibi lineer olmaması, ipliğin yük-uzama ilişkisinin farklı tip ipliklerde lineerlikten sapmalar göstermesi gibi sebepler sayılabilir.

Günümüz kontrol sistemlerinde popüler bir konu olan bulanık mantık (fuzzy logic) ve yapay zeka sistemleri bazı avantajları nedeniyle endüstride yaygınlaşmış ve başarılı kontrol sistemi uygulamalarıyla kendine yer edinmiştir. Çözümlenmiş sistemlerde de bulanık mantık esasına dayanan kontrol sistemleri uygulamaları araştırma alanına girmiş bulunmaktadır.

Bulanık mantık basit bir matematik modelin bulunmadığı çok karmaşık sistemlerde özellikle lineer olmayan sistemlerde oldukça etkili sonuçların alınabildiği bir yöntemdir. “İnsana özgü tecrübe ile öğrenme” olayının kolayca modellenebilmesi ve belirsiz kavramların bile matematiksel olarak ifade edilebilmesine olanak tanınması nedeniyle lineer olmayan sistemlere yaklaşım yapabilmek için özellikle uygundur.

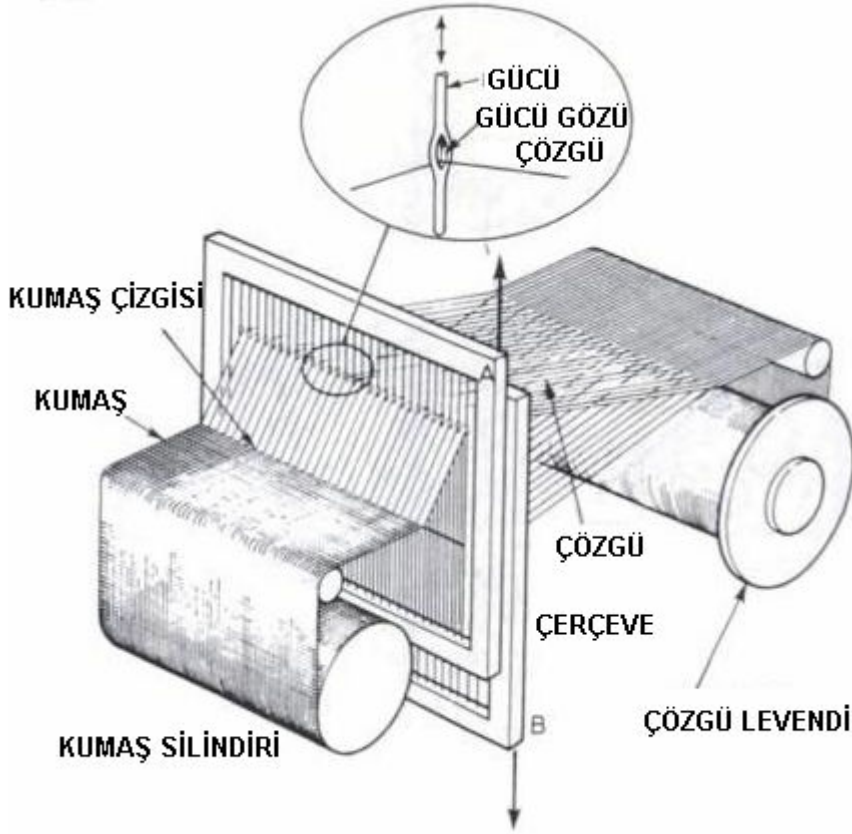
Bu çalışmada mekanik çözümlenmiş mekanizmasına sahip bir dokuma makinesinde çözümlenmiş sistem elektronik hale getirilmiş, PID ve bulanık mantık kontrol yaklaşımları uygulanarak bulanık mantıkla çözümlenmiş besleme sisteminin kontrol edilebilme olanakları PID kontrol yaklaşımı ile karşılaştırılmıştır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Çözü Salma ve Kumaş Çekme Mekanizması

Dokuma işleminin sürekli olarak devam edebilmesi için çözgü ipliği çözgü salma mekanizması tarafından çözgü levendinden beslenmekte ve elde edilen kumaş ise kumaş sarma sistemi tarafından çekilip sarılmaktadır (Şekil 2.1).

Dokuma makinelerinde kaliteli bir kumaş elde etmek için çözgü gerginliğinin işlem boyunca kumaş yapısının gerektirdiği değerde sabit tutulması gerekir. Çözgü salma sistemleri, çözgü ipliklerini istenilen gerginlik değeri sabit olacak şekilde dokuma bölgesine sevk eden sistemlerdir.

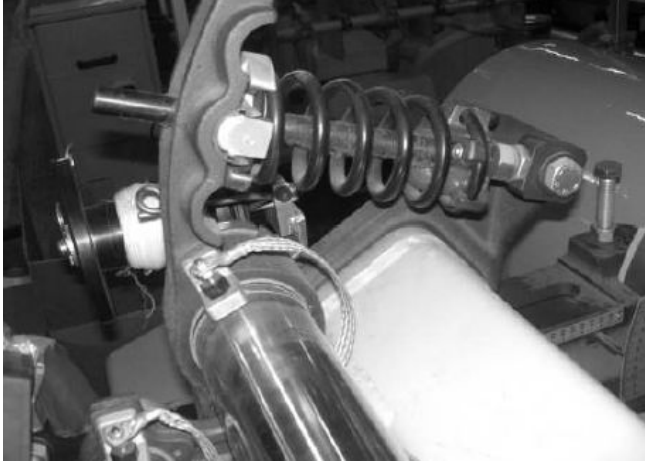

Şekil 2.1. Dokuma Makinesi

KAYNAK: Lord, Mansour, Weaving: conversion of yarn to fabric

Kaliteli bir dokuma kumaş elde etmek için çözgü salma mekanizmaları çözgü salınımını kontrollü bir gerilim altında sağlamaktadırlar. Çözgü salma mekanizmaları

üzerinde barındırdığı arka köprü sayesinde (Şekil 2.2) ağızlık açılmasından kaynaklanan gerilim değişimlerini, dokuma bölgesi içerisinde bulunan çözümlü uzunluğunu değiştirerek sınırlamaktadırlar.

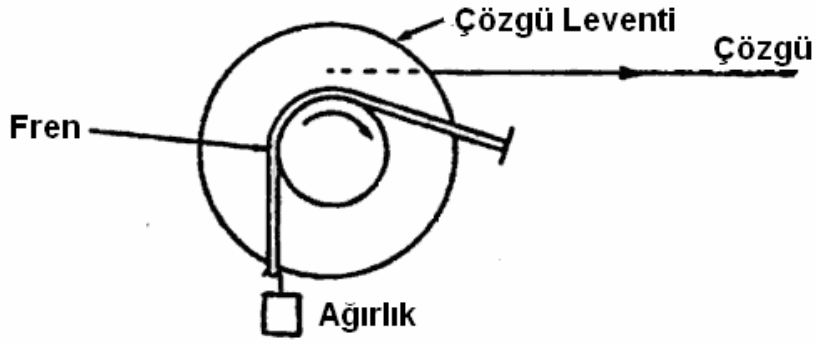

Şekil 2.2. Arka Köprü

Çözgü salma sistemleri negatif çözgü salma sistemi, yarı pozitif çözgü salma sistemi ve pozitif çözgü salma sistemi olmak üzere 3 grupta incelenebilir.

2.1.1. Negatif Çözgü Salma Sistemi

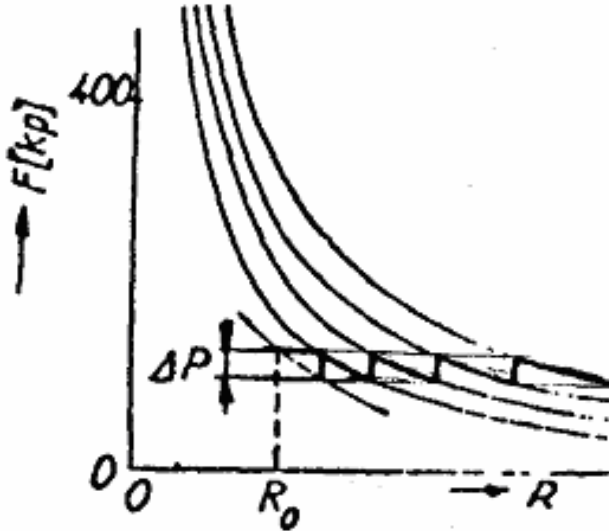
En basit çözgü salma sistemi negatif çözgü salma sistemidir. Negatif çözgü salma sistemlerinde çözgü levendi bir frenleme sistemine sahiptir ve çözgü ipliklerinin gerilimi ile çözgü levendi hareket etmektedir (Şekil 2.3). Otomatik olmayan dokuma makinelerinde çok geniş bir kullanıma sahip olan bir çözgü salma sistemidir. Mekanik olarak basit bir yapıya sahiptir ve bu sebepten dolayı düşük bir maliyetle kullanılabilir. Fakat otomatik dokuma makinelerinin çalışma şartlarına göre bazı dezavantajlara sahiptir. Bu dezavantajların sebepleri arasında çözgü geriliminde kısa, orta ve uzun periyotlu değişimlere neden olması ve böylelikle atkı sıklığında değişimlerinin görülmesidir.

Şekil 2.3. Negatif Çözü Salma Sistemi

KAYNAK: BOARD N., Complete technology book on textile, spinning, weaving, finishing and printing, Asia Pacific Business Press Inc, p 187, 2009

Negatif çözü salma sistemlerinde çözü leventinin yarıçapı ile çözü gerginliği arasında hiperbolik bir bağıntı mevcuttur. Çözü leventinin çapının azalışı ile çözü gerginliğinin azalmaması isteniyorsa frenleme momentinin uygun bir şekilde değiştirilmesi gerekmektedir (Alpay 1985). Levent çapına bağlı olarak çözü gerginliği değişimi Şekil 2.4’de görülmektedir.

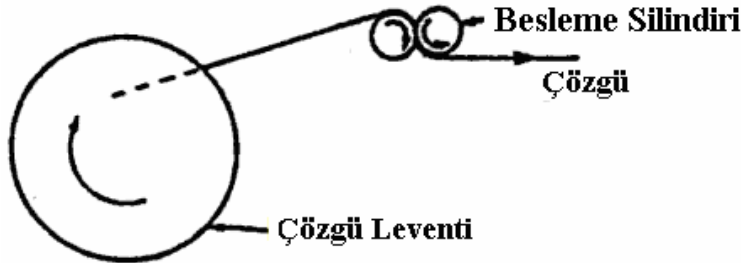
Şekil 2.4. Levent Çapına Bağlı Olarak Çözü Gerginliği Değişimi

KAYNAK: ALPAY R., 1985. Dokuma Makinaları, Makine Mühendisleri Odası, Yayın No:114, s. 195

Çözü levendinin bazen düzensiz bazen de kesikli çalışmasından dolayı kısa periyotlu değişimler sistemin doğası olarak birkaç atkı atımından sonra atkı sıklığında değişime neden olmaktadır. Statik sürtünme dinamik sürtünmeye nazaran daha büyüktür, bu sebepten dolayı çözü levendini devamlı hareketli tutmak çözü levendini dururken hareket ettirmeye göre daha fazla kuvvet gerektirmektedir. Bu nedenle, kumaş sarma hareketinde tefelemenin etkisiyle çözü levendinin dönmesi, artan çözü geriliminin etkisiyle daha da zorlaşmaktadır. Levent çözü geriliminin etkisiyle dönme hareketine başladığında ve dönmeye devam ettiğinde tefe kumaş çizgisine geldiğinde çözü ipliklerini çekeceğinden çözü levendinin hareketi azalacak ve dinamik sürtünme etkisini yitirecektir. Bu durumda çözü levendi çözü gerginliği tekrar dinamik sürtünmeyi aşacak yeterli gerginlik değerine ulaşmıncaya kadar duracaktır. Bu durum dinamik ve statik sürtünme katsayısına, çözü ipliğinin elastik modülüne ve kumaş çekme oranına bağlı olarak değişmektedir.

2.1.2. Pozitif Çözü Salma Sistemi

Pozitif çözü salma sisteminde prensip çözü ipliğini kumaş yapısının gerektirdiği sabit dokuma bölgesine beslemektir. Çözü salma işlemi çözü gerginliğinden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Ancak kumaşın dokunması için gerekli olan çözü besleme hızı başlangıçta gerginlik istenen seviyede olacak şekilde belirlenir. Pozitif çözü salma mekanizmaları çok özel alanlar dışında dokuma sektöründe yaygınlık kazanamamıştır. Daha fazla örme sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Pozitif çözü salma mekanizmalarının dokumada uygulanabilirliğinin araştırılması kaynak (Eren 1998) 'da verilmektedir.

Şekil 2.5. Pozitif Çözü Salma Sistemi

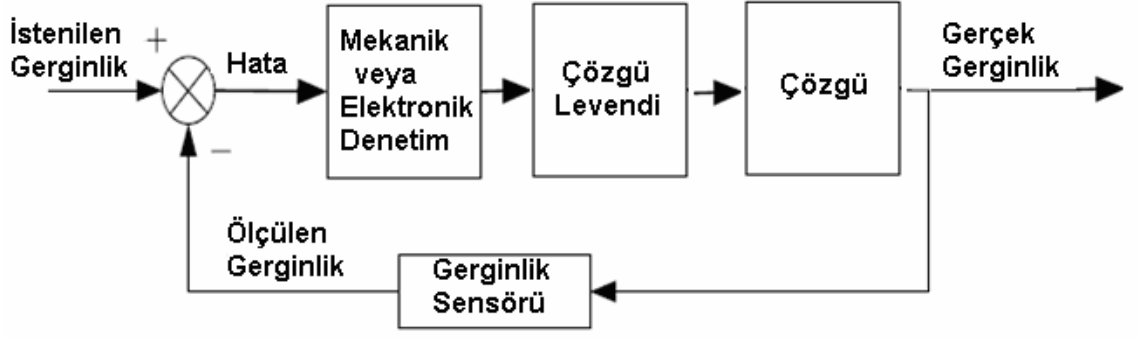
KAYNAK: BOARD N., Complete technology book on textile, spinning, weaving, finishing and printing, Asia Pacific Business Press Inc, p 187,2009

Negatif çözü salma mekanizmaları zaman içerisinde levend çapındaki değişimin etkisini sınırlayacak şekilde geliştirilse de dokumanın ihtiyaçlarına cevap verememiş ve yarı pozitif çözü salma mekanizmaları geliştirilerek endüstride kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de kullanılan sistem yarı pozitif çözü salma sistemi olup elektronik donanımla çalışmaktadır. Aşağıda gelişim sürecine göre yarı pozitif çözü salma mekanizmaları incelenecektir.

2.1.3. Yarı Pozitif Çözü Salma Mekanizmaları

Yarı pozitif çözü salma mekanizmalarında çözü levendi ana motordan bir mekanik sistem ile veya bağımsız bir çözü salma motoru tarafından tahrik edilir. Çözü besleme hızı ise çözü gerginliği tarafından belirlenir. Yarı pozitif çözü salma mekanizmalarında çözü gerginliği arka köprüde ölçülür. İstenilen değerle karşılaştırıldıktan sonra olabilecek bir sapma çözü levendinin hızı ayarlanarak düzeltilir. Arka köprü genelde hareketli olup her tezgah devrinde salınım yapmaktadır. Bu şekilde ağızlık açma ve tefeleden dolayı ortaya çıkan gerginlik değişimleri sınırlandırılır. Orta periyotlu ve levend çapının gittikçe azalmasından dolayı ortaya çıkan uzun periyotlu gerginlik değişimleri ise ölçme sistemi tarafından algılanıp levendin açısal hızı ayarlanarak düzeltilir. Dolayısıyla yarı pozitif çözü salma mekanizmalarında dolu levenden boş levende kadar gerginlikte ortaya çıkabilecek tüm sapmalar düzeltilebilme potansiyeli taşımaktadır.

Yarı pozitif çözü salma mekanizmaları Şekil 2.6'da görülen blok diyagramı ile temsil edilen bir geri beslemeli kontrol sistemi olarak çalışmaktadır. Burada ölçülen gerginlik istenen gerginlik ile karşılaştırılmakta ve aradaki fark hata sinyali olarak elde edilmektedir. Mekanik veya elektronik denetim organı hata sinyalini işleyip tahrik elemanını kontrol ederek çözü levendi hızını ayarlamaktadır. Buna göre beslenen çözü miktarı değiştirilip gerginlik düzeltilmektedir. Bu çevrim ortalama çözü gerginliği belirlenerek dokuma işlemi boyunca devam eder.

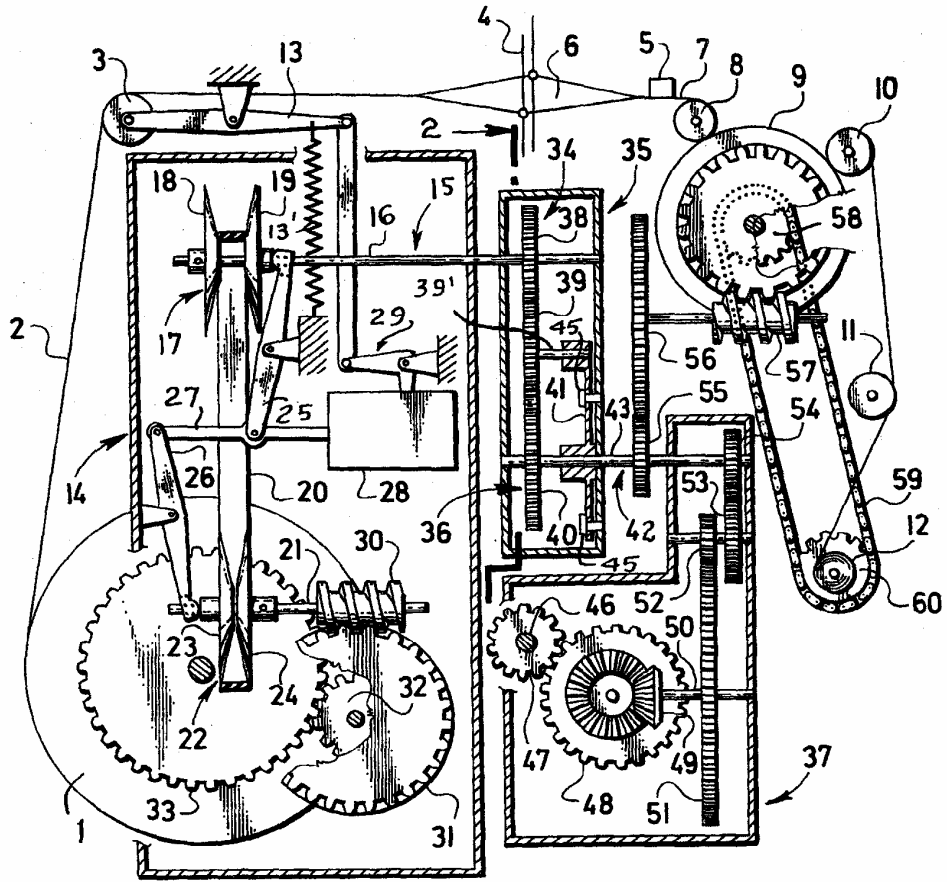
Şekil 2.6. Çözgü İpliği Gerginlik Kontrolü Prensibi

KAYNAK: ZHOU Q., HE Y., GUO S., FANG M., DSP-Based Intelligent Tension Controller, High Density Microsystem Design and Packaging and Component Failure Analysis, Shanghai, 27-29 June 2005, p 1-4

Yarı pozitif çözgü salma mekanizmaları 80’li yıllara kadar mekanik sistemler kullanılarak uygulanmıştır. Önceleri kesikli hareket üretecek tarzda tasarlanıp üretilen yarı pozitif çözgü salma mekanizmaları daha sonra sürekli hareket üretecek şekilde üretilmiş ve endüstride kullanılmıştır. Şekil 2.7 Hunt tipi sürekli levend hareketi üreten bir mekanik çözgü salma mekanizmasını göstermektedir. Sürekli levend hareketi üreten bu mekanizmada çözgü gerginliği 13` nolu yayın gerginliği ile ayarlanır. Yay kuvveti 13 nolu kolu saat ibreleri yönünde döndürmeye çalışırken çözgü gerginliği 3 nolu arka köprü silindirine uyguladığı kuvvetle saat ibrelerinin tersi yönünde döndürmeye çalışmaktadır. Çözgü gerginliğinin momenti yay kuvveti momentine eşit olduğu zaman 13 nolu kol denge konumunda kalır ve istenen gerginlik elde edilmiş olur. Levent çapındaki azalmaya bağlı olarak çözgü gerginliği artış eğilimine girer ve 13 nolu kolu saat ibreleri tersi yönünde döndürmeye başlar. 13 nolu kolun saat ibreleri tersi yönündeki dönme hareketi 29 nolu kola saat ibreleri yönünde dönme hareketi olarak iletilir. 29 nolu kolun saat ibreleri yönündeki dönme hareketi 25 nolu kolun saat ibleri tersi yönünde 26 nolu kolun ise saat ibreleri yönünde dönme hareketi olarak aktarılır. Bunun sonucu olarak üst varyatör kasnağı kapanıp kayışın temas ettiği çap artarken alt kasnak açılıp kayışın temas ettiği çap azalmaktadır. Üst kasnak dokuma makinesinin ana milinden alınan sabit hızda tahrik edildiğinden kasnak çaplarındaki bu değişim alt kasnağın açısal hızını arttırmaktadır. Alt kasnak hızı sabit birdişli oranıyla levende iletildiğinden levend açısal hızında da artış olur ve çözgü besleme hızı artar. Bunun sonucu olarak bu işlem gerginlik istenilen değere gelinceye kadar (13 nolu kolun dengesi oluşuncaya) kadar devam eder.

Herhangi bir sebepten dolayı çözgü gerginliğinde düşüş olduğunda sistem ters yönde çalışarak gerginliği ayarlanan değere getirir. Bu sistem levent çapındaki değişimden veya başka sebeplerden dolayı oluşacak gerginlik değişimlerini otomatik olarak ortadan kaldırmaktadır. Sürekli hareket üreten çözgü salma mekanizmalarının kullanımı ile tam otomatik ağızlık arama işlemi dokumaya uygulanmaya başlanmıştır. Çünkü çözgü levendi kesikli hareket üreten sistemlerde olduğu gibi tek yönlü döndürülmeyip hem saat ibreleri hemde tersi yönünde istenildiği kadar döndürülmektedir.

Şekil 2.7. Hunt Tipi Çözgü Salma Mekanizması

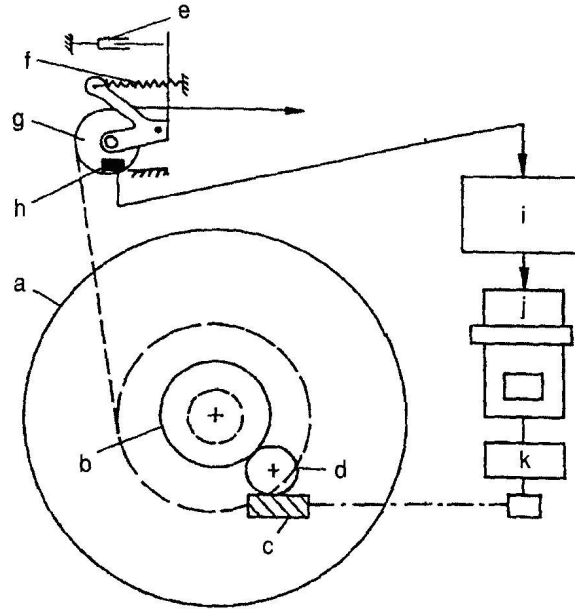
KAYNAK: Rotrekl, O. ,Kuda, V. , Warp Let-Off And Its Drive In A Loom, US Patents No: 4402347

Yüksek hızlı modern dokuma makinelerinde elektronik çözgü salma mekanizmaları makinenin kaçınılmaz bir parçası olmuştur. 1991’de elektronik kumaş sarma sistemleri (ETU) de eklenmiş ve iki hareketin birlikte eş zamanlaması kumaş kalitesinde iyileştirme

sağlamış ve kumaş çizgisi konumundaki değişimlerin kontrol edilmesiyle başlangıç hatalarının görünürde giderilebilmesi de büyük ölçüde mümkün olmuştur. Elektronik yarı pozitif çözümler mekanizmaları yüksek performans ve esneklikleri ile bir bakıma mekanik sistemlere nazaran bakıma çok daha az ihtiyaç göstermeleri sebebiyle bugün imal edilen dokuma makinelerinin standart bir ünitesi durumundadır. Ayrıca mikro işlemci kontrolüne uygun olmaları sebebiyle bilgisayar kontrollü bir dokuma makinesi için vazgeçilmez bir ünedir. Mekanik sistemlerde olduğu gibi esas olarak aşağıda sıralanan üç ana kısımdan oluşurlar.

- Çözgü gerginliği ölçme ünitesi
- Kontrol elemanı
- Tahrik ünitesi

Bu sistemde (Şekil 2.8) çözgü gerginliği f yayı ile ayarlanmakta ve yay kuvveti g arka köprü silindirin mafsallı olduğu kola saat ibreleri yönünde bir moment etki ettirmektedir. Çözgü gerginliği ise arka köprü silindiri aracılığıyla aynı kola saat ibreleri tersi yönünde bir moment etki ettirmektedir. İstenen çözgü gerginliği yer değiştirme sensöründen elde edilen çıkış sinyali ile belirlenmekte ve bu çıkış sinyali yer değiştirme sensörü ile arka köprü kolu arasındaki mesafeye bağlıdır. Gerginliğin aynı kalması mesafenin aynı kalması ile mümkündür. Gerginlikte istenen değerden bir sapma meydana geldiğinde örneğin gerginlikte bir artış olduğunda arka köprü kolu ile yer değiştirme sensörü arasındaki mesafe azalır, gerginlikte azalma meydana geldiğinde ise artar. Bunun sonucu olarak yer değiştirme sensöründen elde edilen çıkış sinyali istenen değere göre artış veya azalış gösterir. İstenen değerden meydana gelen bu sapma (hata sinyali) kontrol elemanı tarafından işlenip levendi tahrik eden motora kontrol sinyali olarak gönderilir. Bunun sonucunda gerginlik artmışsa levend dönüş hızı arttırılarak gerginlik azalmış ise levend dönüş hızı azaltılarak çözgü gerginliği istenilen değere getirilir.

- a) Çözü Leventi b) Çözü Leventi Düz Dişlisi c) Sonsuz Vida d) Sonsuz Vida Dişlisi
 e) Sönümleyici f) Gerdirme Yayı g) Çözü Köprüsü h) Yakınlık Mesafe Algılayıcısı
 i) Çözü Salma Kontrol Ünitesi j) Motor k) Dişli Kutusu

Şekil 2.8. Yer Değişime Sensörü Kullanan Elektronik Yarı Pozitif Çözü Salma Mekanizması

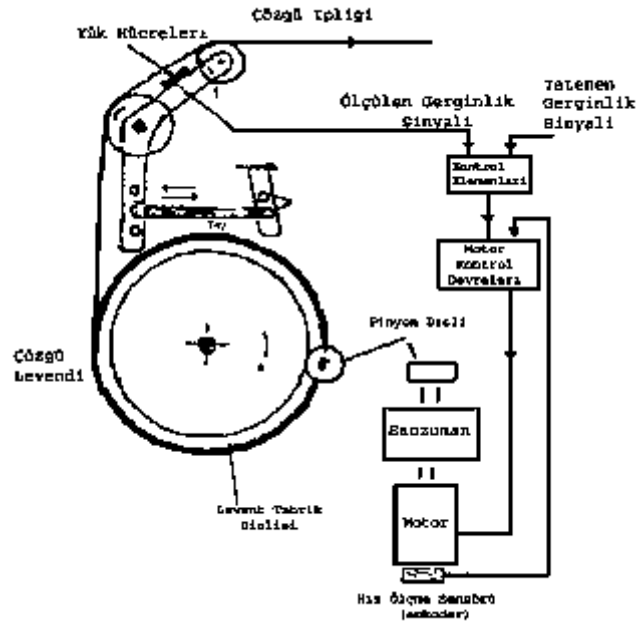
KAYNAK: Wulfhorst, B., Gries, T., Veit, D., Textile technology, Hanser Gardner Publication, München, 2006, p 136

Çözü gerginliği ölçme ünitesi olarak arka köprü kullanılmaktadır. Arka köprü üzerine yerleştirilen gerginlik ölçme elemanı bu mekanizma için genellikle indüktif yerdeğiştirme sensörleri kullanılmaktadır. Şekil 2.9’da indüktif yerdeğiştirme sensörleri kullanılmaktadır.

Şekil 2.9. Çözü Salma Sisteminde Kullanılan Sensörler

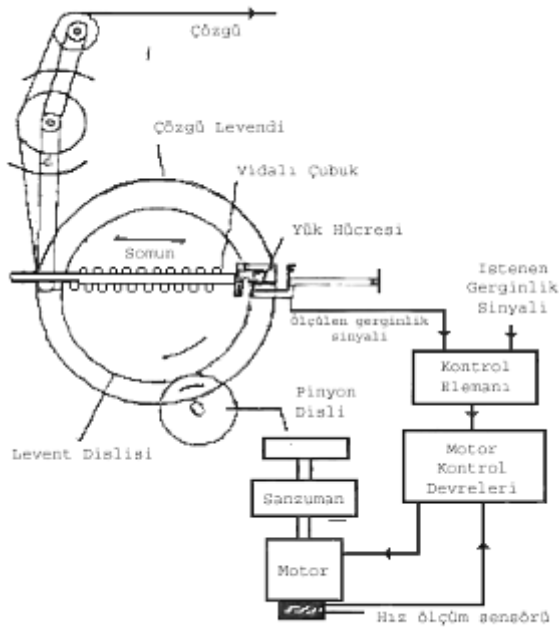
Endüstride daha yaygın olarak kullanılan elektronik çözümlü salma mekanizmaları gerginlik ölçümünde yük hücresi kullanılan mekanizmalardır. Bu gerginlik ölçme yöntemiyle gerginliğin doğrudan mutlak olarak ölçülmesi söz konusudur. Ayrıca çözümlü gerginliğin ayarlanmasında diğer çözümlü salma mekanizmalarında olduğu gibi yay kuvveti kullanılmamaktadır. Çözümlü gerginliğin yük hücresine uyguladığı baskı, istenen gerginlik elde edilinceye kadar levend açılma hızı ayarlanıp gerginlik kontrol işlemi gerçekleştirilir. Şekil 2.10'da Somet firması tarafından kullanılan yük hücreli bir elektronik çözümlü salma mekanizmasını göstermektedir. Şekilde k arka köprü kolu olup A_0 etrafında dönebilmektedir. Aynı eksenli 2 nolu silindir de A_0 etrafında dönebilmektedir. 3 nolu silindir k koluna mafsallanmış olup k kolu ile salınım yaparken kendi eksen etrafında da dönebilmektedir. k kolunun alt ucuna bir ucu gövdeye sabitlenmiş olan yay bağlanmıştır. k kolu üzerine 2 ve 3 nolu silindirler arasında bir yük hücresi sabitlenmiştir. Çözümlü gerginliğin k koluna uyguladığı saat ibreleri yönündeki döndürme momenti yay kuvvetinin saat ibreleri tersi yönündeki momentle dengelenmektedir. Bu iki kuvvetin etkisindeki k kolu eğilmeye maruz kalmakta ve yük hücresi dirençlerinde boyutsal değişim meydana gelmektedir. Gerginliğin etkisiyle dirençlerde meydana gelen bu boyutsal değişim elektriksel sinyale dönüştürülür ve gerginlik ölçülmüş olur. İstenen gerginlik sinyali ölçülen gerginlik sinyali ile karşılaştırılır ve aradaki farka göre hata sinyali elde edilir. Hata sinyali kontrol organında kontrol sinyaline dönüştürülerek çözümlü salma motoru tahrik edilir. Bu şekilde çözümlü gerginliğindeki artış veya azalmalar çözümlü salma motorunun hızı ayarlanarak levend çapı ne olursa olsun hep aynı değerde tutulabilmektedir.

Şekil 2.10. SOMET Firmasına Ait Yük Hücreleri İle Çözgü Gerginliği Ölçümünü Esas Alan Elektronik Salma Mekanizması

KAYNAK: Eren 2006

Aynı prensibi kullanan farklı bir tasarım örneği Şekil 2.11'de görülmektedir. Tsudakoma firmasına ait olan bu sistemde kendi eksenini etrafında dönebilen 1 no'lu silindir ile aynı eksen etrafında dönen bir kol mevcut olup kolun üst ucuna eksen etrafında dönebilen bir silindir takılmıştır. Kolun alt ucu yayla bağlı olarak yayın içinden uzanan ve üzerinde vida açılmış yatay çubuk alt ucundan açılmış olan boşluk içinde serbestçe hareket edebilmektedir. Yatay çubuğun diğer ucu yük hücresinin bir tarafına bağlanmıştır. Burada yük hücresi çeki ve baskıya zorlanmaktadır. Yatay çubuğun üzerinde dış kısmında yay profiline uygun şekilde açılmış kanat bulunan silindirik bir parça mevcuttur. Bu parça döndürülerek yay eksenini boyunca hareket ettirilip yay üzerinde istenilen yerde sabitlenebilmektedir. Bu sayede yukarıda açıklandığı şekilde arka köprünün salınım miktarı (yani rijitliği) ayarlanabilmektedir.

Şekil 2.11. Tsudakoma Firmasına Ait Sistem

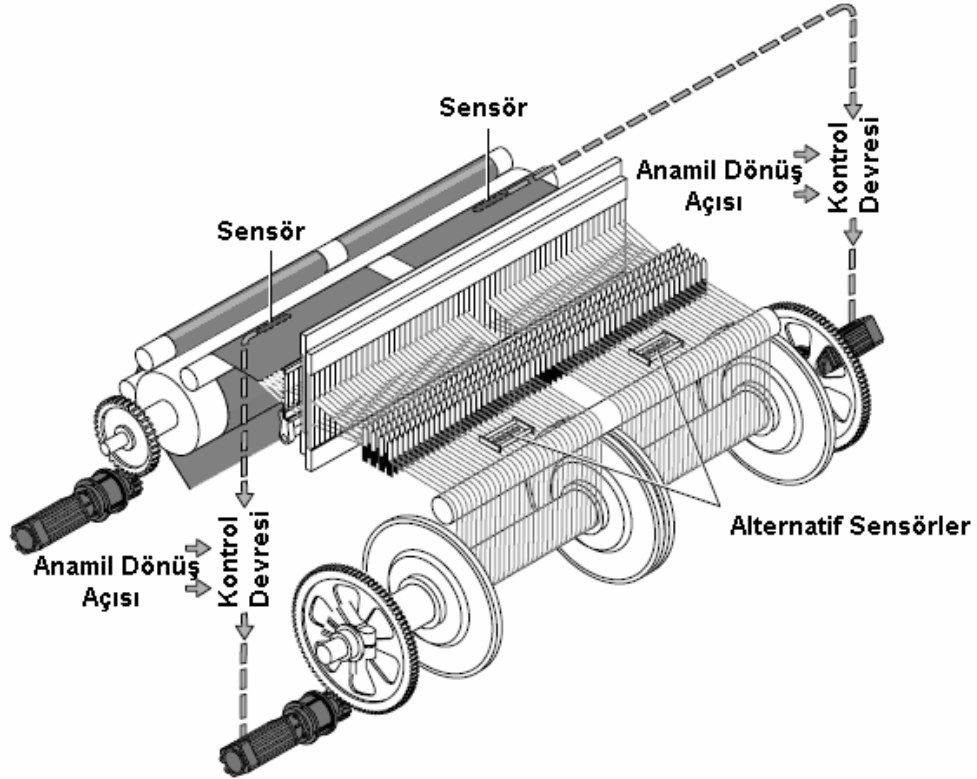
KAYNAK: Eren 2006

Her iki sistemde de bir ön gerginlik verilmesi durumunda salınım yapan kolun açılma pozisyonu değişeceğinden aynı çözümlenme gerginliği değeri için yük hücreleri farklı seviyede zorlanır ve dolayısıyla farklı çıkış sinyalleri elde edilir. Bunun sebebi 1 no'lu silindir ve kol ile birlikte salınan 2 no'lu silindir arasındaki çözümlenme tabakasının yatayla yaptığı açının değişmesi sonucu 2 no'lu silindire etkileyen çözümlenme gerginliğinin sebep olduğu momentin değişmesidir. Bu yaklaşım belirli bir yük ölçme aralığına sahip bir yük hücresi ile daha geniş bir aralıkta çözümlenme gerginliği ölçümü prensibini benimseyen bazı firmalar arka köprü geometrisindeki değişiklikleri hesaba katan yazılımlar ile gerginlik ölçümünü mutlak değer olarak göz önüne almaktadır. Bu durumda istenen toplam çözümlenme gerginliği bilgisayardan kN olarak girilmektedir.

Çözümlenme gerginliği ölçümünü mutlak değer olarak değerlendirmeyen firmalar ise çözümlenme gerginlik aralığını temsil eden birimsiz sayılar kullanarak istenen çözümlenme gerginlik değerini bilgisayardan girmektedir. Gerçekleşen çözümlenme gerginliği dokunması istenen kumaş için tatmin edici değilse istenen çözümlenme gerginliği değeri olarak farklı sayılar

tatmin edici sonuç elde edilinceye kadar değiştirilir. Başlangıçta çözüge gevşetip gerginliği sıfır olunca sensör çıkışı sıfır olacak şekilde ayar yapılır.

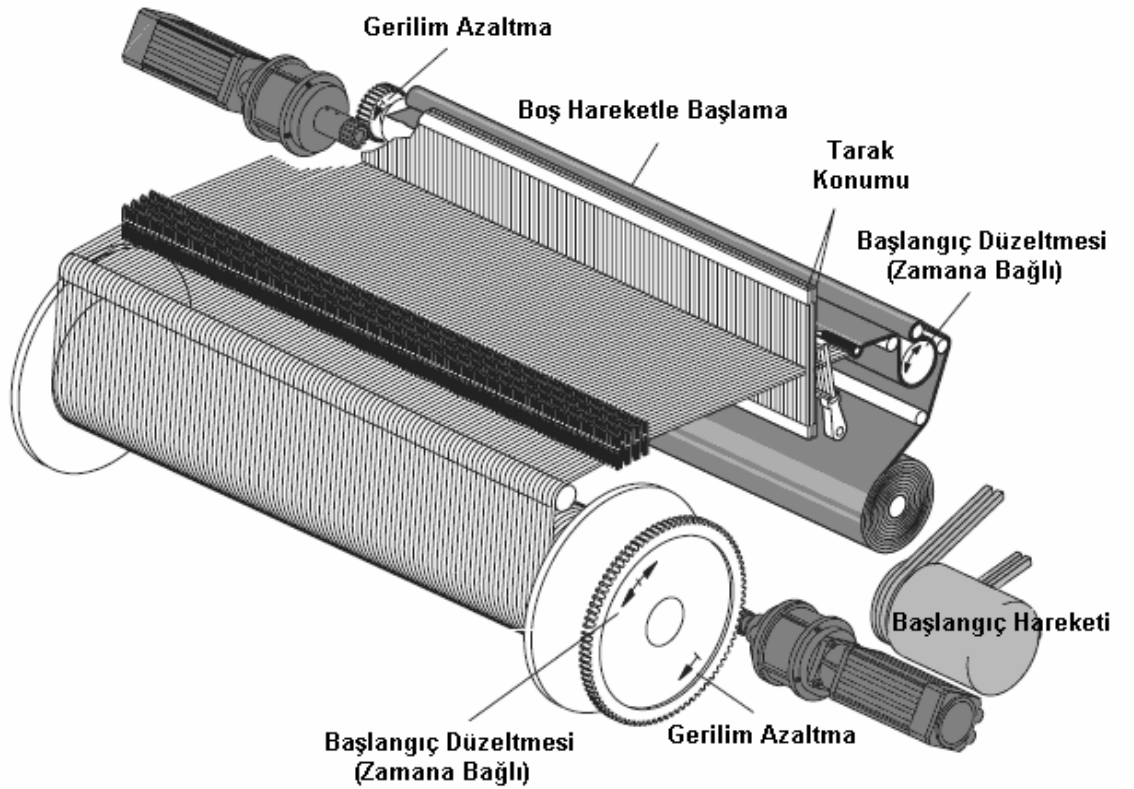
Dornier firması tarafından kullanılan elektronik çözüge salma sistemi (EWL) şematik olarak Şekil 2.12’de görülmektedir. Bu sistemde çözüge gerginliği yerine kumaş gerginliğinin ölçümü esas alınmaktadır. Bu şekilde gerginlik ölçmenin arka köprü geometrisindeki değişimlerden etkilenmediği düşünülmektedir. Kumaş gerginliği ölçüldükten sonra istenen gerginlik değeri ile karşılaştırılmakta ve aradaki sapmaya göre yukarıda açıklandığı gibi levendi tahrik eden motorların açılma hızları ayarlanarak gerginlikteki sapma düzeltilmektedir. Şekilde çift levendle çalışma söz konusu olduğundan 2 ayrı sensör ve 2 ayrı levendi tahrik eden 2 ayrı elektrik motoru kullanılmaktadır. Gerginlik kontrol sistemi her bir levend için bağımsız olarak oluşturulmaktadır. Kumaş gerginliğini ölçmek yerine taşınabilir gerginlik ölçme sensörleri kullanılarak da gerginlik kontrol sistemi oluşturulabilmektedir. Taşınabilir sensörler belirli sayıda çözügeün gerginliğini ölçmekte ve gerginlik kontrol sistemi buna göre oluşturulmaktadır.

Şekil 2.12. Dornier Tarafından Uygulanan Elektronik Çözüge Salma Sistemi

KAYNAK: Dornier Kataloğu

Dornier tezgahlarında uygulanan ve kumaş sarma ile çözü salmayı entegre ederek duruş izlerini önlemeyi amaçlayan sistemin çalışma ilkesi Şekil 2.13’de gösterilmektedir. Tezgah duruşunda ağızlık otomatik olarak kapatılır ve çözü geriliminde rahatlatma çözü salma ve kumaş çekme mekanizmaları tarafından gerçekleştirilir ve böylece çözüde sürünmenin önüne geçilir. Yeniden başlamada çözü geriliminde düzeltme yapılarak sık seyrek hatalarının oluşumu önlenir (Özek 1993). Bunun haricinde tezgahın istenen hıza ulaşma süresini kısaltan, tezgah istenilen hıza ulaşana kadar atkı atmama (boş atkı) ve tezgahın başlama konumunu belirleme duruş izlerini önlemeyi amaçlayan diğer yöntemler olarak kullanılmaktadır.

Şekil 2.13. Dornier'e Ait Otomatik Başlangıç Hatasını Önleyen Sistem

KAYNAK: Dornier Kataloğu

Elektronik çözümler salma mekanizmalarında dokunan kumaşın yapısına bağlı olarak aynı kumaşın farklı kısımları dokunurken değişik çözümler gerginlikleriyle çalışmak mümkündür. Bu amaçla dokuma makinesini aynı kumaş için 10'dan fazla sayıda çözümler gerginliğine ayarlayıp kumaş dokumak mümkündür.

2.2. Kontrol (Denetim) Sistemleri

Bir denetim sistemi bir takım elemanların karşılıklı şekilde birbirine bağlanmasından meydana gelmiştir. Bu sistem elemanlarını birbirlerine giriş ve çıkışlar yoluyla bağlanmıştır. Otomatik denetim sistemleri veya kısaca denetim sistemleri, günümüzde ileri toplumların günlük yaşantısına girmiş ve hemen hemen her alanda kullanılmaktadır. Evlerde kullanılan otomatik çamaşır makinesi, otomatik bulaşık makinesi, termostatlı fırınlar veya diğer bir deyişle akıllı fırınlar, ütüler, endüstriyel ve araştırma alanında kullanılan robotlar, mikro işlemciler, bilgisayarlar, uzay taşıtları v.b. denetim sistemleri üretim ve üretim kalitesini sürekli olarak arttırmakta olup, yaşam biçimimize etki etmektedirler. Denetim sistemleri herhangi bir endüstri toplumunun tamamlayıcı bir parçası olup artan dünya nüfusunun ihtiyaç malzemelerini üretmek için gereklidirler.

Sistem : Genel anlamda ; bir bütün oluşturacak şekilde karşılıklı olarak birbirine bağlı elemanlar toplamıdır diye tanımlanabilir. Fiziksel anlamda; bir amacı gerçekleştirmek için düzenlenmiş ve bütün bir birim olarak hareket etmek üzere birleştiren etkileşimli yada ilişkili fiziksel elemanlar düzenidir.

Denetim (Kontrol) : Kelime olarak ayarlamak, düzenlemek, yönlendirmek veya kumanda etmek anlamlarına gelmektedir. Bir sistemde denetim faaliyetleri insan girişimi olmaksızın önceden belirlenen bir amaca göre denetleniyor ve yönlendiriliyor ise bu tür kontrole de otomatik kontrol adı verilir.

Denetim Sistemi : Kendisini veya diğer bir sistemi kumanda etmek, yönlendirmek veya ayarlamak üzere birleştiren fiziksel organlar kümesidir. Mühendislik açısından denetim sistemi, en az veya hiçbir insan girişimi gerektirmeyecek şekilde, arzu edilen

işlevleri ve sonuçları sağlamak üzere bir araya getiren makine, süreç ve diğer aygıt donanımlarının otomatik olarak çalışmasını ifade eder. Denetim sistemleri, denetlenen niceliklerin değerlerini sabit tutar yada bu değerleri, önceden belirlenmiş biçimde değişmesini sağlar.

Giriş : Denetim sisteminden belli bir cevap almak üzere bir dış enerji kaynağından sisteme uygulanan uyarıdır.

Çıkış : Denetim sisteminden sağlanan gerçek cevaptır. Çıkış girişin öngördüğü cevaba eşit olur veya olmayabilir. Bir sistemin denetim amacını giriş ve çıkışlarının türü belirler. Örneğin bir sıcaklık denetim sisteminde giriş arzı edilen sıcaklık çıkış ise sistemde gerçekleşen ve ölçülen sıcaklıktır.

Denetim Organı : Denetim organından alınan sinyale göre belli bir fiziksel yapıda güç sağlayan elemandır. Bu eleman denetlenen sistemde meydana gelen hatayı veya sapmayı düzeltmek için gerekli hareketi sağlayan bir elemandır.

Denetlenen Sistem : Özel bir niceliğin denetlendiği tesisat, süreç veya bir makinedir.

Geribesleme Elemanı : Denetlenen çıkış sinyali ile geribesleme sinyali arasında işlevsel bağıntı kuran elemandır. Geribesleme elemanları özellikle denetlenen değişken ile başvuru giriş sinyalinin farklı fiziksel yapıda olduğu durumlarda bir dönüştürgeçten (transducer) ibarettir. Geri besleme elemanı denetlenen değişkenin ölçülen değerini sağlar. Genellikle geribesleme elemanı bir ölçü elemanı biçimindedir.

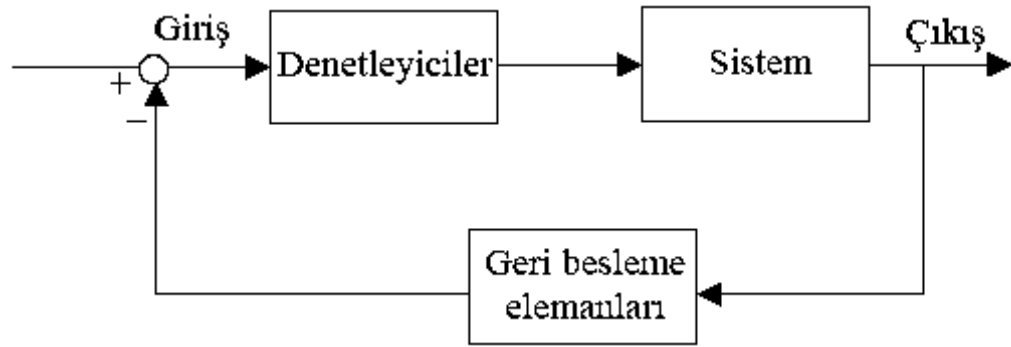
Sistem elemanlarının işlevleri, bireysel giriş ve çıkışları ve sistem elemanları arasındaki bilgi akışı işlevsel blok şemaları ile gösterilir. Bu şemalar sistem elemanlarının etki ve neden-sonuç ilişkilerine göre sıralanmalarını, sistemin yapısının incelenmesini sağlar, işlevsel bloklar bir kara kutunun davranışı giriş çıkış bağıntısı ile belirlenir. Burada giriş neden, çıkışta girişin neden olduğu bir sonuçtur. Bu nedenle giriş-çıkış bağıntısı elemanın neden-sonuç davranışı olarak ifade edilir. Örneğin bir elektrik direncine bir gerilim uygulandığında bu nedenin sonucu olarak dirençte bir akım oluşur,

işlevsel şemadaki elemanların işlevlerini matematiksel ifadelerle gösteren şemalara ise blok şema denir.

Bir kontrol sisteminde denetleyen ve denetlenen (yönetim ve yöneten-yönlendiren ve yönlendirilen) olmak üzere iki temel unsur bulunmaktadır. Kontrol sistemleri kontrol etkisi açısından iki ana sınıfa ayrılır;

2.2.1. Kapalı Döngü Denetim Sistemleri

Denetim etkisi sistem çıkışına bağlıdır. Sistemin çıkışı ölçülüp geri beslenir ve arzu edilen giriş değeri ile karşılaştırılır. Bu tür sistemlere aynı zamanda geri beslemeli sistemler de denir.

Şekil 2.14. Kapalı Döngü Denetim Sistemi

Geri besleme etkisi iki şekilde olmaktadır.

- i) Negatif geri besleme
- ii) Pozitif geri besleme

2.2.1.1. Negatif Geri Besleme

Çıkıştaki değişimler girişe ters yönde etki ettirilerek çıkışın istenen değere dönmesi sağlanır. Bu tür sistemlerde daima giriş ile çıkışın bir farkı alınır ve denetim organına bir hata girişi olarak iletilir. Denetim organında çıkışın istenen değere getirilmesini ve bu

değerde sabit tutulmasını sağlar. Negatif geri besleme endüstriyel sistemlerin en belirgin özelliğidir ve daima hatayı en küçük tutmayı veya sıfır yapmayı amaçlar.

2.2.1.2. Pozitif Geri Besleme

Çıkış girişe aynı yönde etki eder. Buna göre çıkışta meydana gelecek bir artış giriş ile toplanarak hata sinyali bir artışa, dolayısıyla denetim sinyalinde bir artışa neden olur. Bu çıkışı daha da artıracak yönde bir etki yaratır. Sonuçta artış sistemin fiziksel sınırlarına dayanır ve sistem denetlenebilirliğini kaydeder. Pozitif geri besleme iç döngüler hariç bir kapalı döngü denetim sisteminde kullanılamaz.

Geribeslemeli Denetim (Feedback) : Denetlenen çıkış değişkeninin ölçülüp geri beslenerek arzu edilen giriş değeri ile karşılaştırıldığı kapalı-döngü denetim sistemidir. Sistemin çıkışı arzu edilen çıkış değerini sağlayacak bir biçimde giriş niceliği üzerine etki eder.

Açık-döngü ve kapalı-döngü denetim sistemleri arasındaki temel fark geri besleme etkisidir. Geri besleme etkisi ise negatif geri besleme ve pozitif geri besleme olarak ikiye ayrılır. Negatif geri besleme çıkışın girişe ters yönde etki ettiği ve pozitif geri besleme de çıkışın girişe aynı yönde etkideği sistem olarak tanımlanır. Endüstriyel denetim sistemlerinde uygulanan geri besleme etkisi negatif türdendir.

Denetim sistemleri uygulama alanları ve çalışma biçimlerine göre düzenleyici denetim, izleyici denetim servomekanizma denetim gibi isimler alırlar. Bu sistemlerin tümü negatif geri beslemelidir ve endüstriyel alanda kullanılırlar.

Düzenleyici denetimde sisteme bir ayar değeri verilir ve çıkış tüm bozucu girişlere rağmen sabit bir değerde tutulmaya çalışılır.

İzleyici denetimde giriş değişkendir ve çıkış bu girişi izlemeye çalışır. Bunlarda sistem çıkışın hem başvuru girişi hem de bozucu girişten doğan değişimleri izlemesi ve arzu edilen değere getirilmesi esastır.

Servomekanizma mekaniksel çıkışlı güç yükseltilmesi gerekli sistemlerde kullanılır. Yerine göre izleyici türde, yerine göre düzenleyici türde çalışabilir.

2.3. Temel Denetim Teknikleri ve Denetim Organları

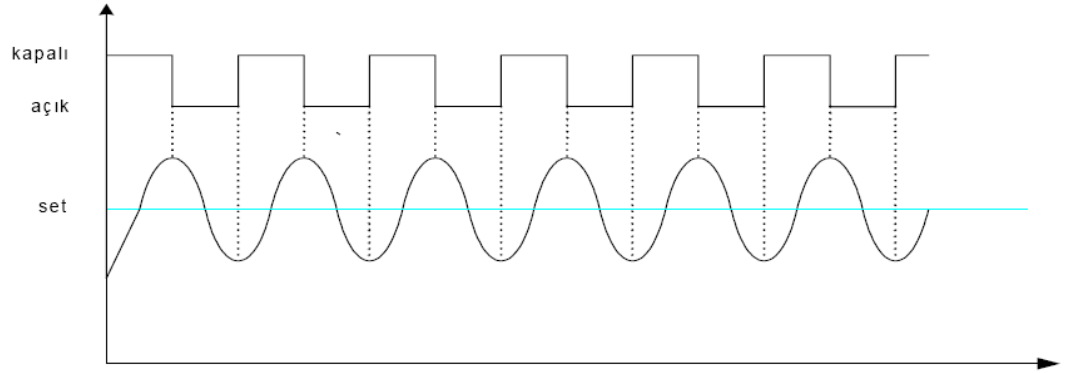
Bir kapalı-döngü denetim sistemi içinde denetim organının görevi, ölçme elemanı üzerinden geri beslenen çıkış büyüklüğünü, başvuru giriş büyüklüğü ile karşılaştırmak ve karşılaştırmadan ortaya çıkabilecek hata değerinin yapısına ve kendi denetim etkisine bağlı olarak uygun bir kumanda veya denetim sinyali üretmektir. Denetim teknikleri temelde klasik ve modern denetim teknikleri olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

2.3.1. Klasik Denetim Teknikleri

Günümüzde yaygın olarak kullanılan klasik denetim sistemleri içerisinde açık-kapalı, orantı, integral ve türevsel kontrollü denetim sistemleri yer alır.

2.3.1.1. Açık – Kapalı Kontrol

Bu tip kontrollerde sistemin enerjisi güç elemanına ya tam uygulanır, ya da tam kesilir. Güç elemanı iki durumda bulunabilir; ya çalışıyordur ya da duruyordur. Örnek olarak; elektrikle çalışan bir ısıtıcı ele alındığında, oda sıcaklığı 22 C° 'ye ulaşınca kadar ısıtıcı açık-kapalı kontrol denetimi ile çalıştırılmakta, oda sıcaklığı 22 C° 'ye ulaşınca açık-kapalı kontrol denetimi ile ısıtıcı kapatılmaktadır. Şekil 2.15'de bu tip kontrole ait sıcaklık – zaman eğrisi ve transfer eğrisi görülmektedir (Yılmaz ve Kaya 1992).

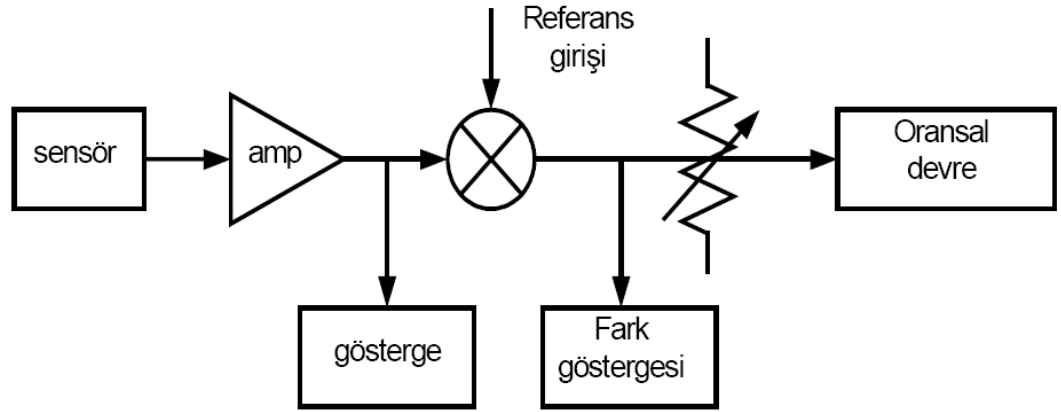
Şekil 2.15. Aç-Kapa Tipi Denetimin Çıkış Cevap Grafiği

KAYNAK: YILMAZ M., KAYA İ., Servo-Senkro Mekanizmalar Ders Notu, Mersin Üniversitesi, 1992, s 62

Bu tip açık – kapalı kontrol denetiminde kontrol değişkeni olan ortam sıcaklığı sürekli olarak değişim halindedir. Bu değişim değeri ayar değerinden düşük olduğunda ısıtıcı devreye girmekte, yüksek olduğunda ise devreden çıkmaktadır. Sürekli olarak açma kapama şeklinde gerçekleşen kontrol denetimi devamlı bir osilasyona neden olmaktadır. Böyle bir osilasyon güç elemanını çalıştırıp durduran sürücü devrenin çabuk bozulmasına neden olmakta ve sistemin verimini düşürmektedir.

2.3.1.2. Oransal Kontrol (P)

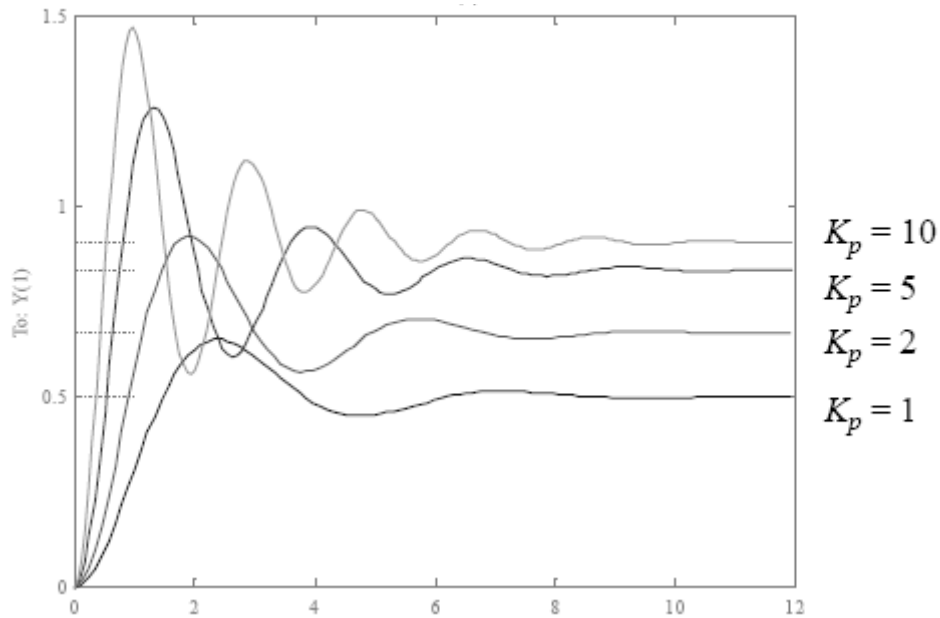
Oransal kontrolde, çalışma devamlıdır. Ancak sistemin enerji ihtiyacı her an değişim gösterir. Kontrol cihazı, ölçme elemanından aldığı ölçme bilgisine göre sürücü elemanı uyarır. Sürücü eleman da güç elemanına giren enerjiyi kontrol eder. Ölçme elemanı kontrol edilen değişkeni sürekli ölçer ve kontrol elemanına sürekli olarak sinyal gönderir. Sistemin set değerinde bir sapma olduğu anda ölçme elemanı bunun karşılığı olan elektrik sinyalini kontrol elemanına gönderir. Kontrol elemanı bu bilgiyi referans değer ile karşılaştırarak sürücü elemanı uyarır (Şekil 2.16). Oransal kontrolörün transfer fonksiyonu sabit bir sayı şeklindedir ve K_p ile gösterilir.

Şekil.2.16. Oransal Kontrol Blok Şeması

KAYNAK: YILMAZ M., KAYA İ., Servo-Senkro Mekanizmalar Ders Notu, Mersin Üniversitesi, 1992, s 65

Oransal kontrol sistemin yükselme zamanını azaltır ve kalıcı durum hatasını azaltır, aşımı artırır (Yılmaz ve Kaya 1992). Oransal kazancın artırılmasıyla sistemin verdiği cevap eğrisi Şekil 2.17’de verilmiştir. Şekil 2.17 incelendiğinde giderek artan oransal kontrol kazançlarında, sistemin salınımının arttığı gözlemlenmektedir.

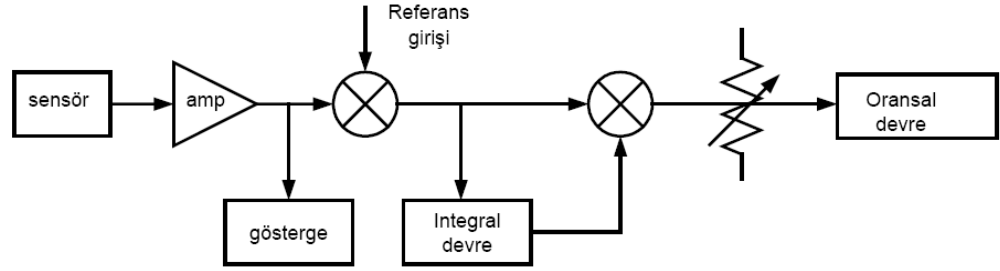

Şekil 2.17. Oransal Kontrol Cevap Eğrisi

KAYNAK: WONG L. K., PID Controllers, homepage.mac.com/sami_ashhab /.../first.../PID_controllers.pdf , 2010

2.3.1.3. Oransal-İntegral Kontrol (PI)

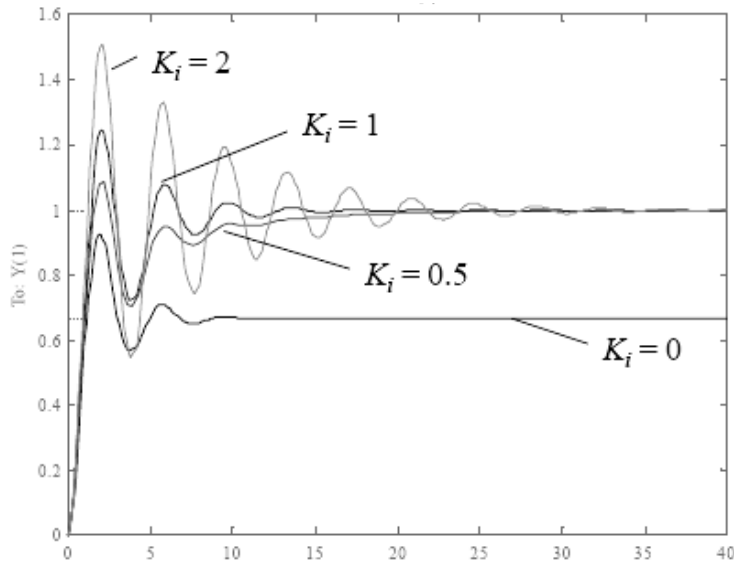
İntegral kontrolör, hata değeri sabit bir değerde kalmışsa bu hatayı gidermek üzere giderek artan bir kontrol sinyali üreterek sistem çıkışının referans değere ulaşmasını sağlar. Hata sıfır olduğunda integral çıkışı da sıfır olur. PI tipi kontrolün blok şeması Şekil 1.34'de görülmektedir.

Şekil 2.18. PI Kontrol Blok Şeması

KAYNAK: YILMAZ M., KAYA İ., Servo-Senkro Mekanizmalar Ders Notu, Mersin Üniversitesi, 1992, s 70

PI tipi sabit bir oransal kazançta integral kazancının artırılmasıyla sistemin verdiği cevap eğrisi Şekil 2.19'da verilmiştir. Şekil 2.19 incelendiğinde giderek artan integral kazançlarında, sistemin salınımlarının arttığı gözlemlenmektedir.

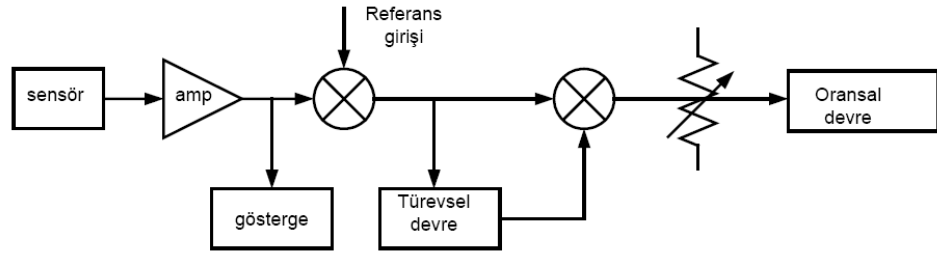
Şekil 2.19. PI Kontrol Cevap Eğrisi

KAYNAK: WONG L. K., PID Controllers, homepage.mac.com/sami_ashhab/.../first.../PID_controllers.pdf, 2010

2.3.1.4. Oransal -Türev Kontrol (PD)

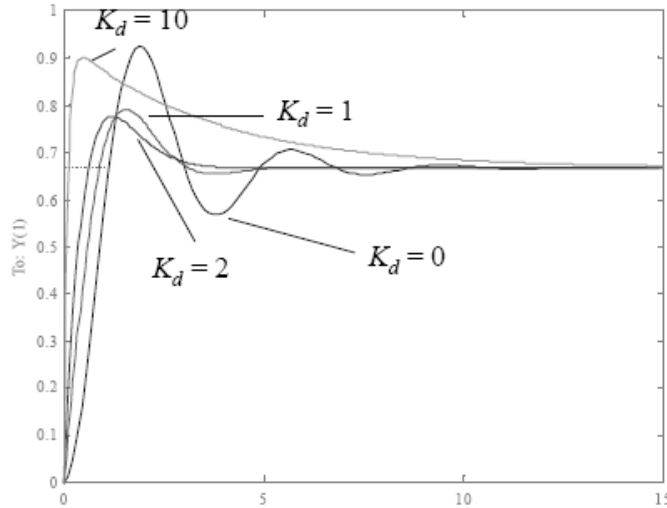
Türev kontrol hatanın türevini alarak bir kontrol sinyali üretir. Dolayısıyla kalıcı durum hatası üzerinde bir etkisi yoktur, çünkü sabit bir sinyalin türevi sıfırdır. Bu yüzden, türev etki kontrolörlerde yalnız başına kullanılmaz diğer etkilerle beraber kullanılır. Orantı-Türev kontrolörler her iki denetim etkisinin özelliklerini taşırlar. PD tipi kontrolün blok şeması Şekil 2.20’de görülmektedir.

Şekil 2.20. PD Kontrol Blok Şeması

KAYNAK: YILMAZ M., KAYA İ., Servo-Senkro Mekanizmalar Ders Notu, Mersin Üniversitesi, 1992, s 72

PD tipi sabit bir oransal kazançta türevsel kazancın artırılmasıyla sistemin verdiği cevap eğrisi Şekil 2.21’de verilmiştir. Şekil 2.21 incelendiğinde giderek artan türevsel kazançlarında, sistemin salınımlarının azaldığı gözlemlenmektedir.

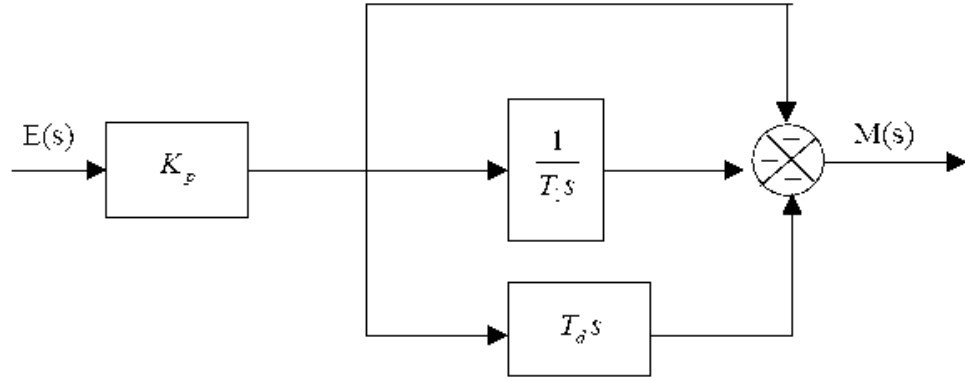

Şekil 2.21. PD Kontrol Cevap Eğrisi

KAYNAK: WONG L. K., PID Controllers, homepage.mac.com/sami_ashhab /.../first.../PID_controllers.pdf , 2010

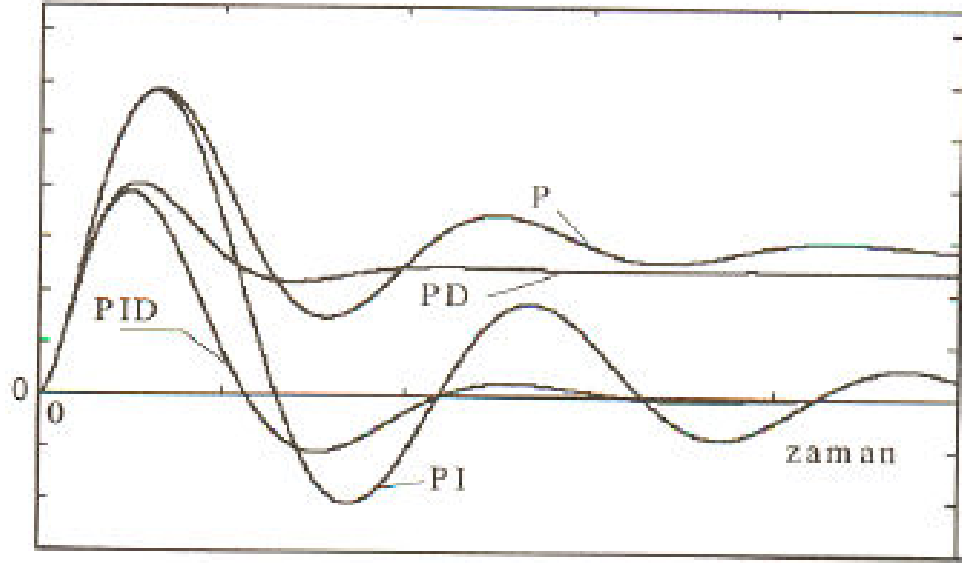
2.3.1.5. PID Kontrol

PID (Proportional-Integral-Derivative) günümüzde çok kullanılan bir kontrol yöntemidir. Endüstrideki uygulamaların %75'inde uygulanmıştır. Çok geniş bir uygulama alanının olmasına rağmen PID uygulamaları için standart bir tanımlama yoktur. PID denetim; P, I ve D gibi 3 temel denetim etkisinin bileşiminden meydana gelmiştir (Şekil 2.22). PID denetim üç temel etkisinin üstünlüklerini tek bir birim içinde birleştiren bir denetimdir. PID denetim sistemde sıfır-kalıcı-durum hatası olan hızlı cevap sağlar. Ancak bu denetim organı diğerlerine göre daha karmaşıktır. Eğer K_p, T_i, T_d katsayıları uygun biçimde seçilirse bu denetim organından en iyi şekilde yararlanılabilir.

Şekil 2.22. PID Denetleyicisi

Oransal (P), Oransal türevsel (PD), Oransal integral (PI) kontrolün yeterli gelmediği, karmaşık proseslerde Oransal İntegral Türevsel (PID) kontrol sistemleri devreye girer. Oransal kontrolde ofset integral algoritmasıyla istenen değerin çok üzerine çıkılması veya altına inilmesi (overshoot veya undershoot) ise türev algoritması ile giderilir. PID parametrelerinin doğru ayarlanması ile mükemmel bir kontrol sağlanabilir.

Şekil 2.23. Farklı Denetim Tiplerinin Cevap Eğrileri

KAYNAK: BOZ, A. F., <http://web.sakarya.edu.tr/~afboz/control/bolum10.html>, 2011

2.3.2. Modern Denetim Teknikleri

Birden fazla girdi ve çıktılı kontrol sistemlerinin tasarımı söz konusu olduğunda ilk akla gelen yaklaşım modern kontrol yöntemleridir. Modern kontrol yaklaşımında amaç, durum uzayı formunda ifade edilmiş plant dinamik denklemlerini kullanarak ele alınan kontrol değişkenini istenilen değere getirecek kontrolcü kazançlarının belirlenmesidir (Özkan 2009).

Üzerine kontrol sistemi tasarlanacak plantın matematiksel modelinin çıkarılabilmesi, kontrol sistemi tasarımında arzu edilen bir özelliktir. Plant dinamik davranışı çalışma koşullarının tamamında geçerli olacak şekilde tam olarak modellenemese ve parametreler için elde edilen veya kestirilen değerler bir miktar belirsizlik içerse dahi, sistemin dinamik davranışını tanımlayan bir matematiksel model kullanılarak analitik yöntemlerle daha hassas kontrol sistemleri tasarlamak mümkündür. Diğer taraftan, bazı uygulamalarda ele alınan plantın matematiksel modelini elde etmek oldukça zor, hatta kimi durumlarda olanaksızdır. Özellikle akışkan kontrollü sistemlerde ve toplumsal davranış yapılarını modelleme çalışmalarında, bahsedilen zorlukla sıkça yüzyüze gelinir. Temeli göz önüne alınan plant modeline dayanan model tabanlı kontrol yaklaşımlarının

çözüm üretemediği bu tip durumlarda, modern denetim sistemleri kullanılabilir (Şahin 2000).

2.3.2.1. Bulanık Mantık ve Bulanık Mantık Kontrolcüsü

Bulanık mantık (Fuzzy Logic) kavramı ilk kez 1965 yılında California Berkeley Üniversitesinden Prof. Lotfi A.Zadeh'in bu konu üzerinde ilk makalelerini yayınlamasıyla duyuldu. O tarihten sonra önemi gittikçe artarak günümüze kadar gelen bulanık mantık, belirsizliklerin anlatımı ve belirsizliklerle çalışılabilmesi için kurulmuş katı bir matematik düzen olarak tanımlanabilir. Bilindiği gibi istatistikte ve olasılık kuramında, belirsizliklerle değil kesinliklerle çalışılır ama insanın yaşadığı ortam daha çok belirsizliklerle doludur. Bu yüzden insanoğlunun sonuç çıkarabilme yeteneğini anlayabilmek için belirsizliklerle çalışmak gereklidir (Şahin 2000).

Bulanık mantık adından anlaşılacağı gibi mantık kurrallarının esnek ve bulanık bir şekilde uygulanmasıdır. Klasik (boolean) mantıkta bildiğiniz gibi, "doğru" ve "yanlış" yada "1" ve "0"lar vardır, oysa bulanık mantıkta, ikisinin arasında bir yerde olan önermeler ve ifadeler izin verilebilir ki, gerçek hayata baktığımızda hemen hemen hiçbir şey kesinlikle doğru veya kesinlikle yanlış değildir. Gerçek hayatta önermeler genelde kısmen doğru veya belli bir olasılıkla doğru şeklinde değerlendirilir. Bulanık mantığa da zaten klasik mantığın gerçek dünya problemleri için yeterli olmadığı durumlar dolayısıyla ihtiyaç duyulmuştur (Şahin 2000).

Fuzzy kuramının merkez kavramı fuzzy kümeleridir. Küme kavramı kulağa biraz matematiksel gelebilir ama anlaşılması kolaydır. Örneğin "orta yaş" kavramını inceleyerek olursak, bu kavramın sınırlarının kişiden kişiye değişiklik gösterdiğini görürüz. Kesin sınırlar söz konusu olmadığı için kavramı matematiksel olarak da kolayca formüle edemeyiz. Ama genel olarak 35 ile 55 yaşları orta yaşlılık sınırları olarak düşünülebilir. Bu kavramı grafik olarak ifade etmek istediğimizde karşımıza şekil deki gibi bir eğri çıkacaktır. Bu eğriye "aitlik eğrisi" adı verilir ve kavram içinde hangi değerlerin hangi ağırlıkta olduğunu gösterir (Aydın 2003).

Bir fuzzy kümesi kendi aitlik fonksiyonu ile açık olarak temsil edilebilir. Şekilde görüldüğü gibi aitlik fonksiyonu 0 ile 1 arasındaki her değeri alabilir. Böyle bir aitlik fonksiyonu ile “kesinlikle ait” veya “kesinlikle ait değil” arasında istenilen incelikte ayarlama yapmak mümkündür (Aydın 2003).

Bulanık mantık ile matematik arasındaki temel fark bilinen anlamda matematiğin sadece aşırı uç değerlerine izin vermesidir. Klasik matematiksel yöntemlerle karmaşık sistemleri modellemek ve kontrol etmek işte bu yüzden zordur, çünkü veriler tam olmalıdır. Bulanık mantık kişiyi bu zorunluluktan kurtarır ve daha niteliksel bir tanımlama olanağı sağlar. Bir kişi için 38,5 yaşında demektense sadece orta yaşlı demek bir çok uygulama için yeterli bir veridir. Böylece azımsanamayacak ölçüde bir bilgi indirgenmesi söz konusu olacak ve matematiksel bir tanımlama yerine daha kolay anlaşılabilen niteliksel bir tanımlama yapılabilecektir.

Bulanık mantıkta fuzzy kümeleri kadar önemli bir diğer kavramda linguistik değişken kavramıdır. Linguistik değişken “sıcak” veya “soğuk” gibi kelimeler ve ifadelerle tanımlanabilen değişkenlerdir. Bir linguistik değişkenin değerleri fuzzy kümeleri ile ifade edilir. Örneğin oda sıcaklığı linguistik değişken için “sıcak”, “soğuk” ve “çok sıcak” ifadelerini alabilir. Bu üç ifadenin her biri ayrı ayrı fuzzy kümeleri ile modellenir.

Bulanık mantığın uygulama alanları çok geniştir. Sağladığı en büyük fayda ise “insana özgü tecrübe ile öğrenme” olayının kolayca modellenebilmesi ve belirsiz kavramların bile matematiksel olarak ifade edilebilmesine olanak tanınmasıdır. Bu nedenle lineer olmayan sistemlere yaklaşım yapabilmek için özellikle uygundur.

Bulanık mantığın sistemi şu şekildedir. Bir ifade tamamen yanlış ise klasik mantıkta olduğu gibi 0 değerindedir, yok eğer tamamen doğru ise 1 değerindedir. (Ancak bulanık mantık uygulamalarının çoğu bir ifadenin 0 veya 1 değerini almasına izin vermezler veya sadece çok özel durumlarda izin verirler.) Bunların dışında tüm ifadeler 0 dan büyük 1 den küçük reel değerler alırlar. Yani değeri 0.32 olan bir ifadenin anlamı %32 doğru %68 yanlış demektir.

Bulanık mantığın da klasik mantıkta olduğu gibi işleçleri (operator) vardır, örneğin and, or, not ... ancak bunlar kendine has işlemlerdir mesela -başka yaklaşımlarda olmasına rağmen and işlemi- genelde çarpma olarak ifade edilir veya not işlemi de birden çıkarma şeklinde ifade edilir.

Bunlar;

$$\text{AND: } A=0.2 \quad B=0.8 \Rightarrow A \text{ and } B = (A) * (B) = 0.2 * 0.8 = 0.4$$

$$\text{NOT: } A=0.4 \Rightarrow \text{not } A = 1-(A) = 1 - 0.4 = 0.6$$

şeklinde örneklenebilir. Ancak bunlar en basit yaklaşımlardır.

Bulanık mantık konusunda yapılan araştırmalar Japonya'da oldukça fazladır. Özellikle fuzzy process controller olarak isimlendirilen özel amaçlı bulanık mantık mikroişlemci çipi'nin üretilmesine çalışılmaktadır. Bu teknoloji fotoğraf makineleri, çamaşır makineleri, klimalar ve otomatik iletim hatları gibi uygulamalarda kullanılmaktadır. Bundan başka uzay araştırmaları ve havacılık endüstrisinde de kullanılmaktadır. TAI'de araştırma gelişme kısmında bulanık mantık konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Yine bir başka uygulama olarak otomatik civatalamaların değerlendirilmesinde bulanık mantık kullanılmaktadır. Bulanık mantık yardımıyla civatalama kalitesi belirlenmekte, civatalama tekniği alanında bilgili olmayan kişiler açısından konu şeffaf hale getirilmektedir. Burada bir uzmanın değerlendirme sınırlarına erişilmekte ve hatta geçilmektedir.

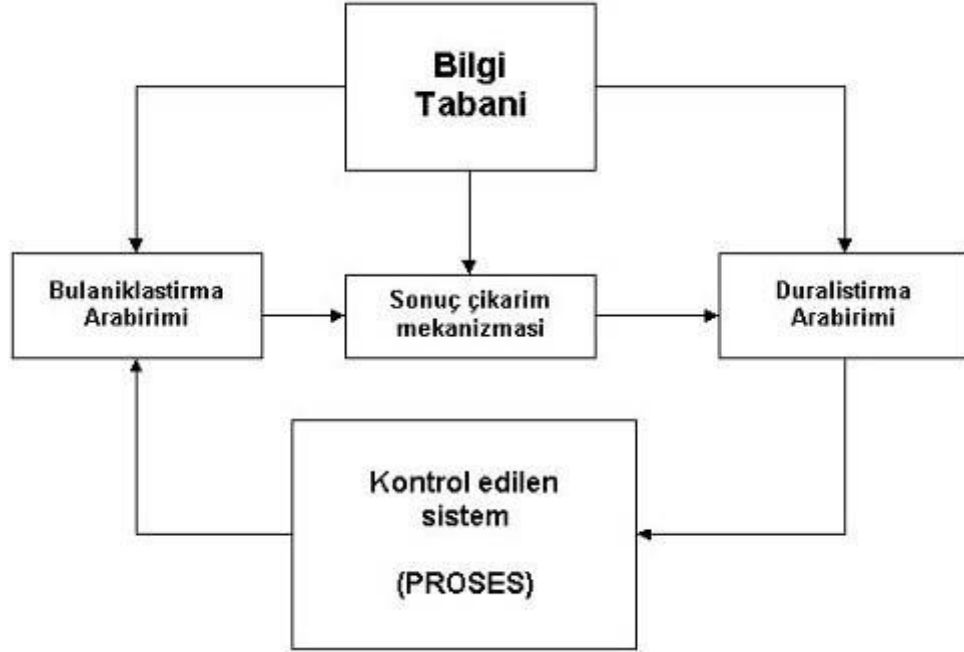
Yapay Sinir Ağları (YSA) ve Fuzzy Logic tekniklerinin beraber kullanımı ile daha etkili sistemler dizayn etmek mümkündür, ancak bu işlem ortaya çıkan sistemi çok yavaşlatmaktadır ve henüz bu tekniklerin birleştirilmesi yöntemi geliştirme ve test aşamalarındadır, aslında YSA algoritmaları da her gün hızla güncellenmektedir. Yani bu konuların -mesela özyineleme ya da search gibi- tam olarak oturdukları söylenemez, fakat başarılı uygulamaları da mevcuttur (Şahin 2000).

Bulanık mantığın insan düşünme tarzına yakın olması, matematiksel modele ihtiyaç duymaması, uzman kişi yerine geçebilmesi, hızlı olması ve ucuza mal olması en büyük avantajlarıdır. Bunun yanı sıra bulanık mantık sistemleri genel bir tasarım metodunun olmaması, kullandıkları kuralların mutlaka uzman deneyimlerin bağı olarak oluşturulması, üyelik fonksiyonlarının deneme ile bulunmasında oluşabilecek zaman kaybı ve bulanık mantık sistemlerinin kararlılık analizinin yapılmaması başlıca dezavantajlarını oluşturmaktadır. Karşılaşılan bu problemler yapay sinir ağlarını ve/veya istatistik araçları kullanan, uyum sağlama yeteneğine sahip bulanık kontrol sistemleri ile aşmaya çalışılmaktadır. Bulanık mantık uygulamaları her uygulama için sihirli bir değnek değildir. Bazı uygulamalar için kullanılması uygun olduğu gibi bazılarında uygun değildir (Aydın 2003).

Klasik kontrol sistem tasarımındaki ilk adım kontrol edilecek düzeneğin transfer fonksiyonunun tam olarak elde edilmesidir. Başka bir deyişle matematiksel modelinin oluşturulmasıdır. Ayrıca uygun ve etkin bir kontrol sağlamak için sistem parametrelerinin zamanla değişmemesi istenir. Fakat uygulamadaki sistemlerin pek çoğu bilinmeyen parametrelere veya kompleks ve lineer olmayan karakteristiklere sahiptirler. Gerçi sistem parametrelerinin değiştiği veya sistemde lineerlikten sapma olduğu durumlar için adaptif kontrol yöntemleri gerçekleştirilmiştir; fakat bu tip kontrol sistemleri genellikle kompleks olmaları ve hesaplamalarda uzun zaman almaları sebebiyle gerçek zaman uygulamalarında sorunlar çıkarmaktadır (Aydın 2003).

Böyle uygulamalarda, uygulama alanındaki uzman kişilerin bilgisi klasik kontrol sistemlerinden daha faydalı ve etkili olabilmektedir. Bu yüzden insan düşünme yeteneğini ve bilgisini kontrol sisteminin içine sokabilecek bir kontrol yöntemi olan Bulanık Mantık Denetleyicisi(Fuzzy Logic Controller, FLC) iyi bir çözüm olabilmektedir. Fuzzy mantığa dayanan FLC sistemleri geleneksel ve matematiksel sistemlerin aksine insan düşüncenin ruhuna, ifade etme şekline yani diline daha yakındır. Bu sayede FLC sistemleri bir uzmanın kişisel ve mantıksal bilgi ve becerilerini nümerik hesaplamalar kullanarak otomatik bir kontrol stratejisine çevirebilir (Aydın 2003).

Temel olarak FLC sistemleri Şekil 2.24'de de görüldüğü gibi dört temel arabirimden oluşur:

Şekil 2.24. Bulanık Mantık Denetleyicinin(FLC) Temel Yapısı

KAYNAK: AYDIN H., Matlab İle Kontrol Sistemlerinin İncelenmesi, Lisans Bitirme Tezi, Gazi Üniversitesi, 2003

FLC sistemleri kesin olmayan dilsel ifadelerle gösterilen uygulama alanına ait bilgileri kullanmaktadır. Başka bir açıdan FLC'nin dayandığı bulanık küme teorisinde işlemler bulanık değerler üzerinde yapılmaktadır. Bu sebeple dış ortamdan ölçülen reel giriş değişkenlerini bulanık değişkenlere çeviren bulanıklaştırma FLC'de önemli bir rol oynar ve ilk adımı teşkil eder (Aydın 2003).

Bu arabirimde gerçekleştirilen temel işlemler, kontrolü yapılan sistemden giriş değişkenlerinin gerçek zamanda ölçümlerinin alınması, eğer gerekliyse giriş değişkenlerini sabit bir sayıyla çarpmak ya da bölmek gibi işlemlerle ölçeklendirme yapılması, yine gerekliyse ve isteğe bağlı olarak seçilen dilsel uzayın kesikli hale dönüştürülmesi, ölçümü yapılan reel giriş değişkenlerinin her birisini o değişkene ait

söylem uzayına göre dilsel değişkenlere dönüştürmek ve bunlara ait üyelik değerlerini bulmak sayılabilir (Aydın 2003).

Sonuç olarak dilsel niteleyicisi ve üyelik değeri elde edilen her bir reel giriş değişkeni bulanık değişkenlere veya başka bir deyişle bulanık sayılara dönüştürülmüştür.

Her bir değişken için söylem uzayı değişkenin alabileceği maksimum ve minimum değerler arasını kapsar. Sonlu sınırlara sahip bu söylem uzayları sonlu sayıda dilsel değişkenlere ayrılır. Bu bölme işleminde kullanılan fonksiyonlara ise dilsel değişkenler kümesinin üyelik fonksiyonu denir. En çok kullanılan üyelik fonksiyonları üçgen, yamuk ve üstel fonksiyonlardır (Aydın 2003).

Bulanıklaştırma arabirimini oluşturmada üyelik fonksiyonunu belirlemek ve söylem uzayını bölgelere ayırmak için matematiksel bir metot yoktur ve sayısız şekillerde gerçekleştirilebilir. Bu ise kontrol sistemine esneklik vermesiyle beraber tasarım işlemlerini biraz daha zorlaştırmaktadır. Bu arabirim, kontrol sistemini büyük ölçüde etkilediği için dikkatli bir şekilde hazırlanması gerekir.

Üyelik fonksiyonlarının birbirleriyle kesişmesi ve iki farklı dilsel değişkene ait üyelik değerlerinin toplamının 1.0'den büyük olması bulanık kümelerde sıkça görülür. Uygulamaların genelinde görülen yapı ise ikiden fazla üyelik fonksiyonunun kesişmemesi ve üyelik fonksiyonlarının üçgen veya yamuktan oluşmasıdır. Üstel ve polinom ifadelerin hesaplanması ve sınırlandırılması ise pratikte daha zor ve zaman alıcıdır. Ayrıca bulanık üyelik fonksiyonlarının ağırlık merkezine göre simetrik olması işlemleri kolaylaştırdığı halde böyle olmadığı uygulamalarda görülebilmektedir.

Temel olarak uygulama sahasına ait uzman bilgisini ve kontrol hedeflerini içeren bilgi tabanı FLC'nin dilsel kavramları kullanabilmesini sağlayan arabirimdir. Bulanık kontrol sistem tasarımında klasik kontrol sistemlerinde olduğu gibi analitik bir metot olmaması bu arabirimin oluşturulmasını güçleştirmektedir. Veri tabanı ve kural tabanı olmak üzere iki kısımdan oluşur.

Veri tabanı kısaca dilsel kavramları(bulanık değişkenleri) FLC sisteminde kullanabilmek için gerekli tanımları içerir. Başlıca giriş, çıkış değişkenlerine ait dilsel uzayların tanımlarını, üyelik fonksiyonlarını, eğer sistemde değişkenler normalize edilmişse ve kesikli hale dönüştürülmüşse bu işlemlerle ilgili bilgileri ve FLC'de kullanılan bulanık işlemlerinin tanımlarını kapsar.

Kural tabanı uygulama alanındaki uzman kişilerin kontrol hedeflerini ve kontrol sırasında takip ettikleri yöntemleri karakterize etmeyi sağlayan dilsel değişkenlerden oluşturulan kurallar kümesidir. Oluşturulan bu kurallara bulanık kurallar denir. Dilsel kural tabanı, sistemde dilsel-bulanık giriş değişkenlerine hangi dilsel-bulanık değişkenlerinin çıkışa verileceğinin ifade edildiği bölümdür. Genellikle kurallar şart cümlelerinden (EĞER X=A İSE Y=B) oluşur. Kuralların sayısı ve doğruluğu sistemin performansını etkileyen en önemli faktörlerdir.

Sistemin kural tabanını oluşturmak için bugüne kadar değişik yollar kullanılmıştır. Bunlardan birisi uygulanacak sistemi iyi tanıyan bir uzman bilgisi ile sistem giriş-çıkış değişkenleri ve kontrol kuralları belirlenir. Kurallar giriş çıkış değişkenlerinin dilsel ifadelerinden oluştuğundan bu işlem uzmanın kendi kontrol stratejisinin kural tabanına aktarımının en kolay ve güvenli yoludur.

Diğer bir yol ise daha önceden operatörün kontrol yönteminin taklit edilmesidir. Bazı endüstriyel sistemlerde modellenemeyen ve ancak bir operatör yardımıyla kontrol edilebilen süreçlerin; operatörün izlenmesiyle, yaptığı işlemlerin(bilinçli ya da bilinçsiz) şart cümlelerine (EĞER ... İSE) dönüştürerek kural tabanının elde edilmesidir.

Kural tabanıyla ilgili üçüncü yol ise sistemin bulanık modellenmesidir. Burada bulanık durum değişkenleri ve bulanık estimasyon ile optimum bir bulanık denetleyici temel hedeftir.

Sistemin giriş çıkış fonksiyonu veya verileri belirli ise öğrenmeye dayalı bir sistem, kural tabanı oluşturmak için kullanılabilir. Öğrenme yöntemi, sistem kurulmadan önce uygulanarak sabit bir kural tabanı oluşturulur. Daha sonra sistem performansının

ölçülmesiyle kurallarda değişiklik yapılabilir. Bu yöntemin en önemli ve gerekli kısmı sisteme ait istenen(optimum) kontrol sürecinin giriş-çıkış verilerinin elimizde bulunmasıdır (Aydın 2003).

Kural tabanı oluşturulduktan sonra gerekiyorsa her kurala belirli bir ağırlık vermek veya gereksiz(kullanılmayan) kuralların eliminasyonu işlemleri hızlandırmak için gerekli olabilmektedir (Aydın 2003).

Kontrol kurallarının oluşturulması, sistemin bulanık durumları, bulanık tanımlama gibi çok geniş alanları kapsayan ve belirli bir sistematik yaklaşımın bulunmadığı bulanık modelleme üzerinde çalışmalar devam etmektedir (Aydın 2003).

Sonuç çıkarım mekanizması FLC'nin en önemli arabirimidir. Bilgi tabanında tanımlanan bulanık kavram ve kuralları kullanarak giriş değişkenlerinin durumuna göre uzman bir kişiden beklenen kontrol hareketlerini dilsel ifade olarak üretir. Çıkışta dilsel değişkeni ve üyelik fonksiyonu belli bulanık sayılar elde edilir. Çıkış değişkenlerine ait üyelik fonksiyonu bulunurken çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Literatürde en çok geçen yöntemler minimum korelasyonu ve çarpım korelasyonu olarak sayılabilir. Bu yöntemler kullanılırken ilk önce, dilsel çıkış değişkenlerinin üretilmesine sebep olan giriş değişkenlerine ait üyelik dereceleri isteğe bağlı olarak minimum(VE) veya maksimum(VEYA) işlemine tabi tutulur ve çıkış üyelik fonksiyonlarının etkinlik derecesi(ω_i) diyebileceğimiz tek bir üyelik derecesi elde edilir. Genelde etkinlik derecesini elde etmede literatürde minimum işlemi kullanılmıştır. Bu işlem üretilen her bir çıkış için tekrarlanır ve elde edilen bu etkinlik dereceleri yukarıda geçen metotlardan birinde kullanılarak çıkış dilsel değişkenleri ve üyelik fonksiyonları oluşturulur. Bu işlemler sonucu tek bir bulanık sayının elde edilmesi gerekmez ve genelde de birden fazladır (Aydın 2003).

Durulaştırma arabirimi, sonuç çıkartım mekanizmasının ürettiği çıkış değişkenlerine ait bulanık sayılardan reel kontrol işaretlerinin elde edildiği bölümdür. Bulanık sayılardan reel çıkış değerleri maksimum kriteri, maksimumların ortalaması ve alanların ağırlık merkezi gibi üç farklı dönüşüm ile elde edilebilir. Maksimumların ortalaması yöntemi

geçici durum için, alanların ağırlık merkezi yöntemi ise kalıcı durum için daha iyi sonuçlar vermektedir ve bu nedenle ağırlık merkezi durulaştırmada en çok kullanılan yöntemdir. Ayrıca çıkışa ait reel değişkenlerin sınırları, dilsel değişkenlerin söylem uzayından farklı ise bulanıklaştırmadaki gibi bir ölçeklendirme durulaştırmada da yapılabilir (Aydın 2003).

2.4. Çözü Salma Mekanizmaları Üzerine Yapılan Araştırmalar

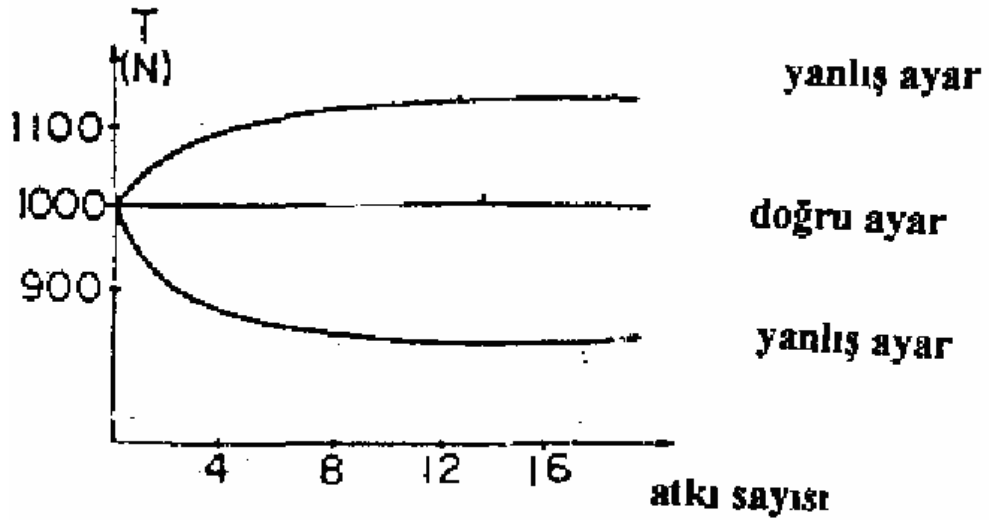
Dokuma makinelerinin üretim hızlarında son 40 yılda büyük bir artış görülmektedir. Üretim hızlarındaki bu artış kontrol sistemleri sayesinde mamül kalitesinde de bir artış sağlamıştır. Makinelerdeki bu performans artışı ve üretim artışı kontrol sistemleri sayesinde gerçekleşmiştir. Dokuma makinelerinde önemli olan dinamik şartlardaki değişimler (örneğin hız değişimi) ve kumaş yapısındaki gibi değişimleri çözgü gerginliğini belirli limitler altında kalacak şekilde çalışmasını sağlamaktır (Han 2005).

Geleneksel PID denetiminin lineer olmayan sistemlerde yetersiz kalmasından dolayı bulanık mantık temelli algoritmalarından yararlanılarak gerginlik kontrolü sağlanabilmektedir. Yapılan çalışmalar bu türlü yaklaşımların gerginlik kontrolü açısından daha tatminkar sonuçlar verdiğini göstermektedir (Guo 2004).

Bedini ve Taglia (1979) mekanik kesiksiz bir çözgü salma mekanizması kontrol sisteminin matematiksel modellemesini gerçekleştirmiştir. Çözgü gerginliğini sabit tutmak için leventin açılma hızını arka köprünün hareketiyle kontrol etmişlerdir. Kontrol sistemine ait matematiksel denklemler lineer olmayan denklemler içerdiğinden, çözümde simülasyon yöntemi kullanılmıştır. Simülasyon sonucunda, dokuma işlemi boyunca elde edilen gerginlik değişiminin deneysel verilerle uygun olduğu gözlenmiştir ancak, arka köprünün yatayla yaptığı açı azaldıkça gerilim dalgaları malanın arttığı görülmüştür. Yayın elastik sabiti arttığında, kararsızlığın azalmasına karşın gerilim değerinin oldukça yükseldiği, yumuşak yay kullanımında ise sistemin kararsız çalıştığı gözlenmiştir. Gerilim dalgalanmalarını azaltmak için, arka köprü ile çözgü leventi arasındaki çözgü ipliklerinin düşeyle yaptığı açıyı sabit tutmak için ilave bir silindir kullanılırken gerilimdeki artış da çok düşük olmuştur (Bedini ve Taglia 1979).

Tümer ve Bozdağ (1986), pozitif çözgü salma mekanizmaları başlığı altında yaptıkları çalışmada temelde negatif geri beslemeli mekanik bir otomatik kontrol sistemi olan çözgü regülatörünü çözgü gerginliği ve çözgü uzunluğunu kontrol etmek için kullanmışlardır. Tümer ve Bozdağ'a (1986) göre, çözgü ipliği elastikiyetinden dolayı belli bir yay sabitine sahip olduğundan çözgü bir ucundan çekildiğinde uzama çekilme miktarına eşit olmamakta ve bir miktar çözgü leventten dokuma bölgesine geçmektedir. Bu nedenle, çözgü için eşdeğer bir yay katsayısı tanımlanmış olup çözgü katmanları

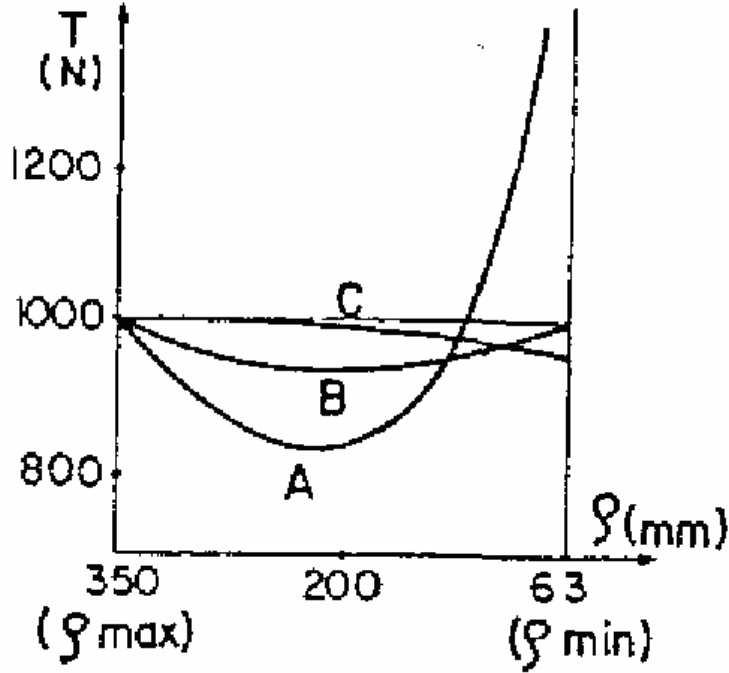
arasındaki sürtünme sonsuz ise çözgü levende sabitleştirilmiş gibi davranmakta, sürtünme hiç yoksa çözgü levend ucu serbest gibi davranmaktadır. Modelden elde edilen denklemler lineer olmayan denklemler olduğundan, model bilgisayar benzeşimi yöntemiyle çözülmüştür. Dokuma başlangıcında, çözgü salma ile ilgili ayarların rastgele yapılması durumunda, sistem geri beslemeli bir otomatik kontrol sistemi olması nedeniyle belli bir sürede istenen atkı sıklığını sağlayacak yeni bir sürekli rejime girmektedir. Ancak bu yeni rejimde çözgü gerginliği istenen değerinden saptığından sürekli rejime ulaşıncaya kadar sık-seyrek hataları meydana gelmektedir. Sık-seyrek hatasının ve gerginlikteki sapmanın kaç atkı için olduğu ayardaki bozukluğun büyüklüğüne bağlıdır. Aşağıdaki Şekil 2.25’de görüldüğü gibi, başlangıç ayarlarının doğru verilmesi durumunda, çözgü gerilimi aynı kalırken başlangıç ayarları yanlış ise gerilim yavaş yavaş değişerek başlangıç değerinden farklı bir değere ulaşmaktadır. Bu davranış, çözgü regülatörünün düzeltici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 2.25 Başlangıç Ayarlarının Çözgü Gerginliğine Etkisi

KAYNAK: Tümer, T., Bozdağ, M., Mathematical Description of The Operation of Positive Let-Off Motions. Journal of Textile Institute, 1, p.52

Tüm ayarlar doğru yapılarak dokumaya başlandığında ve başka bozucu bir etki bulunmadığında gerginliğin levend çapına bağlı olarak değişimi aşağıdaki şekil 2.26'da verilmiştir.

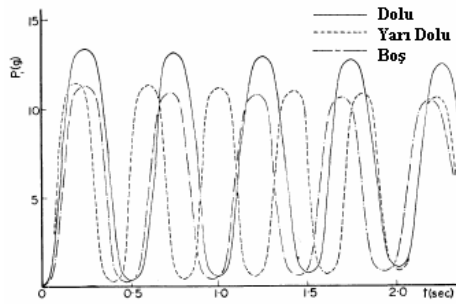
Şekil 2.26 Çözümlü Gerginliğin Levend Çapına Bağlı Değişimi

KAYNAK: Tümer, T., Bozdağ, M., Mathematical Description of The Operation of Positive Let-Off Motions. Journal of Textile Institute, 1, p.53

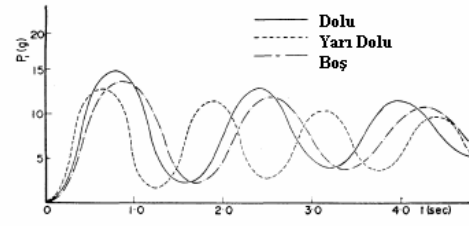
A eğrisi, levend yoklayıcı mekanizmasının kullanılmadığı durumu göstermektedir. Bu durum, levend çapındaki değişimle aynı dönme miktarının farklı çözgü salma miktan vermesinden kaynaklanmaktadır. Levend yoklayıcı mekanizması kullanılması durumunda, levend çapı ile dönme miktan arasında çözgü salma miktanını sabit tutacak şekilde hiperbolik bir ilişki sağlandığında B eğrisi elde edilmektedir. Levend yoklayıcı mekanizmasına ilave olarak, levend çapındaki değişime karşı çözgü levendi ile arka köprü arasındaki eğimi sabit tutmak amacıyla ek rulolar kullanılması durumunda ise C eğrisi elde edilmektedir. Sonuçta, lineer olmayan model için geliştirilen bilgisayar programı, bozucu hatalara yol açmayacak doğru başlangıç ayarlarının bulunmasına olanak vermektedir (Tümer ve Bozdağ 1986).

Çözü gerginliği dağılımındaki varyasyonların kumaş üzerindeki etkilerini inceleyen Inui ve Kurata'ya (1965) göre, maksimum çözgü gerginliğindeki varyasyonlar kumaşa ince-kalın yerlerin oluşumu için önemli bir nedendir. Sık-seyrek hatalarının önlenmesi, gerginlik-atla sayısı eğrilerinin yatay olarak elde edilmesine bir başka deyişle çözgü gerginliği değerinin dokuma işlemi boyunca sabit kalmasına bağlıdır.

Fumio Murakami ve ark. çözgü salma işleminin önemini anlatan çalışmasında çözgü ipliklerinin çözgü salma esnasındaki değişimlerini matematiksel model kullanarak göstermişlerdir. Yapılan bu çalışmada farklı tipten çözgü ipliklerinin dokuma işlemi esnasında çözgü leventinden boşalması anında gösterdikleri gerginlik değişimlerinin dokuma makinesi alımında dikkat edilmesi gereken bir özellik olduğunu ve bu konunun üzerinde çeşitli geliştirmeler yapılabilmesinin mümkün olduğunu belirtmişlerdir.

Pamuk İpliğinin levent çapına göre gerginlik değişimi

Nylon filament ipliklerinin levent çapına göre gerginlik değişimi

Şekil 2.27. Çözgü Leventinin Durumuna Göre Çözgü Gerginliğinin Değişimi

KAYNAK: MURAKAMI F., WATANABE T., Dynamic Tension on Yarns being Unwound from a Beam, Journal of the Textile Machinery Society of Japan, Transaction Vol.31, No. 4, p 96, 1978

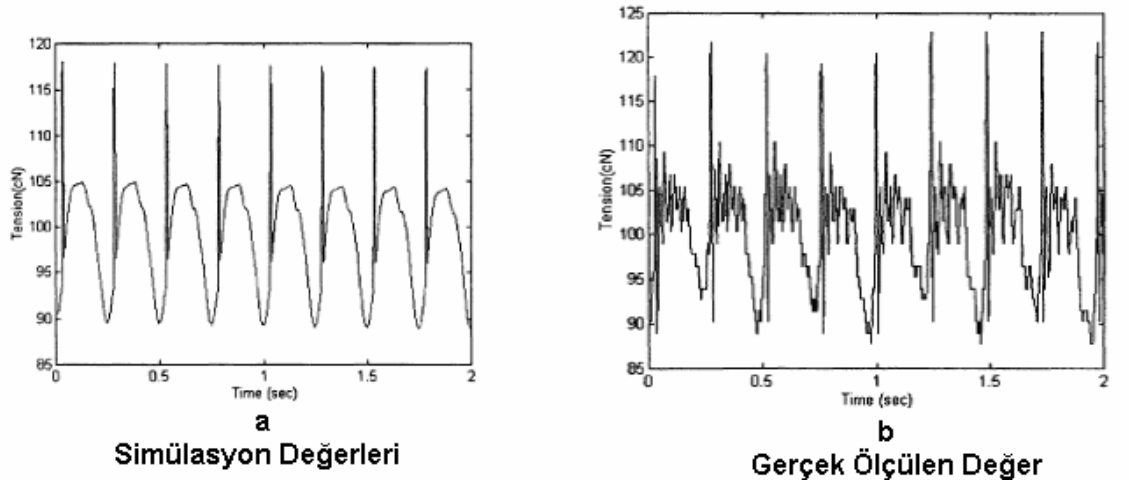
Ming-Yuan Shieh ve Tzuu-Hseng S.Li çalışmalarında servo motorların pozisyon kontrolünü bulanık mantık yöntemiyle gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde dokuma işlemi sırasında çözgü gerginlik değişiminin ve kopuşlarının azaltılması ile dokuma veriminin artırılması için çözgü salma sistemlerinin bilgisayar kontrollü, elektronik ölçme ve elektronik kontrollü tahrik sistemleri sayesinde yüksek performansta çalışmaları sağlanmıştır.

Bununla birlikte son on yıldır üretimde tepkiselliğin sağlanması için Yapay-zeka uygulamaları birçok mühendislik alanında uygulanmaktadır. Bulanık mantık servo motor kontrollü sistemler için iyi bir uygulama alanıdır (Kayacan 2007)

Makkonen ve Koivo (1994) çalışmalarında bir lineer olmayan servo motor modelinin bulanık mantık ve diğer kontrol yöntemleriyle kontrol performansını simüle edip, bulanık mantıkla kontrol edilen motorun performansının daha iyi olduğunu göstermişlerdir.

Mirjalili (2004) çözümlü salma sisteminin gerginliğe etkisini yaptığı matematiksel modellemeyle anlatmıştır. Bu çalışmada arka köprü hareketinin toplam çözümlü miktarına etkisini hesaplamış, elde ettiği diferansiyel denklemleri Runge-Katta metoduyla çözerek gerginlik değişimlerini ve arka köprü hareketini benzeşim yöntemiyle çözerek gerginlik eğrilerini elde etmiştir. Benzeşim yöntemiyle elde edilen sonuçların ölçülen değerlerle uyduğunu göstermiştir.

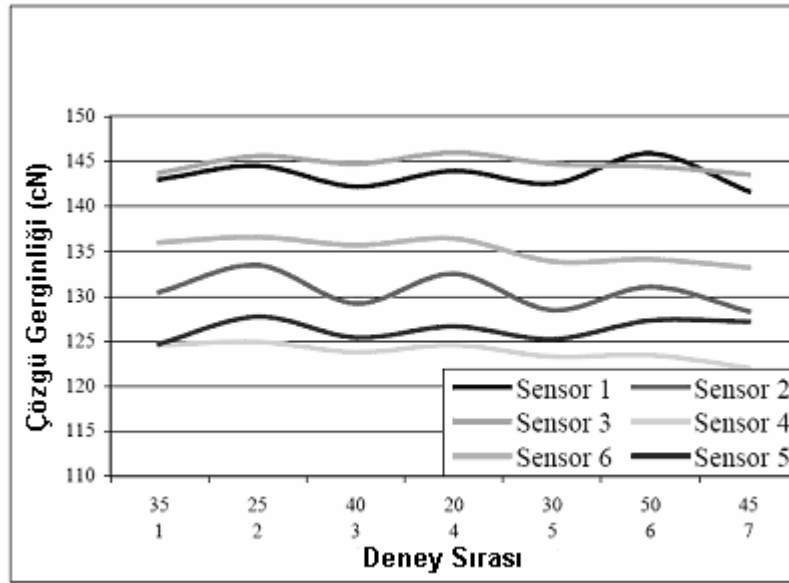
Şekil 2.28. Çözümlü Gerginlik Değerleri a) Simülasyon b) Gerçek Değer

KAYNAK : MIRJALILI S.A., Computer Simulation of Warp Tension on a Weaving Machine, J.Text.Eng., Vol:49, No:1, p8-12

Sheikhzadeha ve ark. (2007) yaptıkları çalışmada dokuma işlemi esnasında çözümlü levendi yarıçapı değişiminin ve arka köprü silindiri çapıyla arka köprünün yatay ve dikey hareketlerinin çözümlü gerginliğine olan etkisini incelemişlerdir. Yaptıkları matematiksel

model sayesinde dolu levent çapından boş levent çapına kadarki süreçte çözgü gerginliği değişiminin nasıl olduğunu göstermişlerdir.

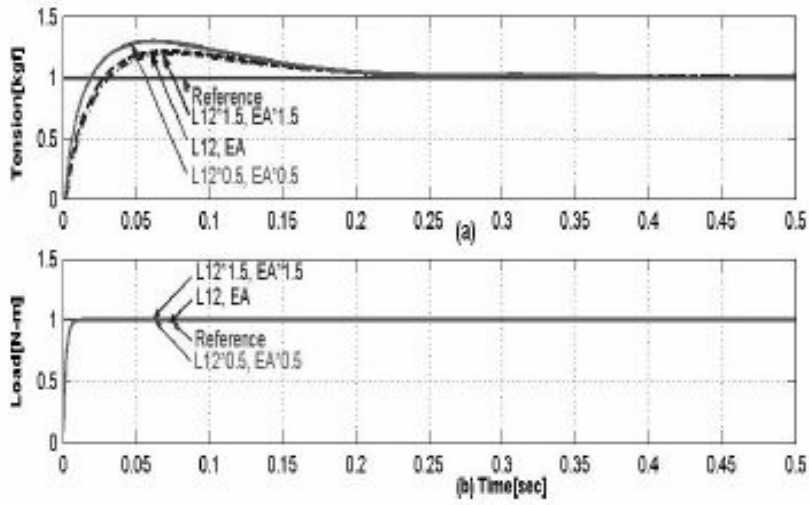
Gahide (2001) çözgü ipliği gerginlik ölçümünde kullanılan sensörleri açıklamış ve farklı dokuma parametrelerinde çalışan dokuma makinesinde uyguladığı deney düzeneği ile çözgü gerginliğindeki değişimi incelemiştir. Sonuçlar Şekil 29'daki gibi elde edilmiştir.

Şekil 2.29. Atkı Sıklığı Değişiminin Çözgü Gerilimine Etkisi

KAYNAK : GAHIDE, S., Exploration of Micro machines to Textiles: Monitoring Warp Tension and Breaks During the Formation of Woven Fabrics., Ph.D. Thesis, North Carolina State University, 2001

Han D.C., (2005) dokuma makinesindeki çözgü salma sisteminin matematiksel bir modellemesini yaparak gerginlik değişimlerini PI kontrol ve SVR (support vector regression) kontrol ile yapmıştır. Bu çalışmada bir yük hücresinde gerginlik değişimleri ölçülerek AC servo motora kumanda edilmiştir. Yapılan çalışmada çözgü iplik gerginliğinin istenen değere PI kontrol yaklaşımına göre SVR kontrol ile daha kısa zamanda ulaştığını göstermişlerdir (Şekil 2.30).

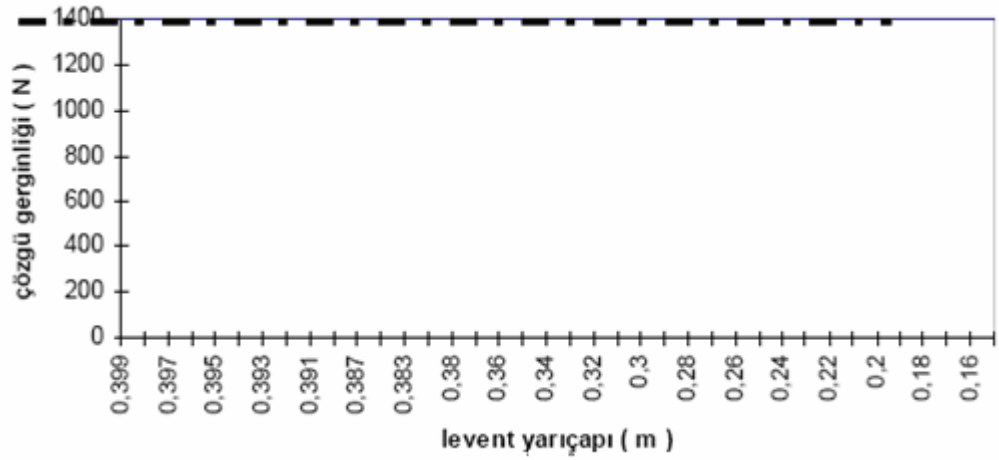
Şekil 2.30. Çözgü Gerginliğinin Değişimi a) PI Kontrol B) SVR Kontrol

KAYNAK: HAN D.C., 2005, Tension Control of the Let-off and Take-up System in the Weaving Process Based on Support Vector Regression, KINTEX, June 2-5, Gyeonggi-Do, Korea

Çakmak ve Kayacan (2007) ise yaptıkları çalışmada pamuklu kumaşı konvansiyonel bir makinenin çözgü salma sistemine bağlanan servo motor aracılığı ile, konvansiyonel, PID, Bulanık mantık algoritmaları kullanılarak dokumuştur. Dokunan bu kumaşların fiziksel özelliklerini test edilerek birbirleriyle karşılaştırmışlardır. Yapılan bu çalışma dokuma makinesinin anamelinin bir devrindeki çözgü gerginliği esas olacak şekilde yapılmıştır. Çözgü salma sisteminde servo motorun kullanılması ile sistemin cevap verme hızı artırılarak kararsızlık süresinin azaldığını ve bundan dolayı çözgü geriliminin kontrolünün daha etkin bir şekilde yapılmış olduğunu belirtmişlerdir.

Eren ve Özkan (2004) yaptıkları çalışmada dokumada elektronik çözgü salma mekanizmalarının matematiksel analizini sunmuşlardır. Bu çalışmada ağızlık açma ve tefe vurma işlemlerinden dolayı her makina devrinde ortaya çıkan periyodik bozucular göz önüne alınmamakta, periyodik olmayan bir bozucu olan çözgü levendi çapındaki azalmanın çözgü salma mekanizması performansına etkisi simülasyon yöntemi kullanılarak belirlenmektedir. Dolu levenden boş levende kadar çözgü gerginliği değişimi hesaplanmış ve sonuçlar analiz edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre PID tipi denetim kullanıldığında arka köprüde kalıcı değişimlerin bulunmadığını ve

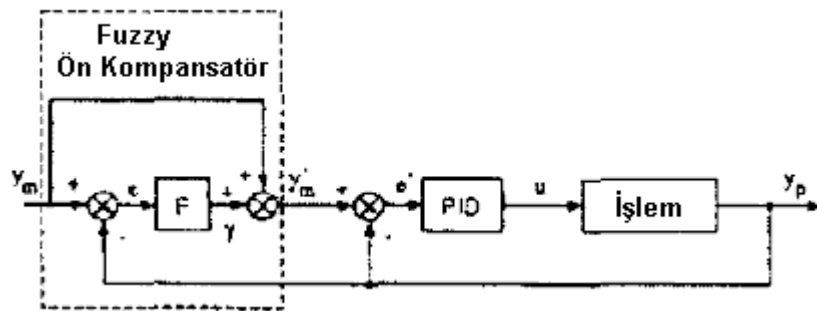
böylelikle PID tipi denetimin arka köprünün geometrisindeki değişimlerin gerginlik üzerindeki etkisini ortadan kaldırdığını göstermişlerdir.

Şekil 2.31. Çözümlü Salma Sisteminin Arka Köprü Hareketli İken PID Kontrol Etkisiyle Çalışması Durumunda Çözümlü Gerginliğin Levent Yarıçapına Bağlı Olarak Değişimi

KAYNAK: EREN R., ÖZKAN G., Dokuma Makinelerinde Elektronik Çözümlü Salma Mekanizmalarının Matematiksel Analizi, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2004

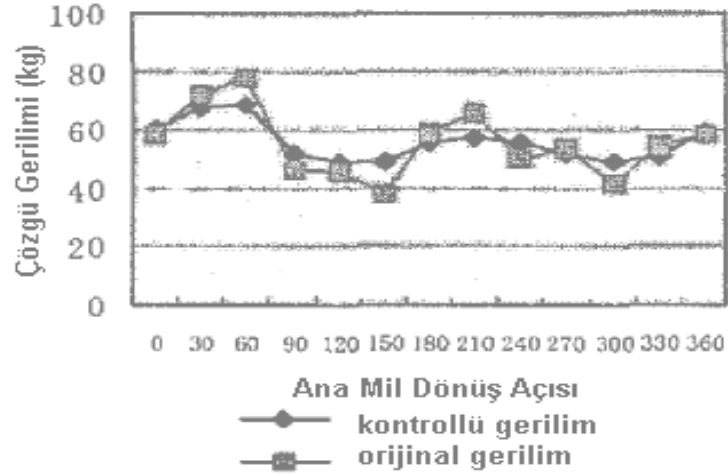
GUO Shuai, HE Yongyi, FANG Minglun, LU Lixin yaptıkları çalışmada PID denetimli bir çözümlü salma sisteminin servomotoruna bulanık mantık denetleyicisini bir ön kompensatör olarak kullanmışlardır (Şekil 47).

Şekil 2.32. Bulanık Ön Kompensatörlü PID Denetim Yapısı

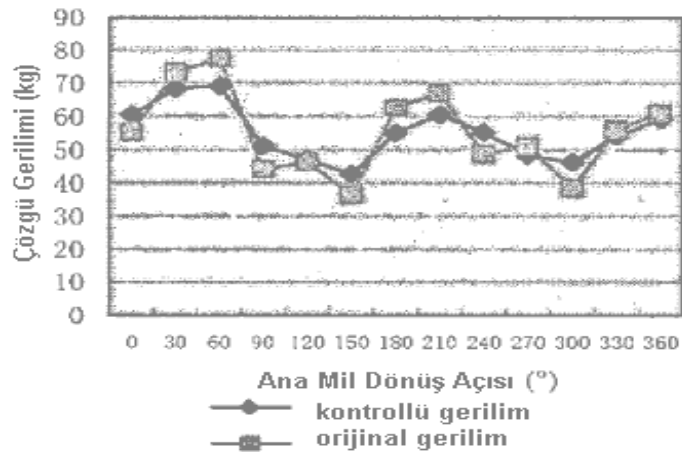
KAYNAK: GUO, S., HE, Y., FANG M., LU, L., Design of a Fuzzy Pre-compensator PID Tension Controller for Fabric Based on DSP ,2004 8th International Conference on Control, Automation, Robotics and Vision Kunming, China, 6-9th December 2004

Böylelikle dokuma makinesinin bir devrinde meydana gelen gerginlik değişiminin bulanık mantık ön kompensatör kullanıldığında konvansiyonel PID tipi denetimle yapılabildiğine göre daha uygun sonuçlar verdiğini belirtmişlerdir (Şekil 2.33 ve Şekil 2.34).

Şekil 2.33. 300 dv/dk Çalışma Hızında Elde Edilen PID Ve Fuzzy-PID Kontrol Sistemlerindeki Gerilim Değişimleri

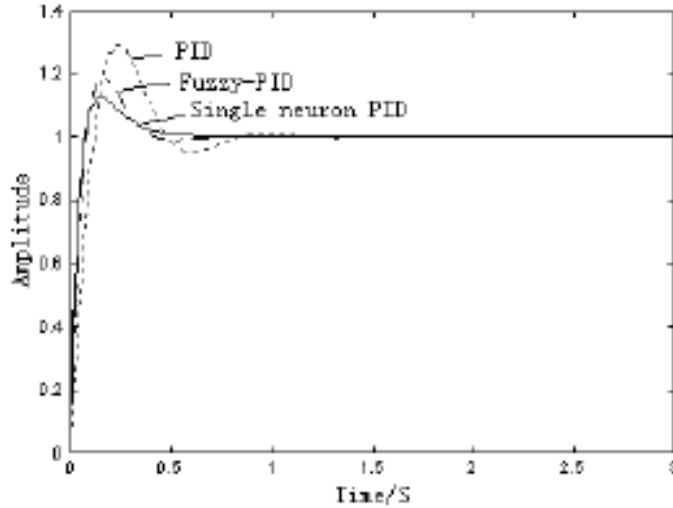
KAYNAK : GUO, S., HE, Y., FANG M., LU, L., Design of a Fuzzy Pre-compensator PID Tension Controller for Fabric Based on DSP ,2004 8th International Conference on Control, Automation, Robotics and Vision Kunming, China, 6-9th December 2004

Şekil 2.34 550 dv/dk çalışma hızında elde edilen PID ve Fuzzy-PID kontrol sistemlerindeki gerilim değişimleri

KAYNAK: GUO, S., HE, Y., FANG M., LU, L., Design of a Fuzzy Pre-compensator PID Tension Controller for Fabric Based on DSP ,2004 8th International Conference on Control, Automation, Robotics and Vision Kunming, China, 6-9th December 2004

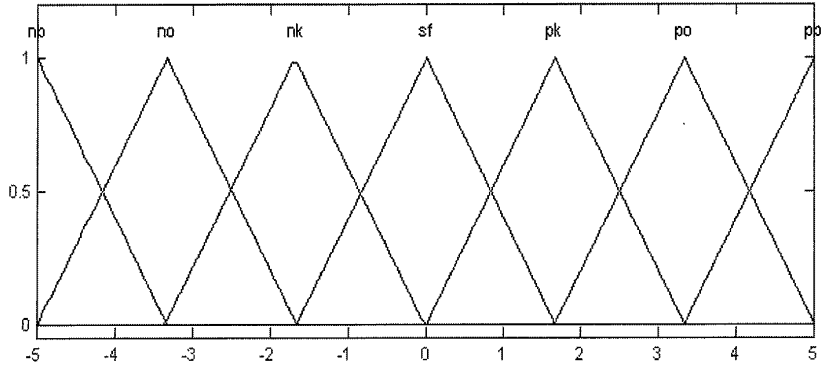
Lei ve ark.(2009) yaptıkları çalışmada çözümlü gerginliğini düzenleyen kontrol sistemlerini incelemiştir. PID, bulanık mantık+ PID ve tekli sinir ağı+ PID denetleyicileri üzerinde çözümlü gerginliğinin değişimlerini göstermiştir (Şekil 2.35).

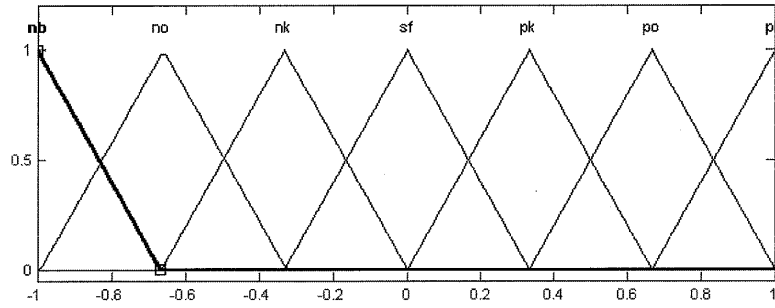
Şekil 2.35 Çözümlü Gerginliğinin PID, bulanık mantık+ PID ve tekli sinir ağı+ PID Denetleyicileri Üzerindeki Değişimleri

KAYNAK: LEI W., JIANCHENG Y., The Research on Controlling Method of Loom Warp Tension, 2009 Second International Symposium on Computational Intelligence and Design, IEEE, p 115-118

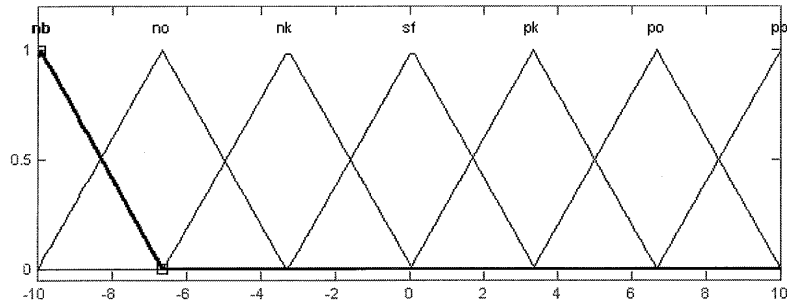
Dayık ve ark. (2009) Rus yapımı ATPR marka hava jetli dokuma makinasında çözümlü gerginliğini geleneksel PID kontrolü ve Bulanık Mantık Kontrolü ile yapmışlardır. Çözümlü salma sistemine taktıkları servomotorun zamanlamasını dokuma makinasının anamiline taktıkları artımlı enkoder ile gerçekleştirmiş , çözümlü gerginliğini ise arka köprüye taktıkları bir yerdeğiştirme sensörü ile ölçmüşlerdir. Sensörden ve enkoderden gelen elektriksel sinyalleri bir arabirim kartı ile işlenmiş ve bilgisayar yazılımı ile çözümlü salma sisteminin hareketini sağlayan servomotor kontrol edilmiştir. Yapılan çalışmada dokuma makinesinin anamelinin 1 devri içinde gerçekleşen gerginlik değişimleri gözlemlenmiştir. Bulanık Mantık kontrolcüsüyle yapılan gerginlik denetiminde gerginlik kontrolü için hata ve hata değişimi olmak üzere 2 giriş üyelik fonksiyonu ve 1 adet çıkış fonksiyonu kullanılmıştır. Kullanılan hata ve hata değişimi giriş üyelik fonksiyonları ve çıkış üyelik fonksiyonu Şekil 2.36, Şekil 2.37 ve Şekil 2.38’de gösterilmiştir.

Şekil 2.36 Hata Giriş Üyelik Fonksiyonu

Şekil 2.37. Hata Değişimi Giriş Üyelik Fonksiyonu

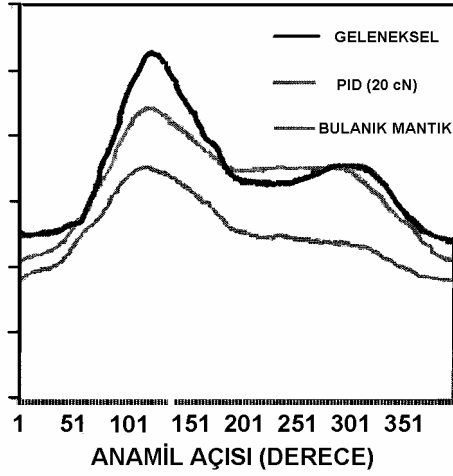

Şekil 2.38. Çıkış Üyelik Fonksiyonu

KAYNAK: DAYIK, M. , ÇALIŞ, H., KACACAN, M. , 2009, Adaptive Control Of Let-Off System In Weaving, The Journal Of Textile Institute, v 100(2), p186-194

Yapılan çalışma neticesinde geleneksel, PID ve Bulanık Mantık Kontrolcülerinin kullanımı durumunda çözgü gerginliğinde meydana gelen değişimler birbirleri ile mukayese edilmiştir. Çalışma sonucunda geleneksel, PID ve Bulanık Mantık

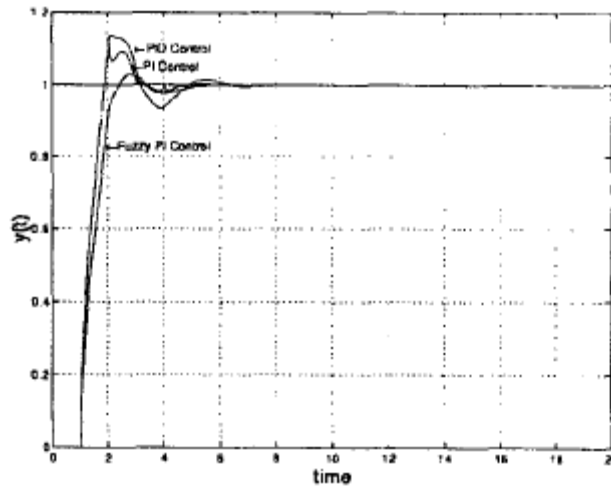
Kontrolcülerinin kullanımı durumundaki çözgü gerginliği değişimi Şekil 2.39’da görülmektedir.

Şekil 2.39 PID ve Bulanık Mantık Kontrolcülerinin kullanımı durumundaki çözgü gerginliği değişimi (Dayık 2009)

KAYNAK: DAYIK, M. , ÇALIŞ, H., KACACAN, M. , 2009, Adaptive Control Of Let-Off System In Weaving, The Journal Of Textile Institute, v 100(2), p186-194

Huang ve Yasanabu (2000) yaptıkları çalışmada bulanık mantık kontrolcüsünün kullanıldığı durumlarda PID kontrole göre sistem davranışının daha hızlı ve az salınımlı olduğunu göstermişlerdir.

Şekil 2.40. Bulanık Mantık ve PID Kontrol Organlarının Sistem Davranışı

KAYNAK: HUANG Y., YASUNOBU S., A General Practical Design Method for Fuzzy PID Control from Conventional PID Control, IEEE, p969-972

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Deneysel çalışmada Rus yapımı ATPR kancalı hava jetli dokuma makinesi kullanılmıştır. Şekil 3.1’de görülen dokuma makinesinde orijinal olarak mekanik çözgü salma mekanizması bulunmaktadır. Dokuma makinesinde 3000 tel 150 den PES çözgü ipliği her bir tarak dışından iki adet geçirilmiş olup yaklaşık 30 tel/cm sıklığında, atkı ipliği ise Ne22 pamuk ipliği olup 22 atkı/cm sıklığında bezayağı kumaş dokumaktadır. Kullanılan 150den PES çözgü ipliğinin Instron 4301 test cihazında 50cm uzunluğundaki çözgü iplikleri test edilerek ortalama elastisite modülü 2.15 N/tex olarak belirlenmiştir. İlgili test sonuçları Ek-1’de verilmiştir.

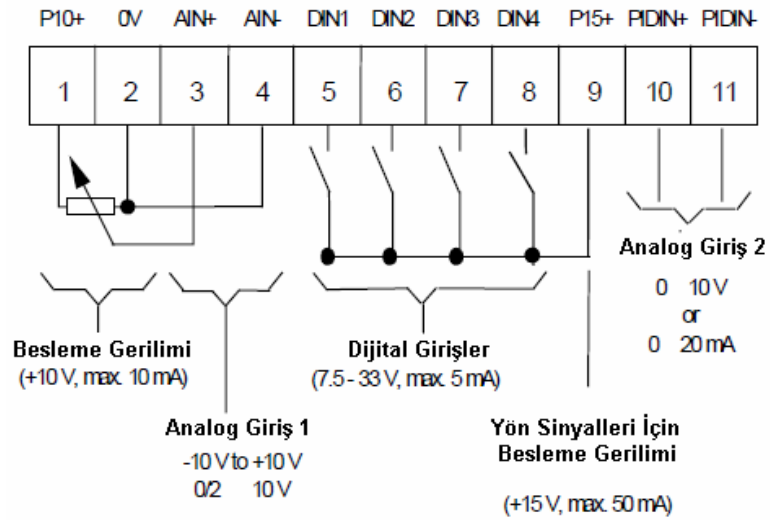
Şekil 3.1. ATPR Kancalı Hava Jetli Dokuma Makinesi

Bu çalışma kapsamında mekanik çözgü salma mekanizması çıkarılıp çözgü salma mekanizmasına AC motoru ilave edilmiş ve bilgisayara bağlı bir sürücü sistem (Şekil 3.2) ile leventin hareketi elektronik kontrollü bir sisteme dönüştürülmüştür. Motor sürücüsü olarak SIEMENS firmasına ait 1 kW gücünde Micromaster Vector Drive modeli kullanılmıştır.

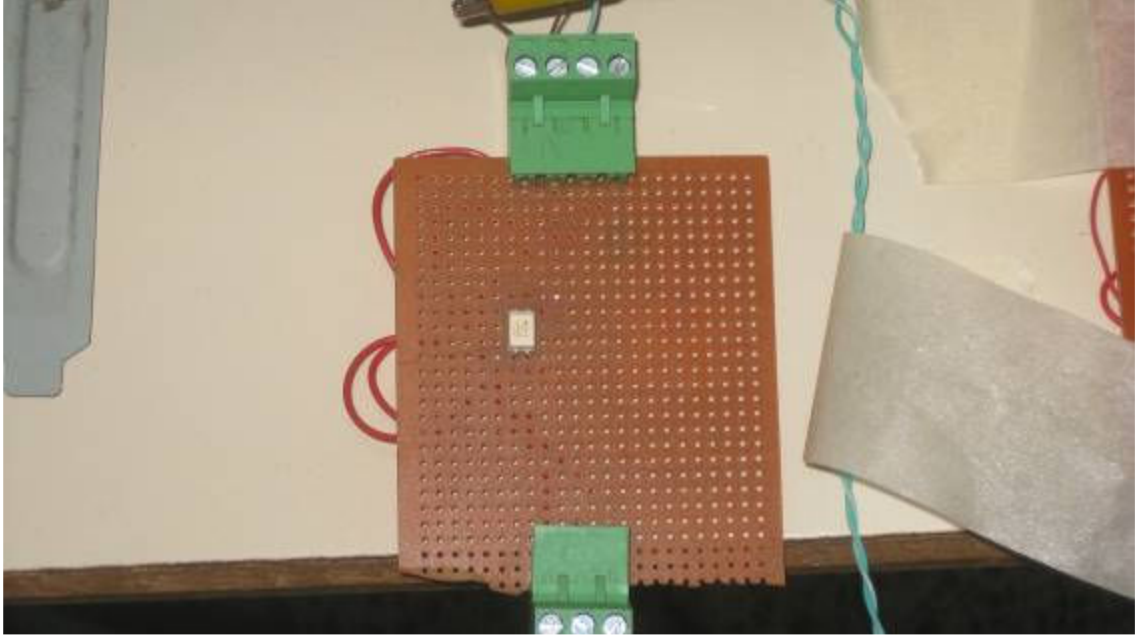
Şekil 3.2. AC Motor Sürücüsü Micromaster Vector Drive

Motor sürücüsünün 2. ve 3. pinleri motor hızını ayarlamak için terminal kartının analog çıkışına bağlanmıştır. AC motorlarının hızı motor içinde bulunan döner manyetik alanın frekansı ile doğru orantılı olduğundan sürücünün 2. ve 3. pinleri AC motorun hızını motor içinde bulunan döner manyetik alanın frekansını 0-50 Hz arasında değiştirerek istenilen motor hızını sağlamaktadır. 0-50Hz frekans değerine bilgisayardan üretilen arabirim kartı aracılığıyla 0-10V'luk gerilim ile doğrusal olarak ulaşılmaktadır. Sürücünün 4. ve 5. pinleri ise dijital giriş olup motora yön sinyali vermek için 15. pin ile birlikte kullanılmaktadır (Şekil 3.3).

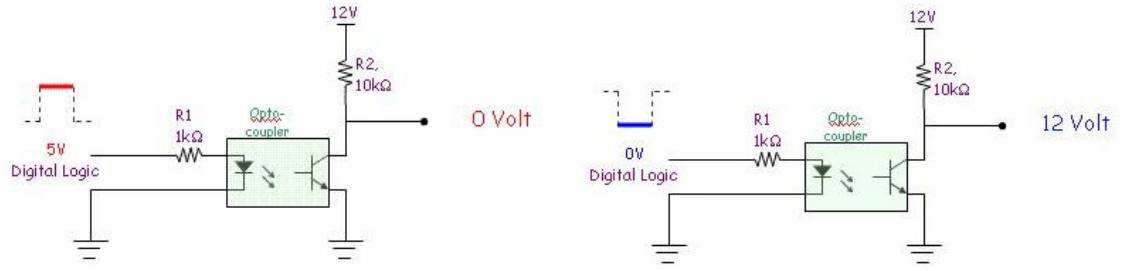
Şekil 3.3. Micromaster Vector Sürücüsüne Ait Kontrol Bağlantıları

Motorun ileri-geri hareketini sağlayabilmek için 15.pinden gelen 15V'luk sinyal üzerinde bir optocoupler bulunan bir devreye (Şekil 3.4) gelmekte ve arabirim kartından gelen dijital giriş sinyaliyle 4. ve 5. pinlere aç-kapa sinyali verilerek motor istenilen yöne döndürülebilmektedir.

Şekil 3.4. Motora Yön Sinyali Veren Optokuplör Devresi

Bir optokuplör, kaynakla yük arasında elektriksel izolasyon sağlayan bir cihazdır. Şekil 3.5'de görüldüğü üzere optokuplörler girişinde bir LED ve çıkışta da bir fotosensör vardır. LED ve fotosensör arasında elektriksel hiçbir bağlantı yoktur. Optokuplörlerde LED ile fotosensör arasındaki iletişim led ışığı ile sağlanmaktadır. Arabirim kartından gelen 5V'luk dijital sinyal ledin ışığını yakarak fotosensörü tetiklemektedir. Fotosensörün bir bacağı motor sürücü devresinin 15.pinine, diğer bacağı ise motora ileri yön verilecekse motor sürücü devresinin 4.pinine, motora geri yön verilecekse motor sürücü devresinin 5.pinine bağlanmıştır. Fotosensör, led ışığı yanınca motor sürücü devresinden gelen +12V'luk sinyali açarak sürücünün 4.ve 5. pinlerine iletir.

Şekil 3.5. Motora Yön Sinyalinin Verilmesi

Levendin tahriki ise AC motordan alınan hareketle dişli mekanizması üzerinden sağlanmaktadır (Şekil 3.6). Motor ve levent arasında 1:2000 dişli oranı kullanılmaktadır.

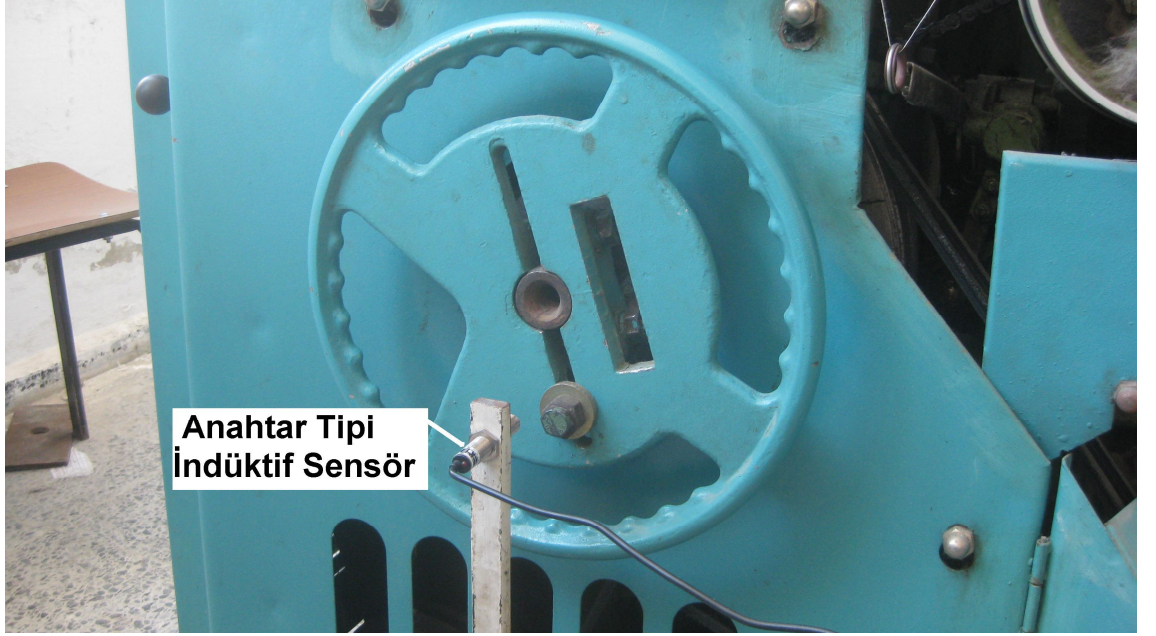

Şekil 3.6. Çözümlü Levendinin Tahriki

Leventin tahrikiyle tezgah anamili arasındaki zamanlama anahtar tipi bir indüktif sensör kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.7). İndüktif sensör ana mile takılmış olan bir civata sensörün önünden geçerken sensör çıkışı 5V olmakta, bunun haricindeki ana mil açılarında indüktif sensör çıkışı 0V olmaktadır. Sensör çıkışı 0V'dan 5V'a geçerken tefe en ileri konumda olmakta ve bu durum anamil dönüş açısının 0^0 değerine karşılık gelmektedir. Dokuma makinesinin ana milinin hareketine bağlı olarak 360^0 'de 1 kez ana mile bağlı civata parçası sensörün bir çıkış sinyali üretmesine neden olmaktadır. Dokuma makinesinin ana milinin bir kez dönüşü ile bir atkı atılmış olacağından sensörün çıkış sinyali kullanılarak makine çalışmasında atılan toplam atkı sayısının ve makine hızının

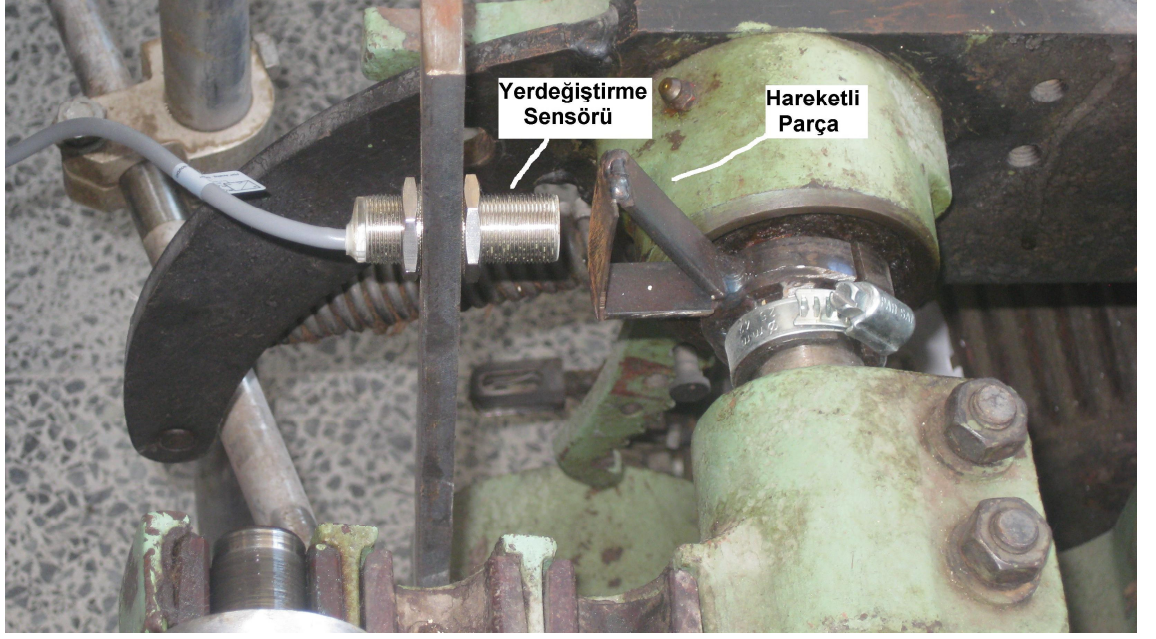

(d/dak) cinsinden tesbiti mümkün olmaktadır. indüktif sensörden elde edilen çıkış sinyali bir arabirim kartı üzerinden bilgisayarın dijital giriş portuna bağlanmakta ve kullanılan simülasyon programında bağlanılan port adresi gösterilerek sinyal bilgisayardan okunmakta ve işlenmektedir.

Şekil 3.7. Tezgah Anamiline Bağlanmış Anahtar Tipi İndüktif Sensör

Elektronik çözgü salma mekanizmasında gerginlik ölçümünde arka köprüye bağlı bir hareketli parça ile bu parça karşısında arka köprünün hareketini algılayan bir indüktif tipte yer değiştirme sensörü kullanılmıştır (Şekil 3.8). Yer değiştirme sensörü 0-5mm arasındaki mesafe değişimlerine karşı duyarlı olup, 0-5mm arasındaki mesafe değişimlerinde 0-10V arasında analog çıkış sinyali vermektedir. Yer değiştirme sensöründen alınan analog sinyal arabirim kartının analog girişine bağlanmaktadır. Bilgisayardan okunan yer değiştirme sensörünün analog sinyali toplam çözgü gerginliğinin ölçümünde kullanılmaktadır.

Şekil 3.8 İndüktif Tipte Yer Değiştirme Sensörünün Arka Köprüye Yerleşimi

Bilgisayarla makine arasındaki bağlantı ISA kanalıyla bağlantı yapılan bir Advantech PCL-818 arabirim kartıyla sağlanmıştır. Advantech PCL-818 ara birim kartı aşağıdaki özelliklere sahiptir.

- 12bit ADC (analog dijital dönüştürücü) , 16 analog giriş.
- 16 dijital giriş.
- 16 dijital çıkış.
- 1 adet analog çıkış, analog çıkış 12bitlik bir DAC ile elde edilmektedir.
- Zaman ve sayaç devreleri.

Ara birim kartı ile 100 kHz frekansta veri okunabilmekte ve arabirim kartı özellikleri yapılan deneysel çalışma için yeterli olmaktadır. Arabirim kartının görünüşü Şekil 3.9’da gösterilmektedir. Arabirim kartının 1 analog girişi yer değiştirme sensörü için, 1 dijital girişi aç-kapa sensörü, 2 dijital çıkışı kullanılan AC motor sürücüsünün yön sinyali ve 1 analog çıkış ise motor sürücüsüne hız sinyali vermek için kullanılmıştır. Arabirim kartına sinyallerin giriş çıkışları aşağıdaki adresler üzerinden yapılmaktadır.

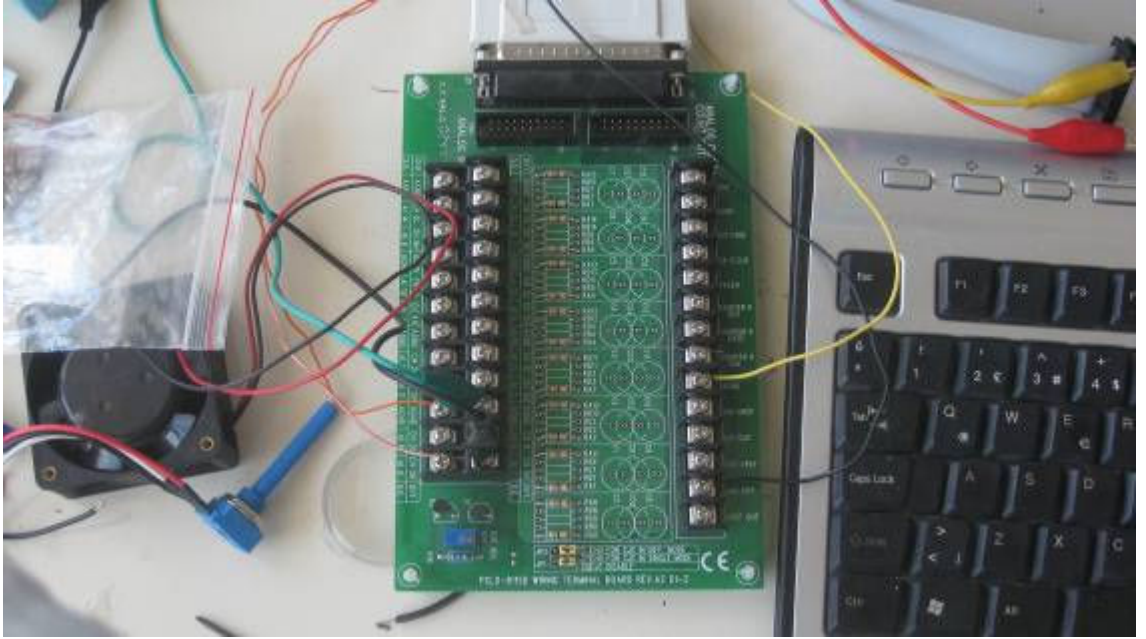
- Dijital giriş Adres: 0X303 , 3 nolu pin
- Dijital çıkış Adres:0X303, 3 ve 4 nolu pinler
- Analog giriş Adres:0X300 (4.bit) , 0X300 (5.bit)
- Analog çıkış Adres: 0X304 (1.bayt) , 0X305 (2.bayt)

Burada sayıların önündeki 0X adresi temsil eden sayıların 16'lık tabanda olduğunu göstermektedir.

Şekil 3.9. Advantech PCL-818 arabirim kartı

Arabirim kartı ile sensörler arasındaki bağlantıları ise Advantech PCLD-8115D Terminal Kartı ile sağlanmıştır (Şekil 3.10). Advantech PCL-818 arabirim kartı üzerinde 37 pin bulunan DB37 kablo ile terminal kartına bağlanmıştır. Analog giriş ve analog çıkış sinyalleri bağlantı kartı üzerinden arabirim kartına iletilmektedir. Terminal kartının kullanılmasıyla bağlantılar daha kolayca yapılabilmektedir.

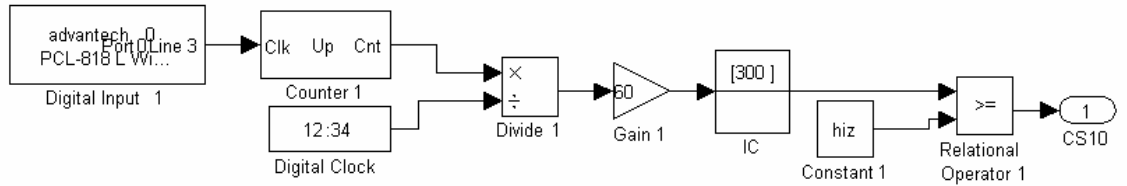

Şekil 3.10. Advantech PCLD-8115D Terminal Kartı

3.2. Yöntem

3.2.1. Deneysel Çalışmaya Ait Yöntem

PID klasik kontrol denetimi ve bulanık mantık algoritmalarını içeren yazılım Matlab SIMULINK kullanılarak yapılmıştır. Dokuma makinesinin anamelinin dönüş sayısı atılan atkı sayısını belirlemektedir. Dokuma makinesinin anameline takılı olan anahtar tipi indüktif sensör dokuma makinesinin çalışması esnasında atılan atkı sayısının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Anahtar tipi indüktif sensör simulink'te data kartının bulunduğu araç kutusundan dijital giriş olarak tanımlanmıştır. Buradan alınan dijital sinyal bir sayıcıya bağlanılarak dokuma makinesinin anamelinin dönüş sayısı belirlenmiştir. Sayaçta toplanan bu değer daha sonra grafiklerin çizilmesinde yatay eksen verisi olarak kullanılmaktadır. Dokuma makinesi çalışmaya başladıktan sonra herhangi bir sebeple çalışması durdurulduğunda çözümlü salma motorunun da durabilmesi için bir mantıksal operatör kullanılmaktadır. Makine hızı belirlenen bir hızın altına düştüğünde çözümlü salma motoruna mantıksal operatör 0 sinyali göndererek çözümlü salma işlemi sonlandırılmaktadır. Makine hızı istenilen hız değerinden eşit ve büyük olduğunda ise mantıksal operatör 1 sinyali gönderir ve çözümlü salma işlemi devam eder. Şekil 3.11 bu işlemleri Matlab Simulink blok diyagramı olarak göstermektedir.

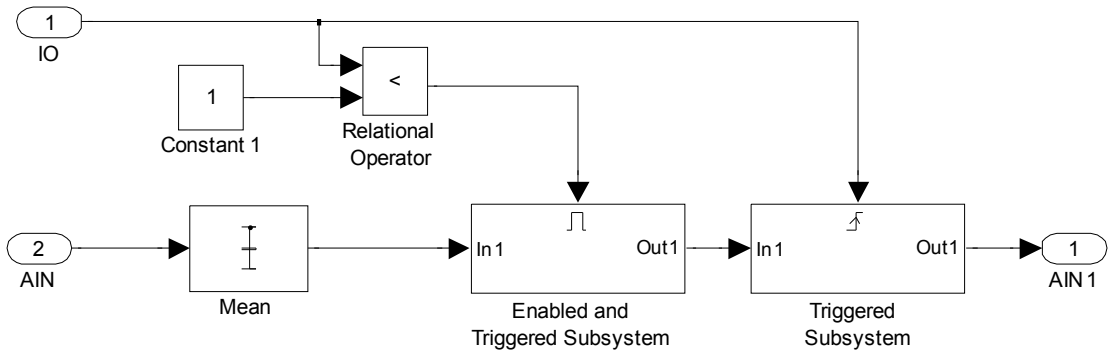

Şekil 3.11. Anahtar Tip İndüktif Sinyalin Simulinkte İşlenmesi

Yerdeğiştirme sensöründen alınan gerginlik değerleri atkı atımı süresince dokuma makinesinin çerçeve hareketinden ve tefeleden dolayı ani gerginlik artışları gözlemlenmektedir. Çözümlü gerginliği kontrol sisteminin daha kararlı çalışması için bu ani değişimlerin etkisi, dokuma makinesinin ana milinin her bir tam devrinde elde edilen gerginlik değerlerinin ortalaması alınarak azaltılmaktadır. Ortalama gerginlik değerinin Simulinkte bulunan istatistik araçlarından olan ortalama bloğu kullanılarak

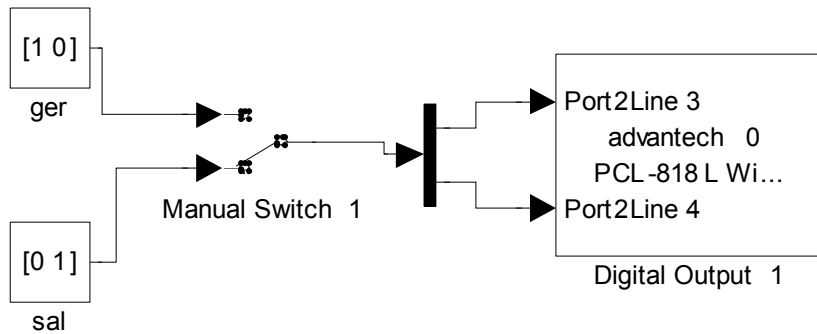

hesaplanmıştır. Makine ana miline takılı olan indüktif aç-kapa sensöründen 0 değeri okundukça, yerdeğiştirme sensöründen gelen gerginlik sinyallerinin ortalaması alınmaktadır. Mantıksal operatör ise anamildeki indüktif sensörden gelen sinyali karşılaştırır ve sinyal olumluysa tetikleyici bloğuna iletir, tetikleyici blok ise sensörden gelen 1 sinyalinde ortalama gerginlik değerini bir sonraki işleme göndermektedir. Bu işlemlere ait Simulink bloğu Şekil 3.12’de gösterilmektedir.

Şekil 3.12. Simulinkte Her Atkı Atımında Ortalama Gerginlik Değerinin Hesaplanması

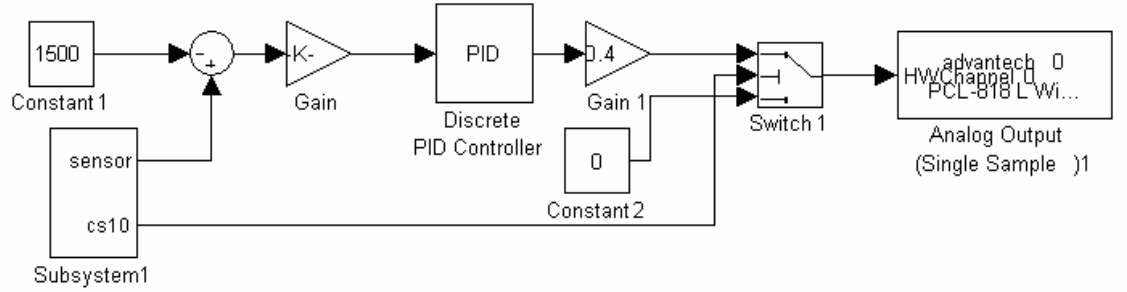
Çözümlü salma motorunun saat ibreleri veya tersi yönündeki dönüş hareketini sağlayabilmek için simulink’te arabirim kartına ait dijital çıkış bloğuna 1-0 veya 0-1 sinyal çiftleri elle anahtarlama yapan bir anahtarlama bloğuna bağlanmıştır (Şekil 3.13).

Şekil 3.13. Simulinkte Motor Dönüş Yönünün Ayarlanması

DeneySEL çalışmada PID tipi denetimle yapılan gerginlik kontrolünün Simulink’e ait blok şeması Şekil 3.14’de gösterilmektedir. Burada istenilen gerginlik değeri ile indüktif tipte yerdeğiştirme sensöründen gelen gerginlik değeri karşılaştırılmakta ve arasındaki

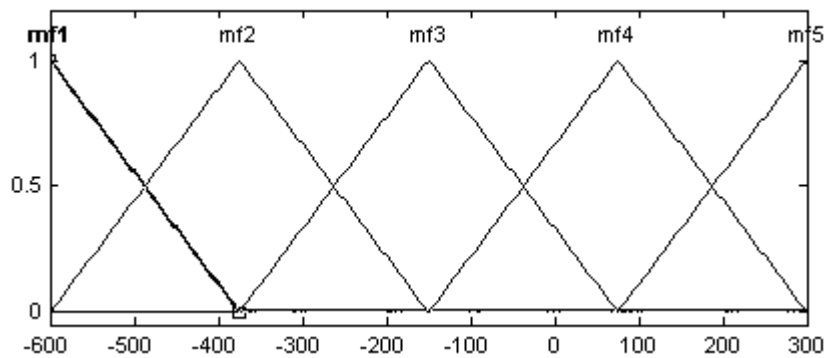
fark değeri PID kontrolcüsüne giriş sinyali olarak verilmektedir. PID kontrolcüsünde işlenen hata sinyali bir çıkış sinyali üretmekte ve elde edilen çıkış sinyali çözgü salma mekanizmasının hareketini sağlayan AC motor sürücüsüne kumanda sinyali olarak arabirim kartından gönderilmektedir.

Şekil 3.14. PID Tipi Denetimle Gerginlik Kontrolü

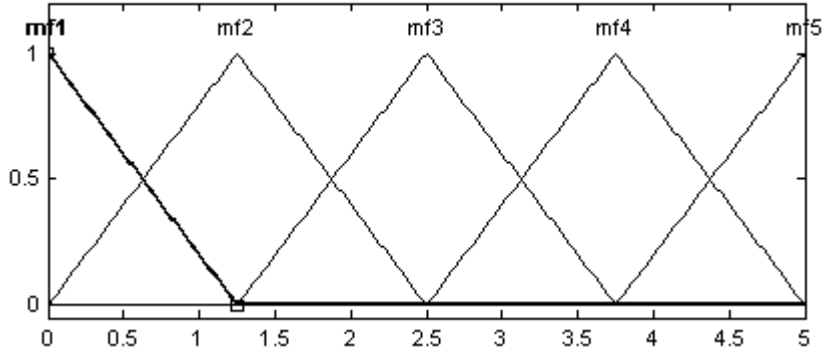
PID tipi denetimle yapılan gerginlik kontrolüne ait deneysel çalışmada çözgü ipliklerinin toplam 900N ön gerginlik değeri verilmiş, sırasıyla 1100, 1300 ve 1500 N'luk gerginlik değerlerine ulaşınca kadarki gerilim değişimleri incelenmiştir. Bu çalışmaya ait deneysel sonuçlar Ek-2'de verilmiştir.

Deneysel çalışmada bulanık mantık denetçisiyle yapılan gerginlik kontrolünde, bulanık mantık kontrolcüsü tek girişli ve tek çıkışlı olmak üzere tasarlanmıştır. Giriş fonksiyonu olarak alınan hata sinyalinin alt ve üst aralıkları -600N ile 300N olarak belirlenmiştir. Şekil 3.15'de hata sinyalinin üyelik fonksiyonu görülmektedir.

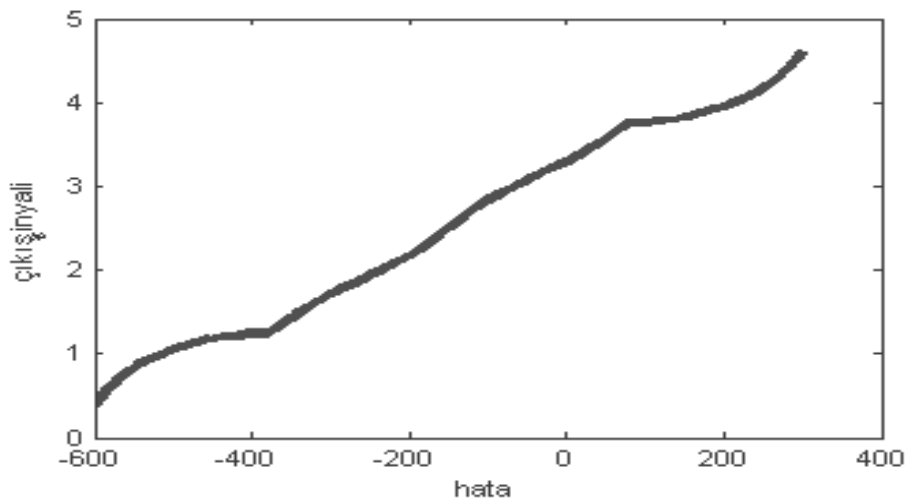
Şekil 3.15. Hata Sinyalinin Üyelik Fonksiyonu

Çıkış üyelik fonksiyonu ise 0V ile 5V arasında olacak şekilde belirlenmiştir. Giriş ve çıkış üyelik fonksiyonları 5 üyelikli ve üçgen olacak şekilde tasarlanmıştır. Şekil 3.16'da çıkış sinyalinin üyelik fonksiyonu görülmektedir.

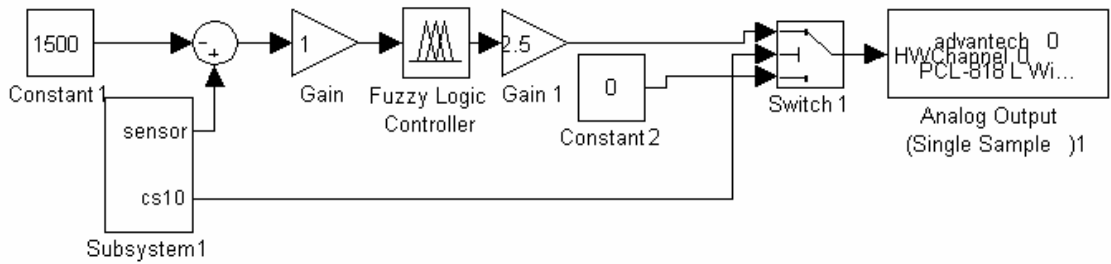
Şekil 3.16. Çıkış Sinyalinin Üyelik Fonksiyonu

Bulanık mantık kontrolcüsünün sistemden gelen hata sinyaline karşılık çıkış sinyali üretebilmesi için bir kural tablosuna ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan deneysel çalışmada istenilen gerginlik değeri ile ölçülen gerginlik değeri arasındaki hata sinyali negatif ve çok büyük olması durumunda çözgü salma mekanizmasının istenilen gerginlik değerine daha çabuk ulaşabilmesi için bulanık mantık kontrolcüsünün çok küçük bir çıkış sinyali vermesi sağlanmıştır. Eğer istenilen gerginlik değeri çok aşılış ise bulanık mantık kontrolcüsü daha büyük çıkış sinyali üreterek çözgü salma motorunun açışal hızını arttırmakta ve böylelikle dokuma ortamına daha fazla çözgü beslenerek istenilen gerginlik değerine hızlı bir şekilde ulaşması sağlanmaktadır. Elde edilen hata sinyaline karşılık gelen çıkış sinyali Şekil 3.17’de görülmektedir.

Şekil 3.17. Hata Sinyaline Göre Çıkış Sinyalinin Değişimi

Simulinkte bulanık mantık kontrolcüsü ile yapılan gerginlik kontrolüne ait blok şema Şekil 3.18’de görülmektedir. Kural tablosu oluşturulduktan sonra bulanık mantık kontrolcüsüne ait olan bloğa önceden kaydedilen dosya okutulur. Dokuma makinesi çalışmaya başlayınca yerdeğiştirme sensöründen gelen analog gerginlik sinyali istenilen gerginlik sinyali ile karşılaştırılarak bir hata sinyali elde edilir. Elde edilen hata sinyali bulanık mantık kontrolcüsü yardımıyla bir kumanda sinyaline dönüştürülerek arabirim kartı üzerinden çözümlenmiş salma sisteminin hareketini sağlayan AC motorunun sürücüsüne hız sinyali olarak iletilir.

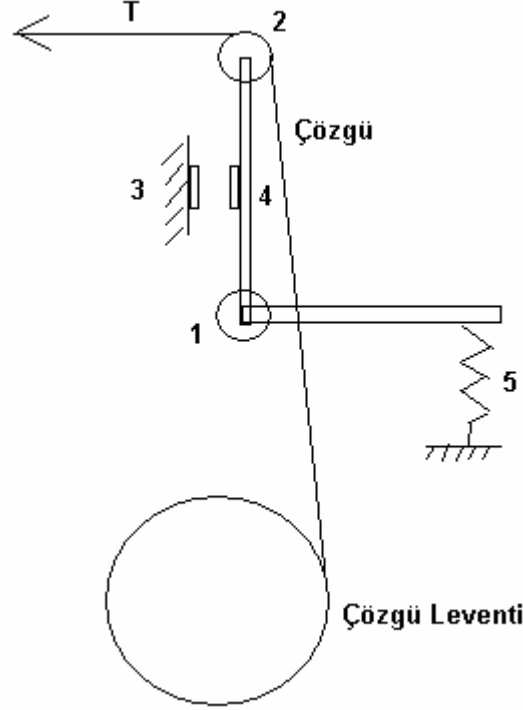

Şekil 3.18. Bulanık Mantık Kontrolcüsüyle Gerginlik Kontrolü

Bulanık mantık esaslı denetimle yapılan gerginlik kontrolüne ait deneysel çalışmada çözümlenmiş ipliklerinin toplam 900N ön gerginlik değeri verilmiş, sırasıyla 1100, 1300 ve 1500 N’luk gerginlik değerlerine ulaşıncaya kadarki gerilim değişimleri incelenmiştir. Bu çalışmaya ait deneysel sonuçlar Ek-3’de verilmiştir.

3.2.2 Teorik Çalışmaya Ait Yöntem:

Bu tez kapsamında yapılan teorik çalışmada kullanılan yer değiştirme sensörüne sahip elektronik yarı pozitif çözü salma mekanizması Şekil 3.19'da gösterilmiştir.

Şekil 3.19. Yer Değiştirme Sensörüne Sahip Bir Elektronik Çözgü Salma Mekanizması

Çözgü salma mekanizmasının çalışma prensibi aşağıda açıklanmıştır.

1 nolu silindir makina gövdesine döner mafsalla yataklanmış olup çözgü gerginliğinin etkisiyle kendi ekseninde dönebilmektedir. 2 nolu arka köprü silindiri ise 4 nolu kol üzerine yataklanmıştır ve 4 nolu kolün diğer ucuna 5 nolu yay bağlanmıştır. Çerçeve hareketi ve tefe vuruşundan dolayı oluşan çözgü gerginliği değişimi mekanizmada yay ile kompanse edilerek arka köprünün salınım miktarı ayarlanmaktadır. Levenden beslenen çözgü miktarıyla değişen çözgü gerginliği 3 nolu yer değiştirme sensöründen alınan sinyal ile tesbit edilmektedir. İstenilen çözgü ipliği gerginliği ise bilgisayardan girilen bir sayı tarafından belirlenmektedir. Çözgü gerginliğindeki değişim 2 nolu silindire etkileyen momenti değiştirmektedir. Değişen bu moment değeri arka köprü

silindirinin yatay eksenle yaptığı açığı değiştirmektedir. Bu açısal değişim farklı gerginlik değerleri için yer değiştirme sensöründen (3) farklı çıkış sinyalleri elde edilmesine neden olmaktadır.

Şekil 3.19'da görülen arka köprü tasarımında arka köprüye etki eden toplam moment sıfır olacağından aşağıdaki denklem elde edilir.

$$T.r - F.l = 0 \quad (3.1)$$

Burada;

T : Çözümlü gerginliği (cN)

F : Yay kuvveti

r : Arka köprü silindiri ile 1 nolu mafsal arasındaki kol uzunluğu (m)

l : 1 nolu mafsal ile yay arasındaki kol uzunluğu (m)

5 nolu yayın uyguladığı kuvvet ise 3.2 nolu eşitlikten hesaplanır.

$$F = l.\theta.k \quad (3.2)$$

Burada;

k : Yay sabiti (N/m)

θ : Arka köprünün yatayla yaptığı açı (rad)

3.1 nolu denklemde F yerine 3.2 nolu denklem yerine konulup eşitlikten θ çekilirse arka köprünün yatay eksenle yaptığı salınım açısı 3.3 nolu denklemden elde edilir.

$$\theta = \frac{T.r}{k.l^2} \quad (3.3)$$

Bu denkleme göre arka köprüdeki tasarımdan yararlanılarak, simülasyonda hesaplanılacak θ değeri ile kol uzunluğu çarpımından arka köprü hareketinden dolayı dokuma bölgesine salınan veya çekilen çözümlü miktarı hesaplanabilmektedir.

Dokuma makinesinde çözgü gerginliği salınan çözgü ipliği miktarı ile kumaş çekme miktarının arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Dokuma makinasının bir devrindeki kumaş çekme miktarı;

$$l_{k\zeta} = \frac{1}{n} \quad (3.4)$$

formülü ile hesaplanabilmektedir. Burada;

n : Atkı sıklığı (atkı/cm)

Dokuma işlemi esnasında salınan çözgü miktarı dokuma levendinde çap değişimine neden olmaktadır. Çözgü salma miktarının hesaplanabilmesi için öncelikle çözgü levendinin açısız yer değiştirme miktarına bağlı olarak levend yarıçapında meydana gelen değişim miktarı hesaplanmalıdır. Çözgü leventinin dönüş miktarı ile levend yarıçapı arasındaki ilişki Tümer ve Bozdağ'ın aşağıda belirttiği gibi kabul edilmiştir.

$$\frac{dr}{d\theta} = \frac{d\zeta}{2} \quad (3.5)$$

Burada;

dr : Çözgü levendi yarıçapında meydana gelen değişim miktarı (m)

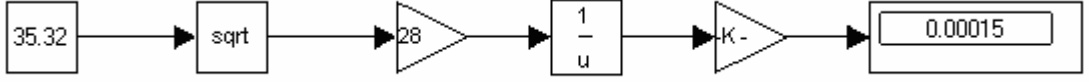
$d\theta$: Levend dönme miktarı (rad)

$d\zeta$: Çözgü ipliği çapı (m)

Çözgü ipliği çapı kullanılan çözgü ipliği numarasına göre ;

$$d\zeta = \frac{1}{28\sqrt{Ne}} \quad (3.6)$$

eşitliği ile inç olarak hesaplanmaktadır. Şekil 3.20'de çözgü ipliği çapının hesaplanması için oluşturulan blok gösterilmektedir. Bloкта 150den PES çözgü ipliğinin çapının 0,00015m olarak hesaplanmış ve yapılan teorik çalışmada çözgü ipliğinin çap değeri olarak kabul edilmiştir.

Şekil 3.20. Çözümlü İpliği Çapının Hesaplanması

Çözgü levendinin dönme miktarı ise;

$$d\theta = \omega_l \cdot t \quad (3.7)$$

değerine eşit olup 3.5 nolu denklemde $d\theta$ 'nin yerine yazılırsa levendin dönüşüyle meydana gelen çaptaki değişim;

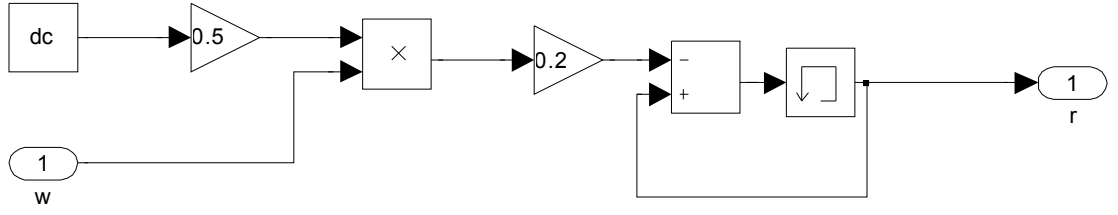
$$dr = \frac{d\phi \cdot \omega_l \cdot t}{2} \quad (3.8)$$

olarak hesaplanabilmektedir. Dokuma makinesinin n . devri için çözgü levendi yarıçapı;

$$r_n = r_{n-1} - dr \quad (3.9)$$

formülünden dokuma makinesinin bir önceki atkı atımındaki levend çapından çıkarılarak her atkı atımındaki levend çapı hesaplanmaktadır. Şekil 3.21'de oluşturulan blokta çözgü ipliği çapı 0.5 değeri ile çarpılarak çözgü ipliği yarıçapı bulunmuş ve çözgü ipliği yarıçapı ile leventin açısal hızı çarpılarak çözgü leventinin çap değişimi elde edilmiştir. Çözgü leventinin çap değişimi 300dv/dk çalışma devriyle dönen bir dokuma makinesi için atkı atım zamanı olan 0.2s değeri ile çarpılarak dokuma makinesinin her bir çalışma devri için çözgü leventinin çap değişimi bulunmuştur. Hesaplanan levend çapındaki değişim başlangıçtaki levend çapından çıkartılarak levend çapı bulunmuştur.

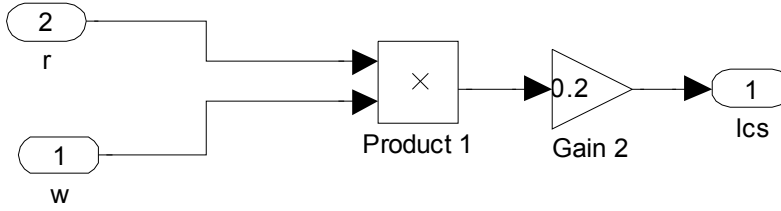

Şekil 3.21. Dokuma Makinasının Herbir Devrindeki Çözgü Leventi Yarıçapının Hesaplanması

Dokuma makinesi çalışmaya devam ettikçe çözgü leventinden serbest bırakılan çözgü miktarı ise ;

$$l_{\zeta s} = \omega_l \cdot r_n \quad (3.10)$$

eşitliğinden hesaplanmaktadır. Şekil 3.22 yapılan teorik çalışmada serbest bırakılan çözgü miktarının hesaplanmasını göstermektedir.

Şekil 3.22. Serbest Bırakılan Çözgü Miktarının Hesaplanması

Dokuma işlemi devam ettikçe dokuma leventinin çap değişimine bağlı olarak salınan çözgü miktarı başlama şartlarına göre değişmekte ve böylelikle kumaş çekme miktarı ile salınan çözgü ipliği miktarı arasında bir farka neden olmaktadır. Kumaş çekme miktarı ile salınan çözgü ipliği miktarı arasında oluşan fark çözgü ipliği gerginliğini değiştirmektedir. Çözgü ipliği gerginliğindeki değişim;

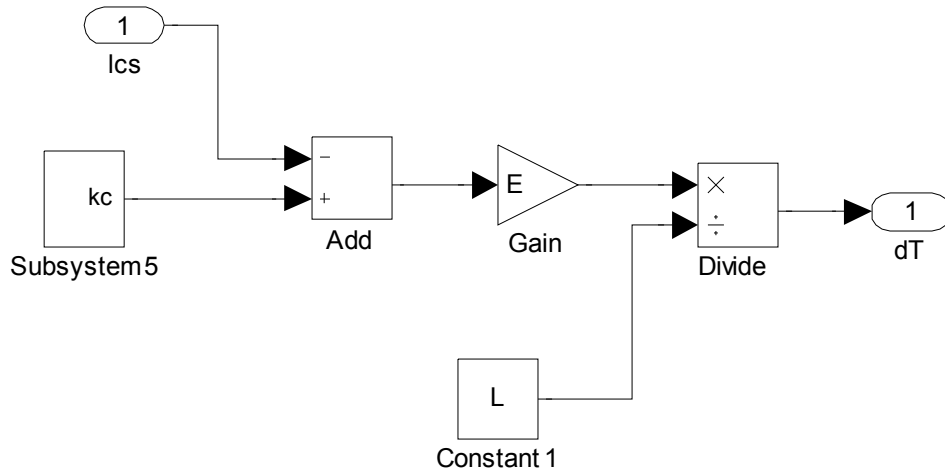
$$\Delta T = \frac{l_{k\zeta} - l_{\zeta s}}{L} \cdot E_{\zeta} \quad (3.11)$$

formülü ile hesaplanmıştır. Burada;

L :Çözü levendinden kumaş çizgisine kadar olan bölgede serbest çözü uzunluğu

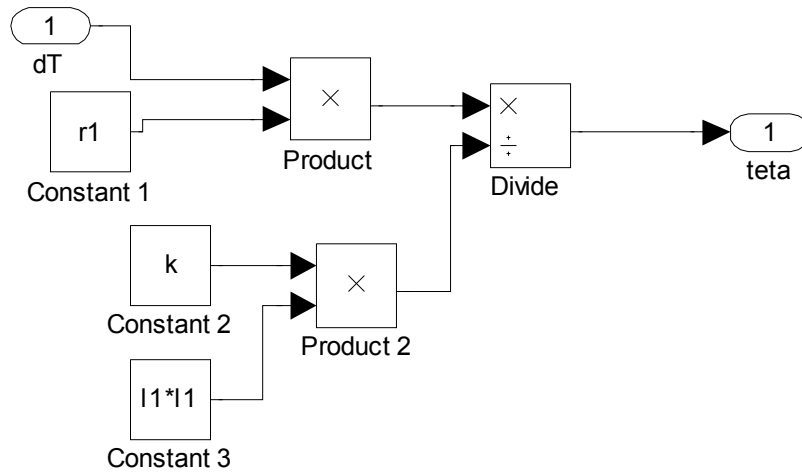
$E_{\text{ç}}$:Çözü ipliği elastisite sabiti (N)

Çözü ipliği gerginliğindeki değişimin hesaplanması Şekil 3.23'de verilen simulink bloğunda gösterilmiştir.

Şekil 3.23. Çözü İpliği Gerginliğindeki Değişimin Hesaplanması

Çözü gerginliğinde meydana gelen değişim dokuma makinesinin arka köprüsünün bir önceki pozisyonuna göre açılma yerdeğişimine neden olmaktadır. Kabul edilen arka köprü tasarımına göre çözü ipliği gerginliğindeki değişimin arka köprüye olan etkisi hesaplanırken 3.3 nolu eşitlik kullanılmıştır. Şekil 3.24'de arka köprüün salınımının hesaplanması gösterilmektedir.

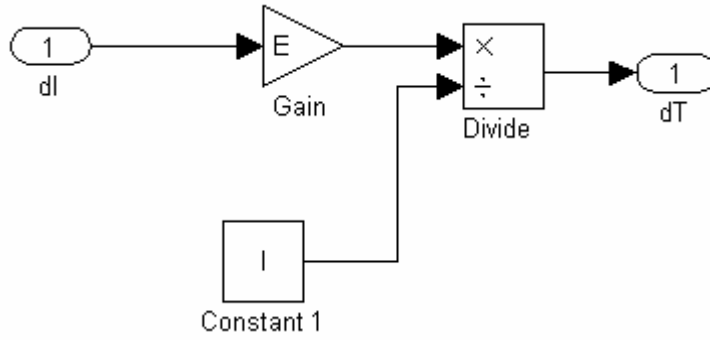
Şekil 3.24. Çözgü Gerginliğindeki Değişimin Arka Köprüye Olan Etkisi

Arka köprüde meydana gelen açısal yerdeğiştirmenin yukarı veya aşağı olması dokuma bölgesindeki toplam çözgü ipliği miktarını değiştirmektedir. Arka köprünün açısal yerdeğiştirmesi sonucunda dokuma bölgesine salınan veya dokuma bölgesinden çekilen çözgü miktarı l_{fark} değeri kadar olmaktadır. l_{fark} değeri ;

$$l_{fark} = d\theta_{arkaköprü} \cdot KolUzunluğu \quad (3.12)$$

eşitliğinden hesaplanmaktadır. Çözgü ipliğindeki gerginliğin artması veya azalması durumunda arka köprünün yukarı veya aşağıya doğru hareket etmesine neden olmaktadır. Arka köprünün bir önceki pozisyonuna göre aşağıya hareketi durumunda, l_{fark} kadar çözgü uzunluğu çözgü salma miktarına ilave olarak serbest bırakıldığından l_{fark} değeri negatif, arka köprünün bir önceki pozisyonuna göre yukarı yöndeki hareketi durumunda ise l_{fark} kadar çözgü uzunluğu kumaş çekme miktarına ilave olarak çekilmiş olacağından l_{fark} değeri pozitif olmaktadır. Simülasyonda l_{fark} değerinin (+) veya (-) olacağı kumaş çekme ve çözgü salma miktarları arasındaki farktan yola çıkılıp bir fonksiyon olarak belirtilmiştir. Fonksiyonda kumaş çekme ile çözgü salma arasındaki fark (+) ise arka köprü yukarı hareket edeceğinden l_{fark} değeri (-) ile çarpılmış, kumaş çekme ile çözgü salma arasındaki fark (-) ise arka köprü aşağıya hareket edeceğinden l_{fark} değeri (+) alınmıştır (Şekil 3.25).

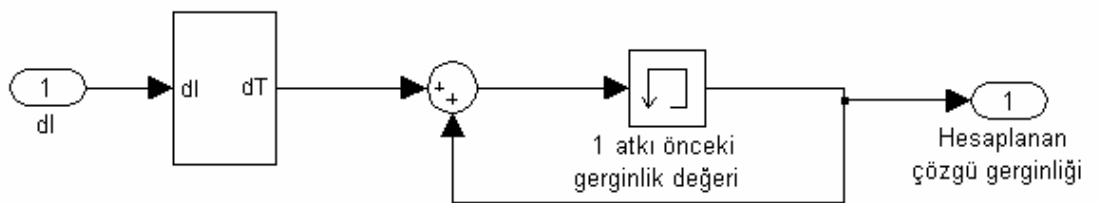

Şekil 3.27. Çözgü İpliği Gerginliğinin Değişimi

Her atkı atımındaki çözgü gerginliğini hesaplamak için bir önceki atkı atımındaki çözgü gerginliği bir sonraki atkı atımında meydana gelen gerginlik değişimi ile toplanarak hesaplanmaktadır. Çözgü gerginliği bu durumda ;

$$T_s = T_o + dT \quad (3.14)$$

olmaktadır. Simülasyonda dokuma makinasının bir atkı atımı öncesindeki gerginlik değerinin hesaplanması simülasyon döngüsü içerisinde bir döngü öncesi değeri hafızasında tutan ve gerginlik değişimi ile toplayan bir hafıza bloğu kullanılarak yapılmıştır. Şekil 3.28 simülasyonda çözgü ipliği gerginliğinin hesaplanmasını göstermektedir.

Şekil 3.28. Çözgü İpliği Gerginliğinin Hesaplanması

Simülasyonda bir DC motorun çözgü salma mekanizmasını hareket ettirdiği düşünülmüştür. Çözgü salma motorunun hızlanması veya yavaşlaması için denetim organından gelen kontrol sinyali belli bir sabitle çarpılarak motora beslenen voltaj değeri elde edilmektedir. Motor armatür devresinden geçen akım değeri;

$$I = \left(\frac{V - E}{R} \right) \quad (3.15)$$

değeri ile bulunabilmektedir. Motor armatür devresinde indirgenen emk (E) değeri ve motor tarafından üretilen tahrik momenti (M_t) ise kullanılan motora ilişkin motor sabitine (K_m) bağlı olarak aşağıdaki gibi hesaplanır;

$$E = K_m \cdot \omega_m \quad (3.16)$$

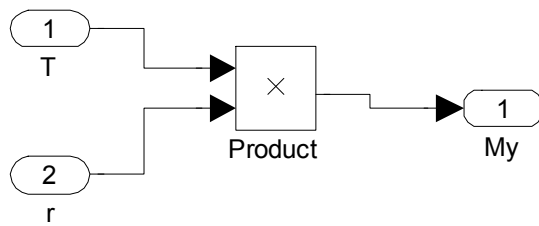
$$M_t = K_m \cdot I \quad (3.17)$$

Motorun ürettiği tahrik momentine karşılık gelen yük momentleri ise, motorun viskoz sürtünmeleri ve çözümlü leventinin oluşturduğu yük momentleridir. Bu momentlerin net değeri ile motor belli bir atalet momenti ile hızlanmaktadır.

Çözümlü leventinden kaynaklanan yük momentleri ise;

$$M_y = \frac{T \cdot r}{i} \quad (3.18)$$

olmaktadır (Şekil 3.29).

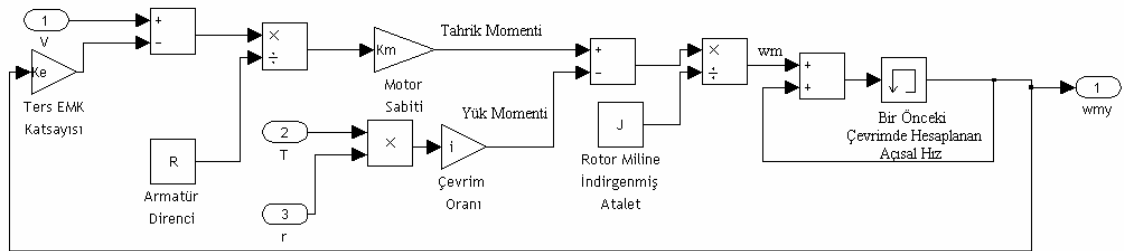

Şekil 3.29. Yük Momenti

Herhangi bir andaki motor hızı, motor tarafından üretilen tahrik momenti ve motor miline etkiyen yük momentleri arasındaki farkla orantılı olacağından, yeni durumda motor hızı (ω_{my}) aşağıdaki gibi olmaktadır.

$$\omega_{my} = \omega_m + \left(\frac{M_t - M_y}{J} \right) \cdot t \quad (3.19)$$

(3.19) nolu denklemde, motordan levent miline hareket iletiminin elastikiyeti ve yataklardaki sürtünmeler küçük olduğundan göz önüne alınmamıştır. Yapılan simülasyon çalışmasında oluşturulan motora ait blok şeması Şekil 3.30'da gösterilmektedir.

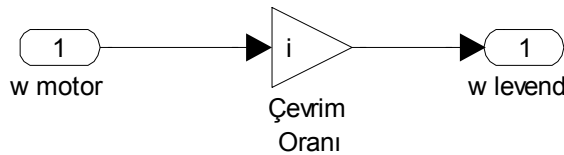

Şekil 3.30. DC Motora Ait Blok Şeması

Motorun açısal hızı belirli bir dişli oranıyla (i) düşürülmekte ve çözümlü leventi hareket ettirilmektedir. Buna göre levent hızı;

$$\omega_l = \omega_m \cdot i \quad (3.20)$$

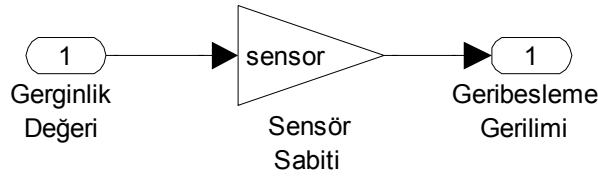
olmaktadır (Şekil 3.31).

Şekil 3.31. Motorun Açısal Hızının Dişli Oranı ile Düşürülmesi

Dokuma makinesi çalışmaya devam ettikçe çözümlü ipliği geriliminde meydana gelen değişim arka köprüünün yerdeğiştirmesine neden olmaktadır. Bu yerdeğişim miktarı indüktif tipte yerdeğiştirme sensörü tarafından algılanarak elektriksel sinyale dönüştürülmektedir. Simülasyonda hesaplanan gerginlik değeri sensör sabiti ile

çarpılarak ölçülen gerginlik değerine karşılık gelen elektriksel sinyale dönüştürülmektedir (Şekil 3.32). Simülasyon oluşturulurken sensör gerilimi 0-10V arasında değişecek şekilde kabul edilmiş ve istenen gerginlik değerine göre sensör sabiti hesaplanmıştır.

Şekil 3.32. Sensör Çıkış Sinyali

Kontrol sisteminin temel çalışma mantığı, çıkıştaki değişimlerden meydana gelen geri besleme sinyalinin giriş sinyali ile arasındaki fark olan hata sinyali alınarak sistem çıkışın istenen değere ulaşmasını sağlamaktır. Bu tür sistemlerde daima giriş ile çıkışın bir farkı alınır ve denetim organına bir hata girişi olarak iletilir. Denetim organı çıkışın istenen değere getirilmesini ve bu değer sabit tutulmasını sağlar. Negatif geri besleme endüstriyel sistemlerin en belirgin özelliğidir ve daima hatayı en küçük tutmayı veya sıfır yapmayı amaçlar. Yapılan teorik çalışmada istenilen gerginlik değeri ile ölçülen gerginlik değeri arasındaki fark alınarak hata sinyali elde edilmiştir.

$$e(t) = e_{ist} - e_{ölç} \quad (3.21)$$

Elde edilen hata sinyali ise kontrol denetleyicisinin giriş sinyali olmaktadır. Kontrol denetleyicisi olarak PID, Bulanık Mantık, Yapay Sinir ağları tek başına kullanılabildiği gibi farklı kontrol denetleyicileri birleşiminden oluşan hibrit denetleyicilerde kullanılabilmektedir.

3.2.2.1. PID Denetim İle Çözümlü Gerginliği Kontrolü

PID kontrol denetleyicisi kullanıldığında giriş sinyali orantı+türev+integral etkisi altında işlenmekte ve hata değeri minimum olacak şekilde bir çıkış sinyali üretmektedir.

Hata sinyali seçilen kontrol elemanının özelliklerine bağlı olarak kontrol elemanı çıkış sinyaline dönüştürülür. Kontrol elemanının oransal etki (P) içermesi durumunda, hata sinyali orantı kazancı (K_p) adı verilen bir sabitle çarpıldıktan sonra kontrol elemanı çıkış sinyali ($m(t)$) elde edilir.

$$m(t) = K_p \cdot e(t) \quad (3.22)$$

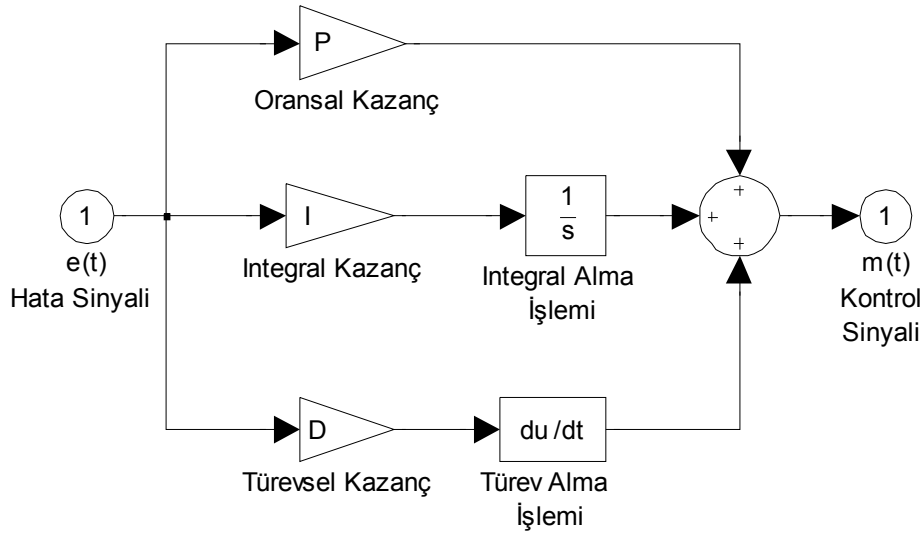
Kontrol elemanının orantı+integral tipinde (PI) seçilmesi durumunda, kontrol elemanı çıkış sinyali toplam hata sinyalinin integral etki kazancı (K_i) adı verilen bir sabitle çarpımı ve bu değere orantı etkinin ilave edilmesiyle elde edilir.

$$m(t) = K_i \int e(t) \cdot dt + K_p \cdot e(t) \quad (3.23)$$

Orantı + İntegral + Türev etkinin birlikte kullanılmasıyla elde edilen PID denetimde ise kontrol elemanı çıkış sinyali aşağıdaki şekilde olur.

$$m(t) = K_p \cdot e(t) + K_i \int e(t) \cdot dt + K_d \left(\frac{de}{dt} \right) \quad (3.24)$$

Burada K_d , türev denetim etki kazancıdır. PID denetleyicisi olarak Matlab ortamında bulunan PID bloğundan yararlanılmıştır. PID bloğu incelendiğinde giriş sinyali ile çıkış sinyali arasındaki fark hata sinyali olarak PID bloğuna iletilmektedir. Simülasyon çalışmaya başladığında elde edilen hata sinyali oransal kazanç, türevsel kazanç ve integral kazancı ile çarpılmakta; integral kazancıyla çarpılan hata sinyalinin integrali, türevsel kazançla çarpılan hata sinyalinin türevi alınarak hesaplanan değerler toplanarak çıkış sinyali elde edilmektedir. Şekil 3.33 bu işlemlerin yapılmasında kullanılan PID bloğunu göstermektedir.

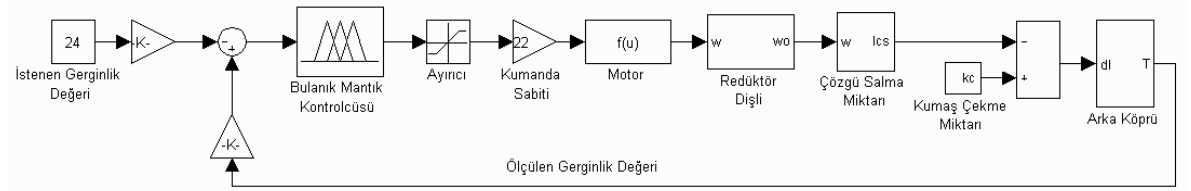
Şekil 3.33. PID Kontrol Denetleyicisi

Hazırlanan simülasyon (Şekil 3.34) çalıştırıldığında istenilen gerginlik değeri ile ölçülen gerginlik değerleri arasındaki fark hata sinyali olarak PID kontrolcüsüne iletilir. PID kontrolcüsünün ürettiği 0-10 V arasındaki kumanda sinyali 22 kazanç sabiti ile çarpılarak 0-220 V motor giriş sinyaline dönüştürülür. Motor giriş sinyali tarafından motorun açısal hızı belirlenmektedir. Motor ile çözümlendi arasında bulunan çevrim oranı 1/2000 olan redüktör ile motorun açısal hızı çözümlendinin açısal hızına düşürülmektedir. Çözüm levendinin dönüşüyle dokuma bölgesine salınan çözümlendi miktarı ve çözümlendindeki çap değişimi bulunur. Yeni levend çap değeri ile ölçülen gerginlik değeri motora yük momenti olarak iletilir. Kumaş çekme miktarı ile çözümlendi salma miktarı arasındaki fark çözümlendi gerginliğinde değişime neden olmaktadır. Hesaplanan çözümlendi gerginliğindeki değişim ile arka köprünün açısal yerdeğişimi bulunmaktadır. Arka köprünün açısal yerdeğişimi kullanılarak I_{fark} değeri hesaplanmaktadır. Kumaş çekme miktarı ile çözümlendi salma miktarı arasındaki farka I_{fark} değeri; arka köprünün yukarı hareketinde (-), aşağı hareketinde ise (+) alınarak toplanmakta ve dokuma bölgesindeki toplam çözümlendi uzunluğu bulunmaktadır. Dokuma bölgesindeki toplam çözümlendi uzunluğu ile bir atkı atımı öncesindeki toplam çözümlendi uzunluğu arasındaki farktan çözümlendi ipliğindeki gerginlik değişimi hesaplanır ve bir önceki gerginlik değeri ile toplanarak ölçülen gerginlik değeri bulunmaktadır. Bu çalışmada ön gerginlik değeri olarak 18-24cN'luk çözümlendi ipliği gerginlik değeri 24-32cN'luk istenilen çözümlendi ipliği gerginliği değişimi incelenmiştir. Sıklık değerleri olarak 10-22-40 tel/cm atkı sıklığında, iplik elastik sabiti

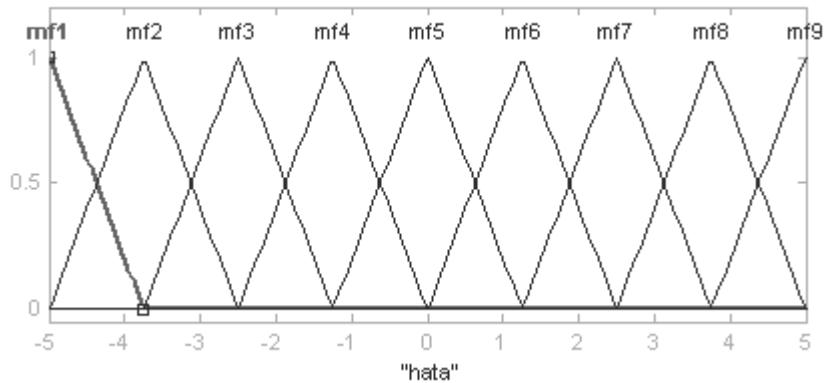
3.2.2.2. Bulanık Mantık İle Çözümlü Gerginliği Kontrolü

Bulanık mantık kontrol denetçisiyle yapılan simülasyon çalışmasında (Şekil 3.36) tek giriş ve tek çıkışlı bir kontrol denetçisi tasarlanmıştır. Elde edilen hata sinyali giriş değişkeni olarak seçilmiş, çıkış değişkeni ise motor kontrol sinyali olarak atanmıştır. Bulanık mantık ile ölçülen hata 0-10 V arasında bir motor giriş sinyaline dönüştürülmektedir. Bulanık mantık denetçisinin çıkış sinyali (-) olduğunda motorun ters yönde dönmesini engellemek için bir ayırıcı kullanılmıştır. Ayırıcıya gelen (-) sinyallerde ayırıcı çıkışını 0 vererek çözümlü gerginliğinin kumaş çekme miktarıyla artırılması sağlanmıştır.

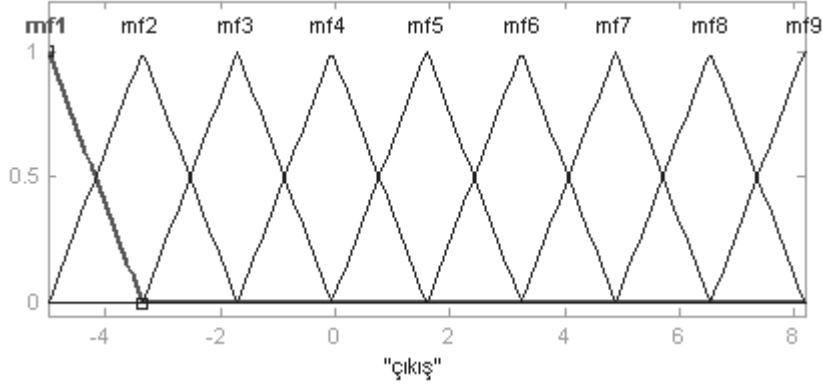
Şekil 3.36. Bulanık Mantık Denetleyicisi İle Yapılan Simülasyon Diagramı

Bulanık mantık kontrol sisteminde giriş üyelik fonksiyonu -5V ile 5V arasında değişen hata sinyali olarak kabul edilmiştir. Şekil 3.37 giriş üyelik fonksiyonunu göstermektedir.

Şekil 3.37. Bulanık Mantık Kontrolcüsünün Giriş Üyelik Fonksiyonu

Bulanık mantık kontrolcüsünün çıkış değişkeni olan motor kumanda sinyali -5V ile 8V arasında kabul edilmiştir. Şekil 3.38 çıkış üyelik fonksiyonunu göstermektedir.

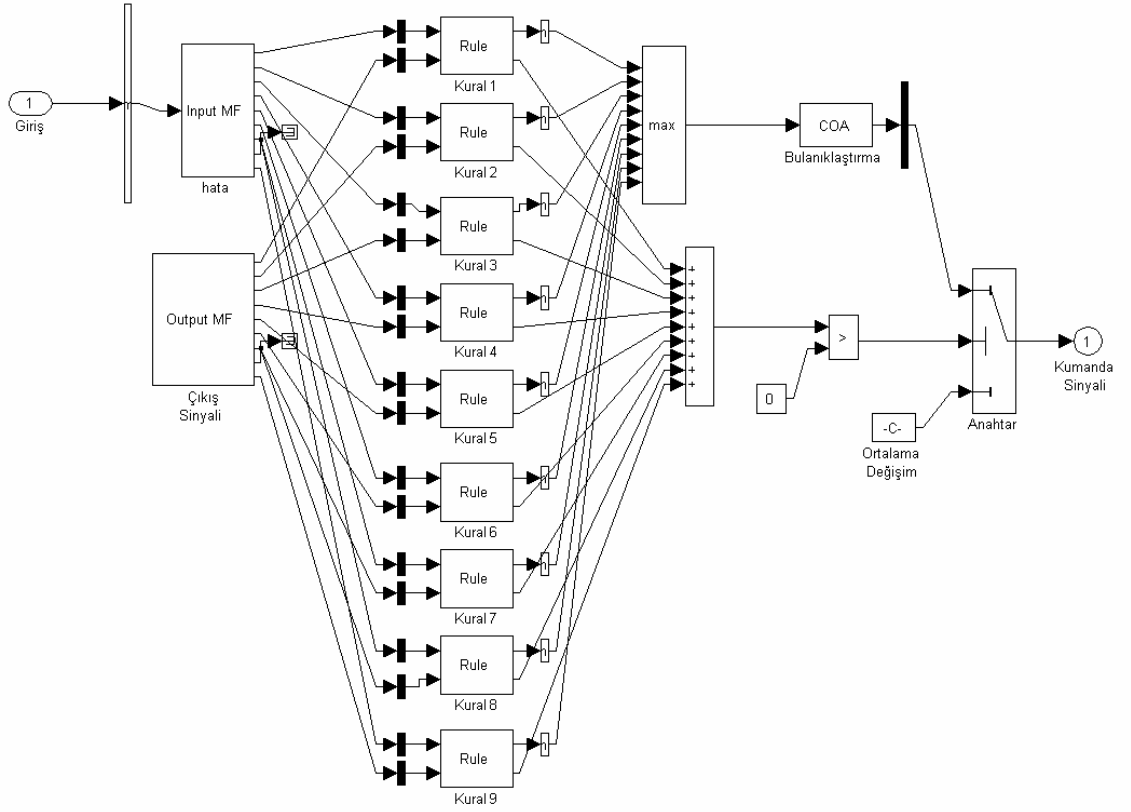
Şekil 3.38. Bulanık Mantık Kontrolcüsünün Çıkış Üyelik Fonksiyonu

Bulanık mantık kontrolcüsünde giriş ile çıkış fonksiyonları arasında bir kural tablosu oluşturulmaktadır. Oluşturulan kural tablosunda hata değeri (-) ise motor kumanda sinyali küçük, hata değeri (+) ise motor giriş sinyali büyük olacak şekilde kurallar oluşturulmuştur. Oluşturulan kural tablosu Şekil 3.39'da verilmiştir.

1. If (hata is mf1) then (çıkış is mf1) (0.1)
2. If (hata is mf2) then (çıkış is mf2) (0.2)
3. If (hata is mf3) then (çıkış is mf3) (0.3)
4. If (hata is mf4) then (çıkış is mf4) (0.4)
5. If (hata is mf5) then (çıkış is mf5) (0.8)
6. If (hata is mf6) then (çıkış is mf6) (0.4)
7. If (hata is mf7) then (çıkış is mf7) (0.4)
8. If (hata is mf7) then (çıkış is mf7) (0.3)
9. If (hata is mf9) then (çıkış is mf9) (0.1)

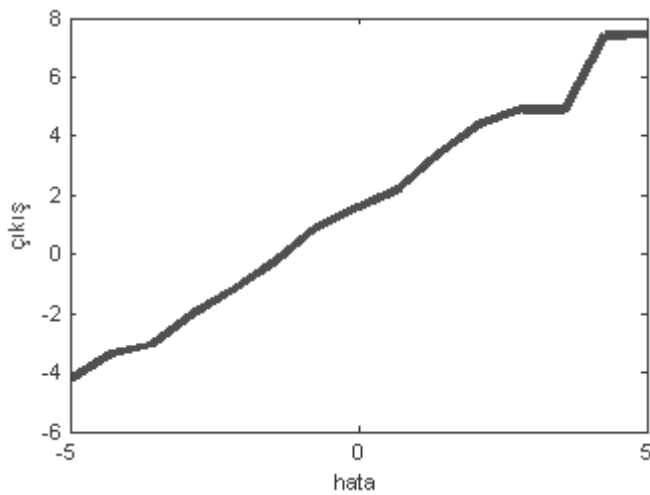
Şekil 3.39. Bulanık Mantık Kontrolcüsünün Kural Tablosu

Bulanık mantık denetçisine giren hata sinyalini kural tablosuna göre bulanıklaştırma arabirimi sayesinde işler, sonuç çıkarım arabirimi ile bir karara varır (Şekil 3.40) ve durulaştırma arabirimi sayesinde bir kumanda sinyali üretmektedir.

Şekil 3.40. Hata Sinyaline Göre Kumanda Sinyalinin Üretilmesi

Hazırlanan kural tablosunun hata değerlerine karşılık gelen çıkış sinyali Şekil 3.41’de grafik olarak verilmiştir. Grafik incelendiğinde çok büyük (+) hatalarda sistem cevabının daha fazla çıkış sinyali ürettiği görülmektedir.

Şekil 3.41. Hata Değerlerine Karşılık Gelen Çıkış Sinyali

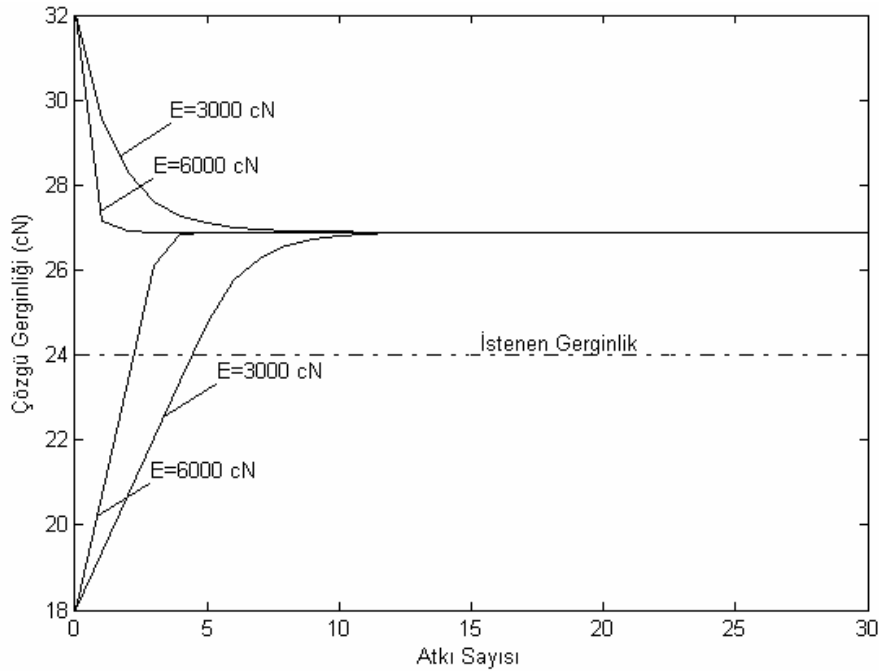
Bulanık mantık denetleyicisinin kullanıldığı çalışmada ön gerginlik değeri olarak 18-24cN'luk çözümlü ipliği gerginlik değeri 24-32cN'luk istenen çözümlü ipliği gerginliği değişimi incelenmiştir. Sıklık değerleri olarak 10-22-40 tel/cm atkı sıklığında, iplik elastik sabiti 3000-6000 cN/tex olarak alınmıştır.

4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI

4.1. Teorik Çalışmaya Ait Araştırma Sonuçları

Geliştirilen matematik model PID ve Bulanık Mantık kontrol organı kullanılarak çözümlü gerginliğini kontrol performansları araştırılmıştır. Araştırmada istenen değerden meydana gelen bir sapmadan sonra çözümlü gerginliğinin geçiş karakteristiği ile dolu levantten boş levande kadar çözümlü gerginliği değişimi araştırılmıştır. Gerginlik kontrol sisteminin performansına her iki kontrol organı durumunda da ipliğin elastik modülü ve atkı sıklığının etkisi incelenmiştir.

Şekil 4.1 sadece oransal kontrol kullanıldığında çözümlü gerginliğinin geçiş karakteristiği gösterilmektedir. İstenen gerginlik bir çözümlü ipliği için 24 cN olmasına rağmen kalıcı durumda ulaşılan çözümlü gerginliği bir miktar kalıcı durum hatasıyla (3 cN) 27 cN'dan sabitlenmiştir.

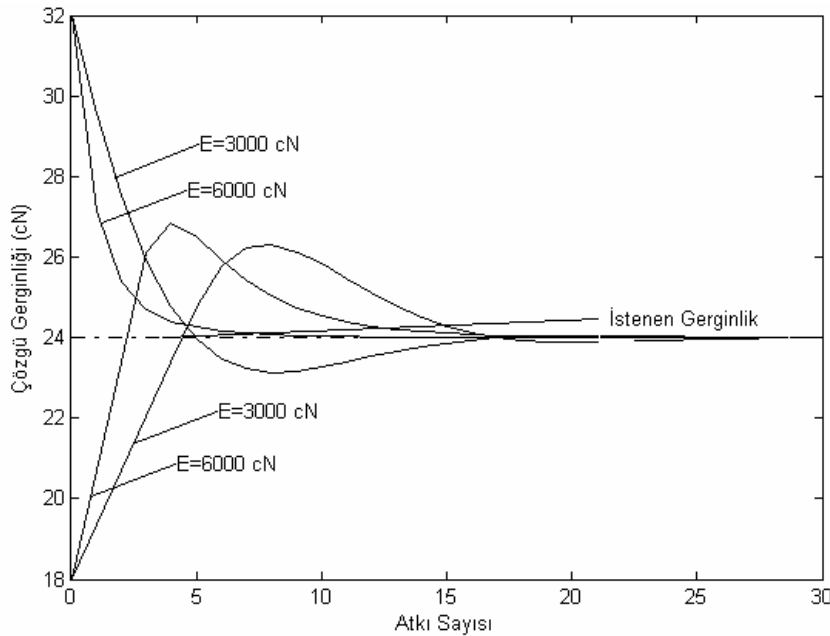
Şekil 4.1. Oransal Kontrol Durumunda Çözümlü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atkı/cm, $K_p=1$)

Oransal kontrol için bu kalıcı durum hatası beklenen bir durumdur. Kalıcı durum hatasını küçültmek için oransal kontrol kazancı artırılmış ancak kararsız bir geçiş

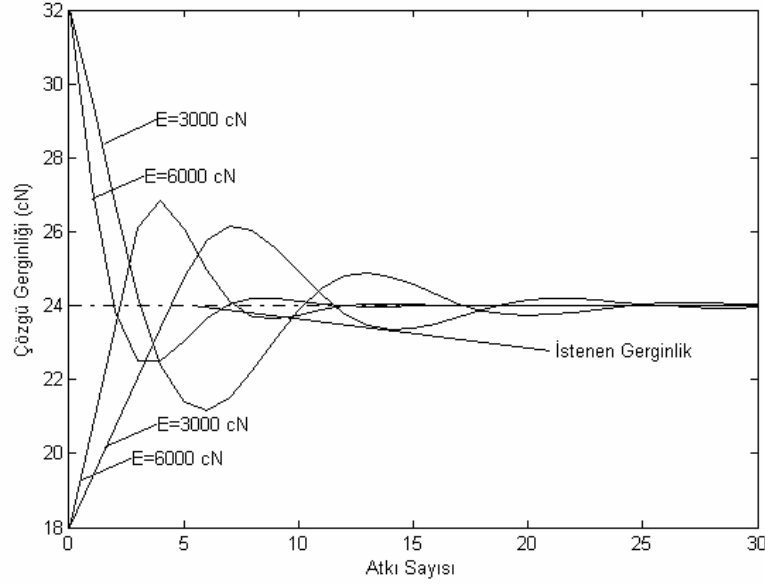

sergilendiği için uygun bir yaklaşım olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca oransal kontrol durumunda dolu levantten boş levante kadar olanki çalışmada kalıcı durum hatası artmakta ve çözgü gerginliği istenen değerden daha fazla sapma göstermektedir. Diğer yandan elastik sabiti daha büyük olan yani daha az uzama özelliğine sahip çözgülerle daha kısa bir geçiş periyodu elde etmek mümkün olmaktadır. Bu yüzden oransal kontrolle birlikte integral kontrol kullanılarak çözgü gerginlik kontrol sisteminin performansı araştırılmıştır.

Şekil 4.2 ve Şekil 4.3 orantı + integral kontrol durumunda çözgü gerginliğinin bir sapmadan sonra istenen değere geçişini göstermektedir. Şekillerden de görüldüğü gibi integral kontrolün ilave edilmesi kalıcı durum hatasını sıfırlamakta ve çözgü gerginliği tam olarak istenilen değere ulaşmaktadır. Ancak geçiş periyodu istenilen değer etrafındaki bir salınımdan sonra sabitlenmektedir. İntegral katsayısının artırılması salınımı arttırıcı etki yapmaktadır. Elastik sabiti daha yüksek olan çözgüler ile geçiş periyodunda istenilen gerginlik etrafındaki salınım daha düşük olmaktadır. İntegral katsayısının küçük olması geçiş periyodunu uzatarak salınımı azaltmaktadır. Bu yüzden daha etkin bir kontrol etkisi meydana getirmek için orantı + integral'e türev bileşeni de ilave edilerek kontrol olanağı araştırılmıştır.

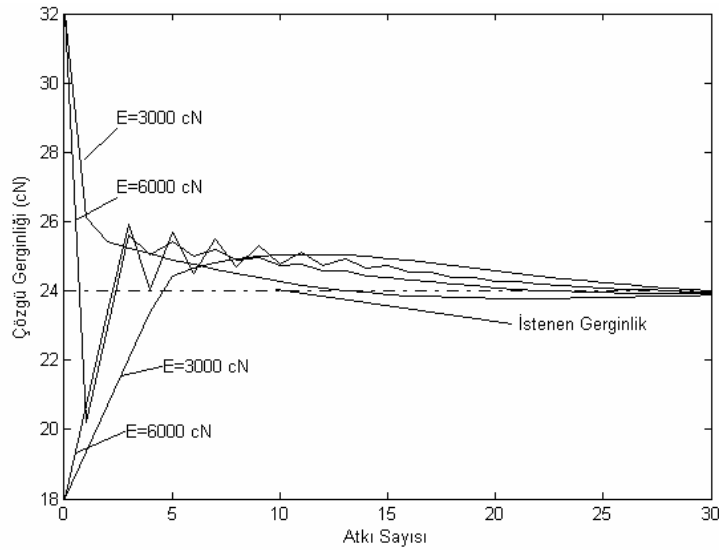

Şekil 4.2. Oransal Kontrol ve İntegral Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atkı/cm, $K_p=1$, $K_i=1$)

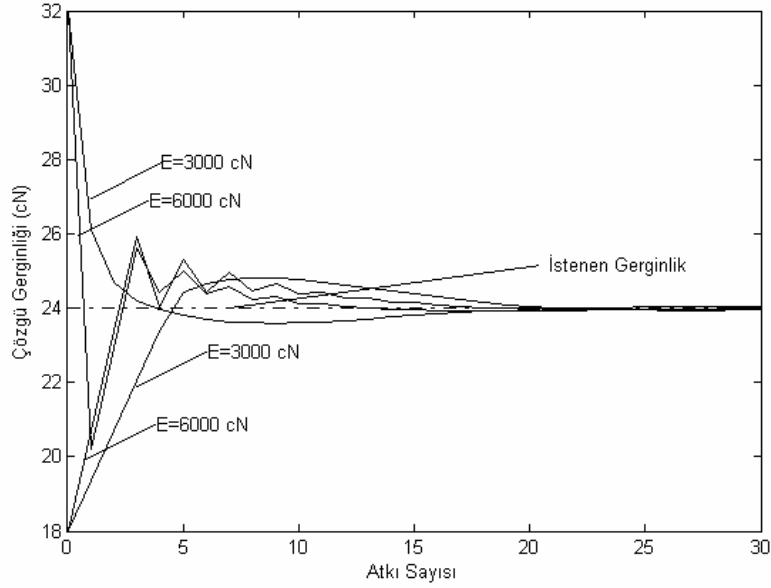

Şekil 4.3. Oransal Kontrol ve İntegral Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atkı/cm, $K_p=1$, $K_i=2$)

Şekil 4.4 ve Şekil 4.5 orantı + integral + türev (PID) şeklindeki kontrol organı ile gerginlik kontrol sisteminin davranışını göstermektedir. Yukarıdaki şekillerdeki eğrilerle karşılaştırıldığında türev etkisinin ilavesiyle geçiş periyodunda çözgü gerginliğindeki dalgalanma azaltılmış ve daha kararlı bir geçiş periyodu ile istenilen gerginlik değerine ulaşılmıştır. Bu şekillerde de görüldüğü gibi elastik sabiti yüksek olan çözgülerde geçiş periyodu daha kısa olmaktadır.

Şekil 4.4. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atkı/cm, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$)

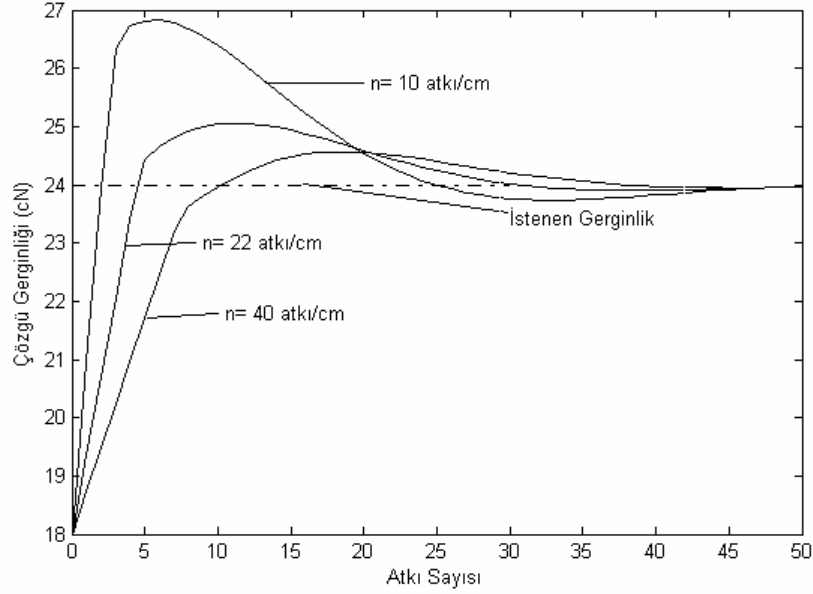

Şekil 4.5. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (22 atkı/cm, $K_p=1$, $K_i=2$, $K_d=1$)

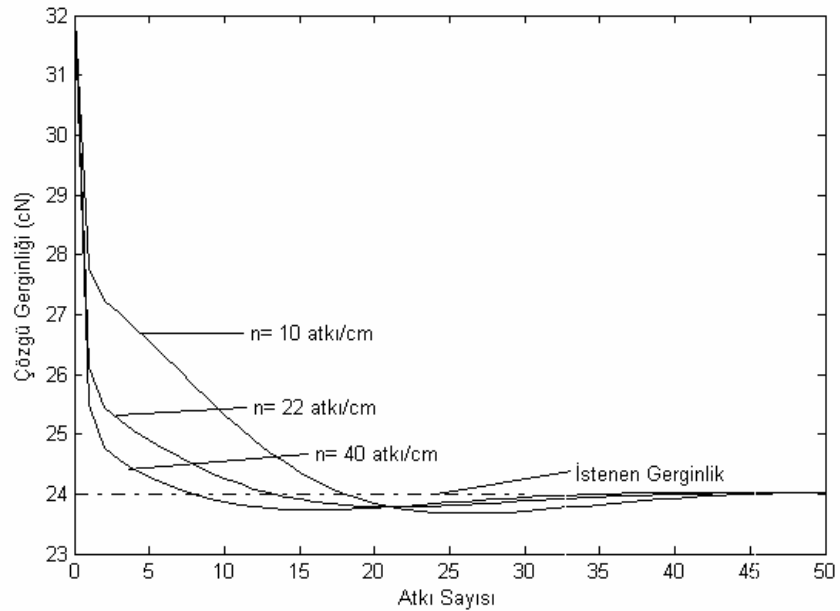
Yukarıdaki sonuçlar göstermektedir ki PID kontrol kullanılması durumunda istenen çözgü gerginliği değerine kararlı bir geçişten sonra ulaşılabilmesi ve bu değerde çalışması orantı + integral + türev katsayılarının (K_p , K_i , K_d) uygun bir şekilde belirlenmesi ile mümkündür. Çözgünün elastik sabiti yanında atkı sıklığının da gerginlik kontrol sisteminin davranışına etkisi olmaktadır.

Şekil 4.6, 4.7, 4.8 ve 4.9 farklı atkı sıklık değerleri için çözgü gerginlik kontrol sisteminin davranışını göstermektedir. Şekil 4.6 ve 4.7 elastik sabiti 3000 cN olan çözgü içindir. Şekillerden görüldüğü gibi düşük gerginlikten istenilen gerginliğe geçişte atkı sıklığı arttıkça geçiş periyodu uzamakta ancak çözgü gerginliği çok küçük genlikle bir salınım yapmaktadır. Düşük atkı sıklığına doğru gidildikçe geçiş periyodu kısalmakta ancak daha yüksek bir salınım ortaya çıkmaktadır. Yüksek gerginlikten istenilen gerginliğe geçişte ise atkı sıklığı arttıkça geçiş periyodu kısalmakta ve herhangi bir salınım olmadan istenilen gerginlik değerine ulaşılmaktadır. Bu davranış farklılığının sebebi atkı sıklığı arttıkça her devirde çekilen kumaş miktarı azalacağından çözgü salma mekanizması tarafından beslenen belirli uzunluktaki çözgü gerginliği daha çabuk düşürüp istenilen gerginliğe ulaşılmasını sağlar. Düşük gerginlikten istenilen değere

geçişte ise çözgü besleme hızı azalmakta ve sıklık arttıkça her devirde çekilen kumaş uzunluğu azalacağından çözgü besleme ve kumaş çekme arasındaki fark yüksek atkı sıklıklarında gerginliği daha yavaş değiştirici bir etki meydana getirmektedir.

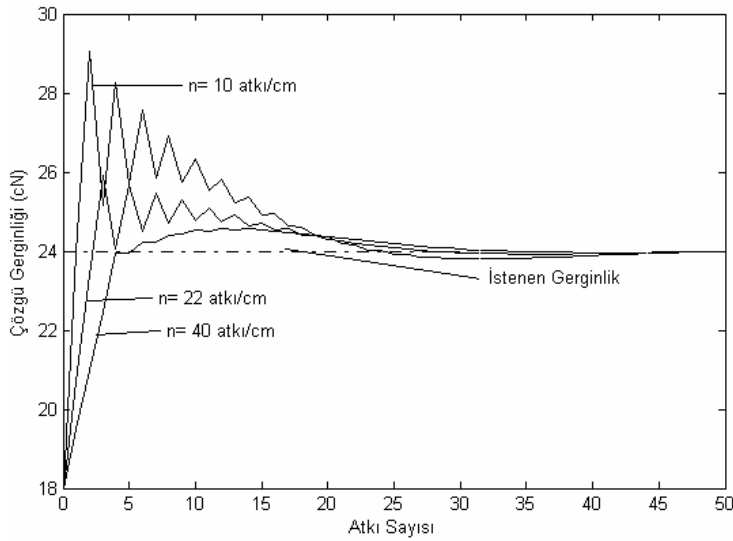

Şekil 4.6. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=3000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$)

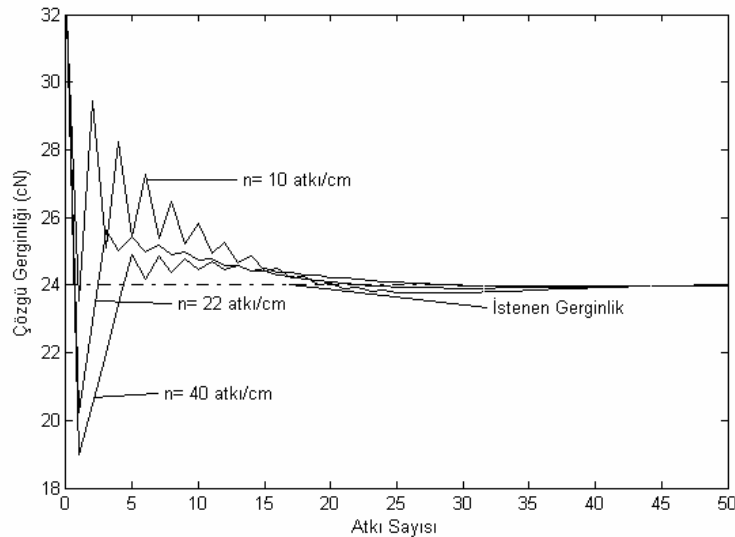

Şekil 4.7. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=3000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$)

Şekil 4.8 ve 4.9’da ise aynı kontrol organı parametreleri ile elastik sabiti $E=6000$ cN olan bir çözüme ait sonuçlar gösterilmektedir. Farklı atkı sıklığına bağlı olarak elde edilen çözgü gerginlik değişimleri yukarıdakilerle aynı olmakla birlikte daha kısa sürede istenen gerginlik değeri etrafında salınım yapılarak istenilen gerginlik değerine ulaşılmaktadır. Elastik sabitinin yüksek olmasından dolayı aynı miktardaki çözgü uzamasının daha fazla çözgü gerginlik değişimine sebep olması çözgü gerginliğinin salınımlı bir değişim göstermesinin sebebi olarak açıklanabilir.

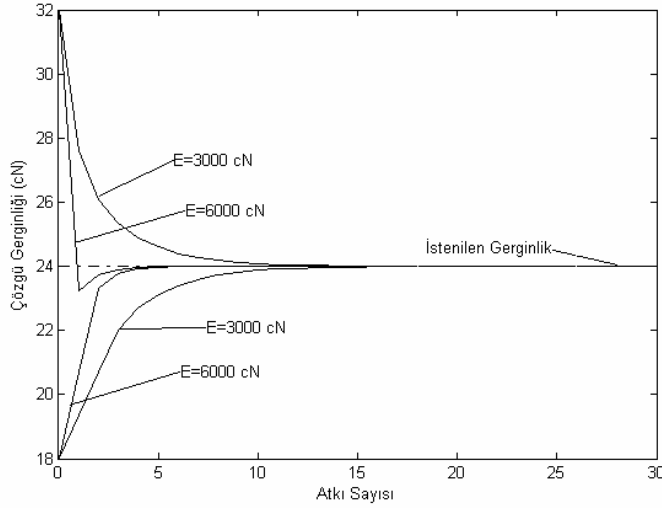
Şekil 4.8. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=6000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$)

Şekil 4.9. Orantı + İntegral + Türev Kontrol Durumunda Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı ($E=6000$ cN, $K_p=1$, $K_i=1$, $K_d=1$)

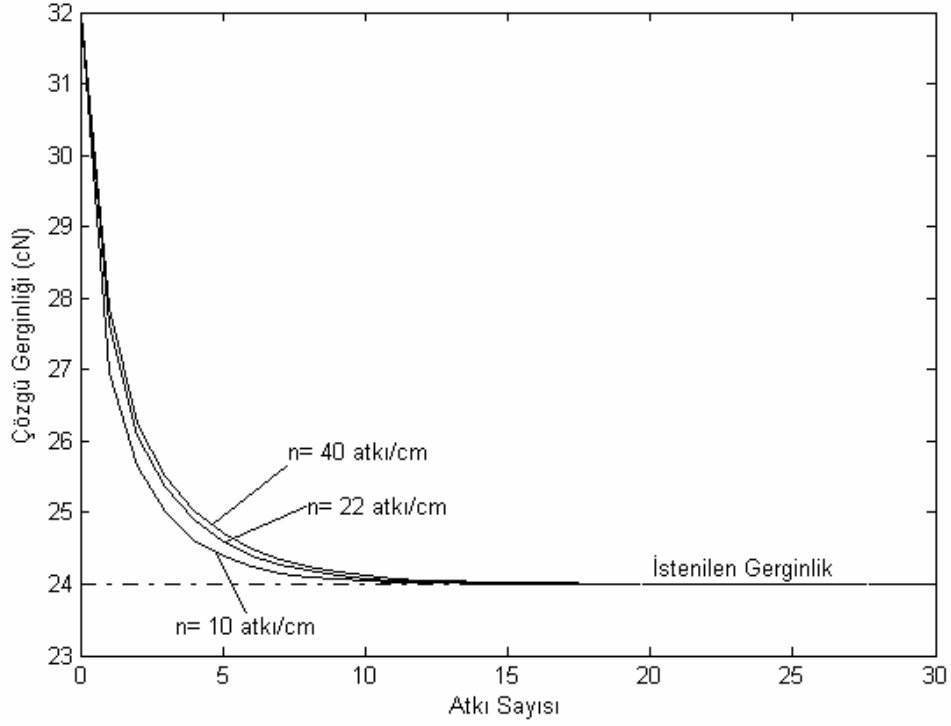
Orantı + İntegral + Türev (PID) kontrol organının kullanılması ile dokumanın farklı çalışma şartlarında yani farklı atkı sıklıkları ve farklı elastikiyete sahip çözümlerle çalışılması durumlarında çözgü gerginlik kontrol sistemi davranışının farklı olacağı açıkça görülmektedir. Bu yüzden farklı dokuma şartları için orantı, integral, türev etkilerine ait katsayılarının (veya kazançların) farklı değerlere ayarlanması çözgü gerginliğinin istenilen değere en uygun geçiş karakteristiği ile ulaşması açısından önemlidir. Dolayısıyla çözgü gerginlik kontrolünde PID kontrol organı kullanmak değişik dokuma şartları için katsayıların ayarını gerektirmektedir.

PID kullanımında gerginliğin salınım yaparak istenilen seviyelere ulaşması ve bunun farklı dokuma şartlarında değişiklik göstermesi olumsuz bir noktadır. Bu durum dokumada atkı sıklığında değişimlere neden olup kumaşta duruş izleri üretebilir. Bu yüzden istenen sürede salınım yapmadan çözgü gerginliğinin istenilen değere ulaştırabilecek bir kontrol organının kullanılması dokuma için daha uygun olacaktır. Bu çalışmada bulanık mantık kontrol algoritması kullanılarak çözgü gerginlik kontrol sisteminin davranışı incelenmiştir. 9 üyelikli bir bulanık mantık kontrol organı kullanılmıştır. 9 üyelikli bulanık mantık kontrol organı kullanıldığında gerginlik kontrol sisteminin istenen gerginlikte meydana gelen bir sapmaya karşı davranışını Şekil 4.10 göstermektedir. Eğrilerden de görüldüğü gibi gerek gerginlikteki bir artıştan gerekse bir azalmadan sonra herhangi bir salınım olmadan çözgü gerginliği istenilen değerine ulaşmaktadır. Ayrıca çözgü gerginliğinin istenilen değere ulaşması PID kontrol organına göre daha kısa sürede gerçekleşmektedir. Çözgünün elastik sabiti arttıkça yani daha az uzayabilen bir çözgü kullanıldığında geçiş periyodu daha da kısaltılmakla birlikte PID kontrol yöntemindeki gibi bir salınım yaparak istenilen değere ulaşılmamaktadır. Bu sonuç literatürde yer alan bilimsel çalışmalardan elde edilen sonuçlarla uyumaktadır. (Zhou ve ark.2005)

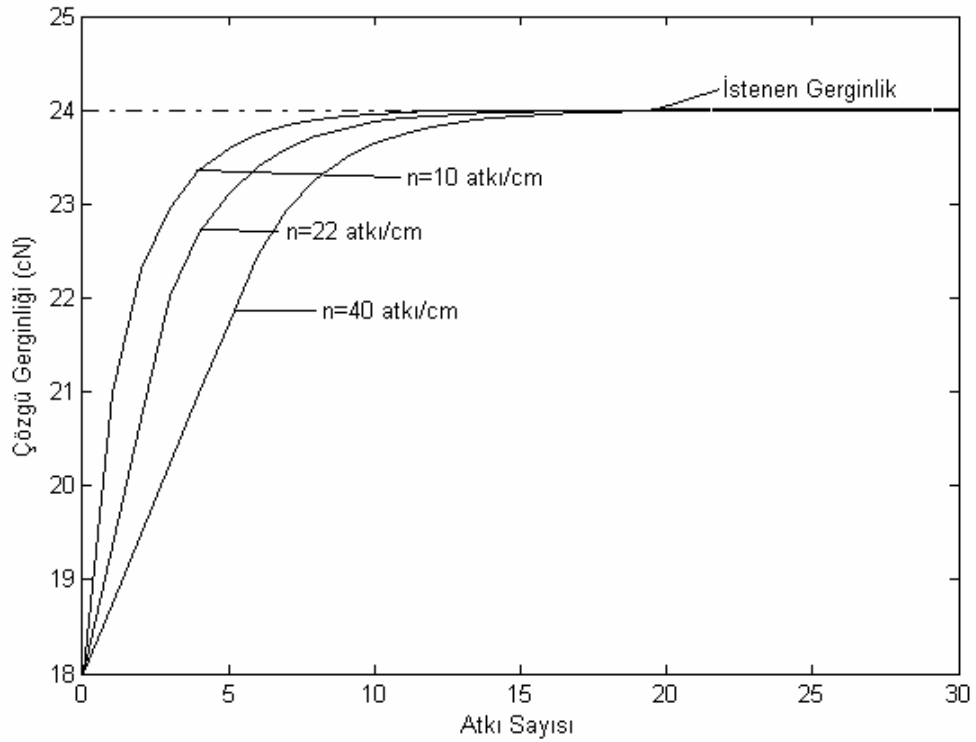

Şekil 4.10. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (n=22 atkı/cm)

Şekil 4.11, 4.12, 4.13 ve 4.14 çözgü gerginlik sisteminin performansını farklı atkı sıklıkları için göstermektedir. Çözgü gerginliği istenen değere genellikle herhangi bir salınım yapmadan PID kontrol yöntemine göre daha kısa bir sürede ulaşmaktadır. Sadece çözgünün yüksek elastik sabite sahip olması durumunda küçük bir salınım meydana gelmektedir. E=6000 cN için elde edilen eğriler her atkı sıklık değeri için E=3000 cN elastik sabitli çözgüye nazaran daha kısa bir geçiş süresini göstermektedir. Aynı uzama değeri için daha yüksek gerginlik değişimi söz konusu olduğu için çözgü gerginliğinin istenilen değere ulaşması normal bir durumdur. Geçiş periyodu düşük gerginlikten istenilen gerginliğe ulaşırken farklı atkı sıklıklarında önemli farklılıklar göstermektedir ve atkı sıklığı yükseldikçe geçiş periyodu uzamaktadır. Ancak yüksek gerginlikten istenilen değere gelirken farklı atkı sıklıkları için geçiş periyotlarında önemli farklar bulunmamaktadır. Geçiş periyoduna karşılık gelen atkı sayısı pratik açıdan kabul edilebilir değerler olduğu için ve gerginlik değişimi salınım göstermediğinden farklı atkı sıklıklarıyla çalışılırken bulanık mantık kontrol organında önemli bir ayar değişikliğine gerek duyulmayabilir. Ancak yüksek elastik sabitli çözgü durumunda geçiş süresini bir miktar daha uzatmak duruş izlerine sebep olmamak açısından istenen bir özellik olabilir.

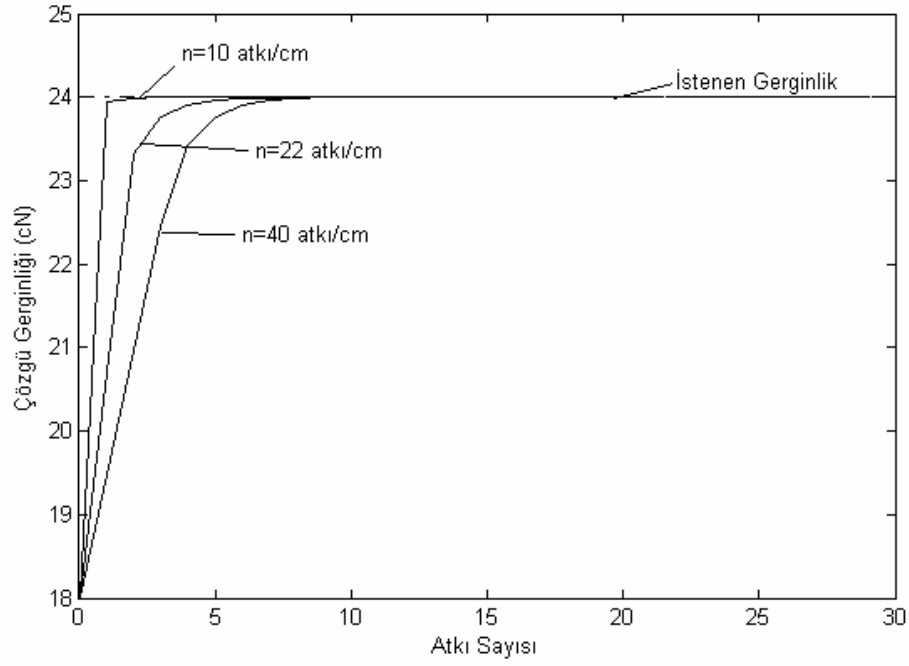

Şekil 4.11. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (E=3000 cN)

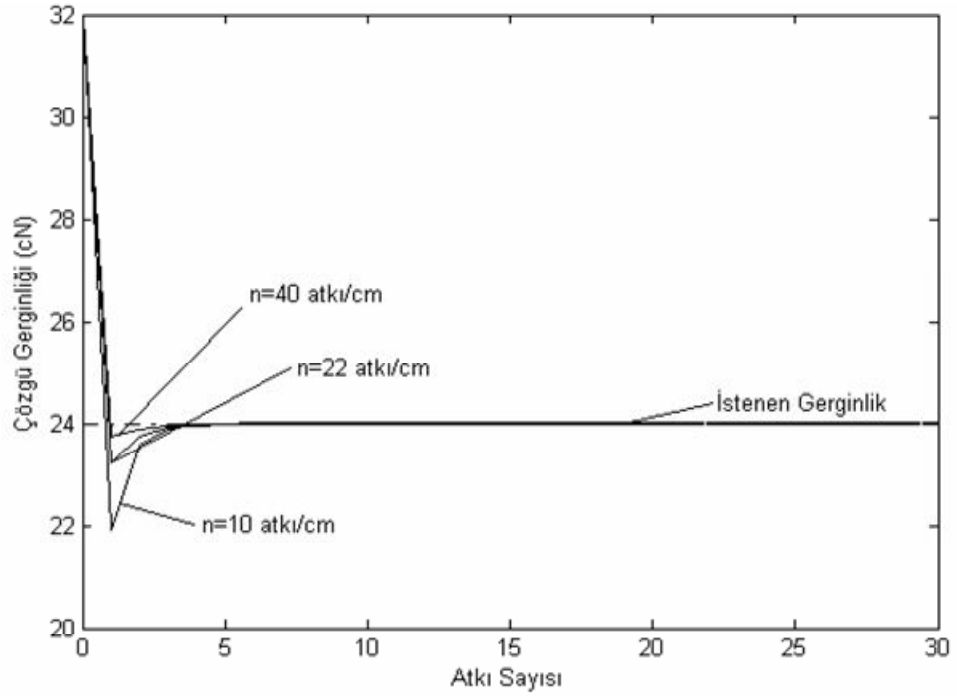

Şekil 4.12. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (E=3000 cN)

Şekil 4.13. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (E=6000 cN)

Şekil 4.14. Bulanık Mantık Kontrol Organı İle Çözgü Gerginlik Kontrol Sisteminin Davranışı (E=6000 cN)

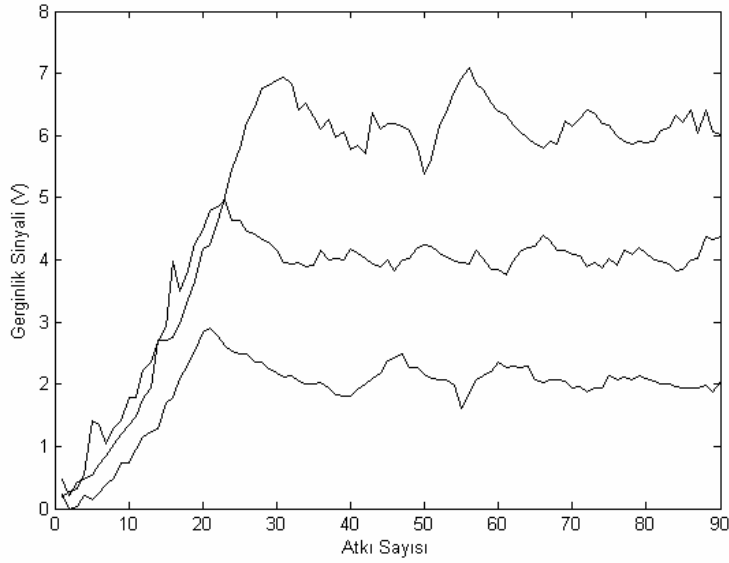
Bu zaman kadar incelenen çözümlü gerginliği eğrilerinden görüldüğü gibi bulanık mantık kontrol yaklaşımının PID kullanmaya nazaran gerginlik geçiş periyodu açısından bir avantaj teşkil ettiği açıkça görülmektedir. Ancak geçiş periyodunun yanında dolu levenden boş levende kadar yani dokuma işlemi boyunca çözümlü gerginliğinin nasıl değiştiğini yada bir kalıcı durum hatası olmaksızın istenilen değerde kalıp kalmadığının incelemek gerekir. Simülasyon PID kontrol organı ile çalıştırıldığında dolu levenden boş levende kadar çözümlü gerginliğinin herhangi bir kalıcı durum hatasına sebep olmaksızın sabit olarak tutulduğu görülmüştür. Ancak bulanık mantık ile çalışıldığında pratik açıdan istenilen bir geçiş periyodu göstermesine rağmen dolu levenden boş levende kadar yani dokuma işlemi boyunca ve pratik açıdan istenmeyen bir kalıcı durum hatasına sebep olduğu görülmüştür. Şu aşamada bulanık mantık ile yapılan çalışmada yoğunlaşma geçiş periyodu üzerinde olduğundan kalıcı durum hatasının giderilmesi mümkün olmamıştır. Burada özellikle belirtmek gerekir ki gerek PID kontrol organının gerekse bulanık mantık kontrol organının parametreleri ayarlanarak çözümlü gerginliği geçiş karakteristiği değiştirilebilir ve herhangi bir pratik uygulamaya rahatlıkla uyarlanabilir.

4.2. Deneysel Çalışmaya Ait Sonuçlar

Deneysel çalışmada gerginlik kontrolü için gerginlik ölçümü bir yer değiştirme sensörü ile yapılmıştır. Bu yüzden ele edilen gerginlik sinyali gerginliğin mutlak değerini ifade etmemekte sadece bir kontrol sinyali olarak kullanılmaktadır. Ancak gerginlik ölçme sinyali başlangıçta istenen gerginlik için belirlenmekte ve işlem esnasında bu sinyal istenen değerinde tutulduğunda istenilen gerginlik elde edilmiş olur. Aşağıdaki şekillerde dikey eksen ölçme elemanından elde edilen sinyali temsil etmektedir.

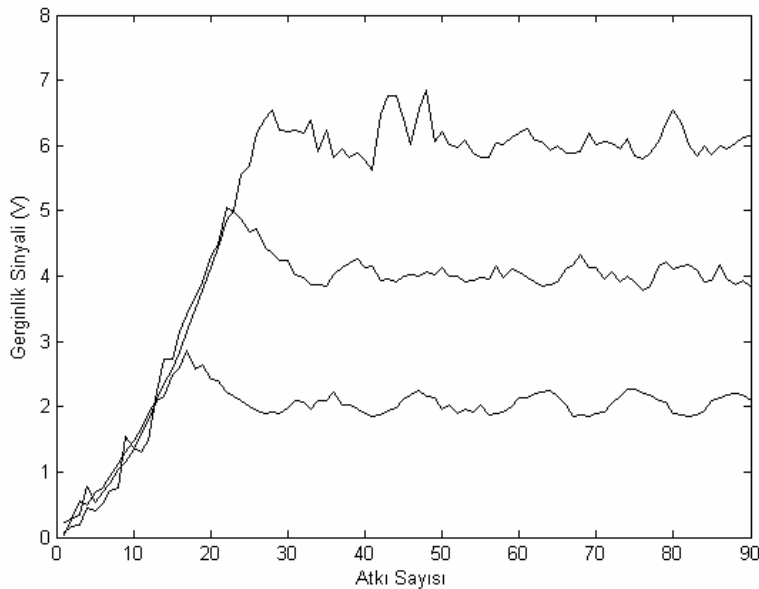
Deneysel çalışma tek bir atkı sıklığında gerçekleştirilmiştir. Deneysel çalışmada önce PID kontrol yöntemi uygulanmış ve farklı kazanç değerleriyle çözümlü gerginlik değişim eğrileri elde edilmiştir. Şekil 4.15 istenen gerginlikten bir sapma sonrası dokuma makinesi çalıştırıldığında çözümlü gerginliğinin istenilen değere geçişini göstermektedir. Bu geçiş eğrileri orantı+integral+türev katsayıları (K_p , K_i , K_d) bir miktar deneme sonrası bulunduktan sonra elde edilmiştir. Şekilde de görüldüğü gibi istenen gerginliğe ulaşmak çözümlü gerginliğindeki sapma miktarına bağlı olup 15-25 atkı arasında değişmektedir. Geçiş periyodu gerginliğin istenilen değerine çok küçük bir sapma ile üzerine çıktıktan

sonra normal değerine ulaşmasıyla tamamlanmaktadır. Gerginlikte meydana gelebilecek daha küçük sapmalar durumunda geçiş periyodu daha kısa sürede tamamlanacaktır.

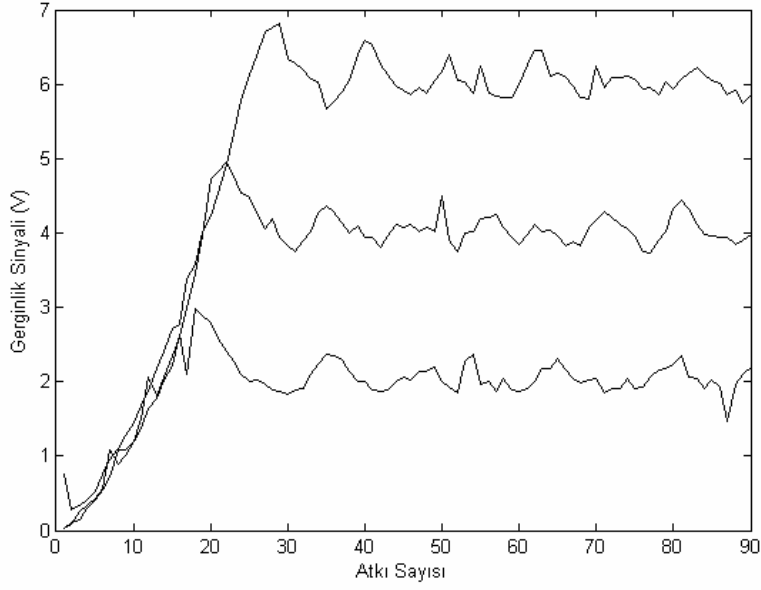

Şekil 4.15 PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=5$, $K_i=2$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi

Şekil 4.16 ve 4.17’de görülen eğriler PID’ye ait oransal kazancın veya katsayısını değiştirerek elde edilmiştir. Ancak çözümlü gerginlik geçiş periyodunda önemli bir fark meydana gelmemiştir.

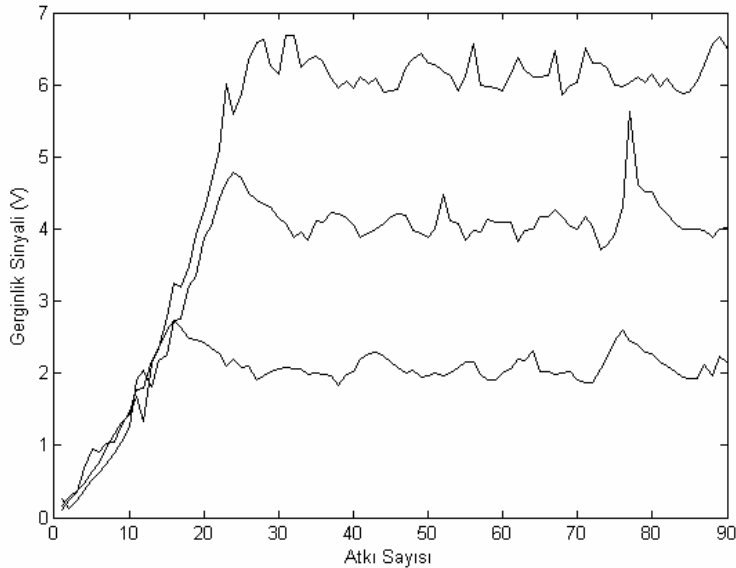

Şekil 4.16 PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=10$, $K_i=2$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi

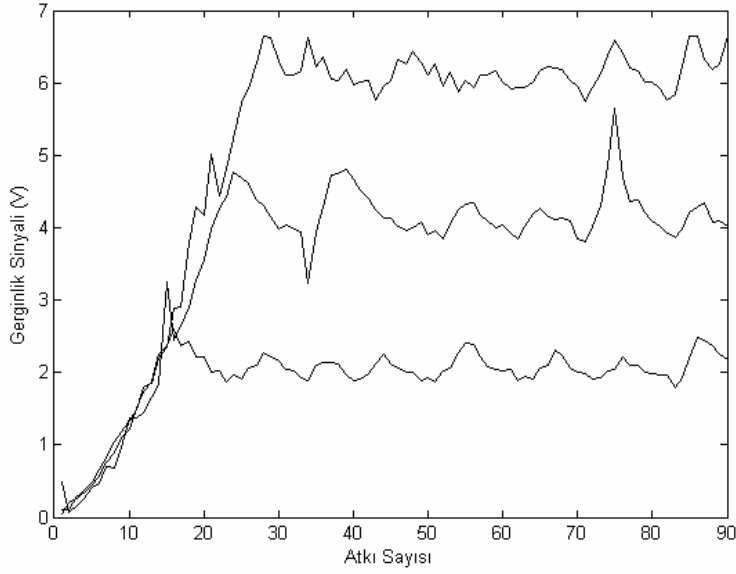

Şekil 4.17 PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=15$, $K_i=2$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi

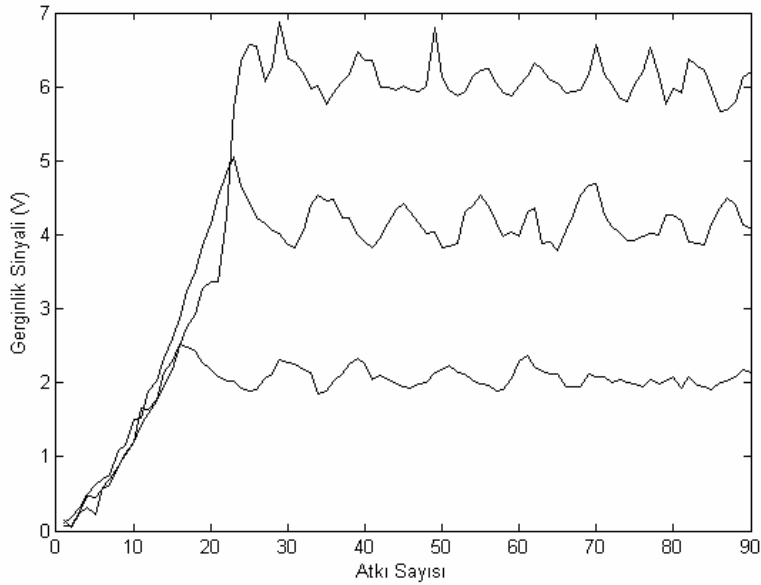
Şekil 4.18 ile 4.20 arasındaki eğriler yine farklı bir integral katsayısı için oransal kazancın değiştirilmesiyle elde edilmiştir. Şekiller incelendiğinde katsayıların değiştirilen aralığında çözgü gerginliği geçiş periyotlarında pratik açıdan anlamlı bir fark gözlemlenmemiş ve sonuçlar pratik açıdan kabul edilebilir sınırlar içinde değerlendirilebilir.

Şekil 4.18 PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=5$, $K_i=5$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi

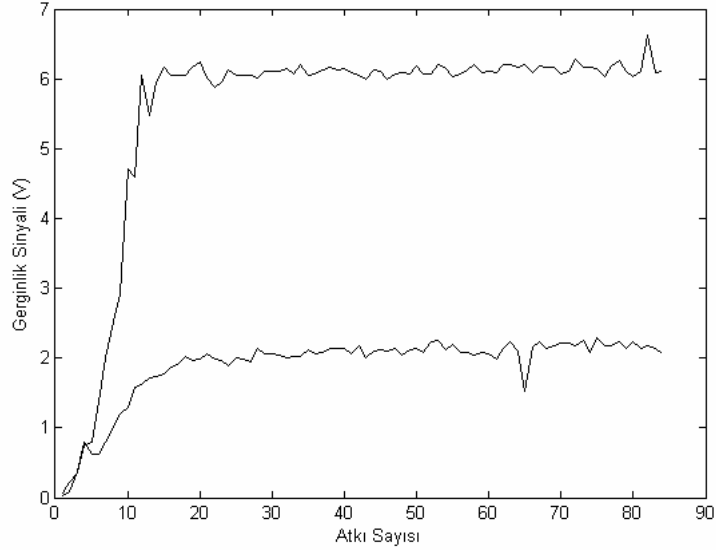
Şekil 4.19. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=10$, $K_i=5$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi

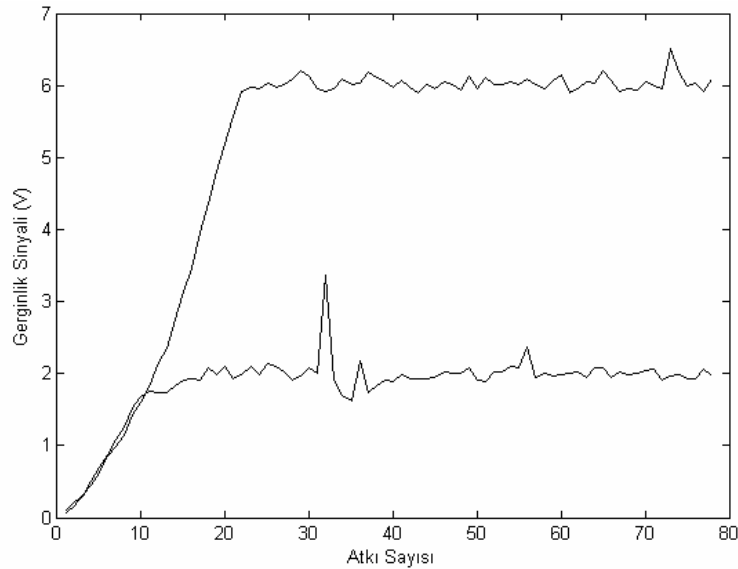
Şekil 4.20. PID Denetimde Atkı Sayısına Bağlı Olarak $K_p=15$, $K_i=5$, $K_d=1$ Olması Durumundaki Gerginlik Değişimi

Şekil 4.21 ve 4.22 belirli bir sapmadan sonra istenen 2 farklı gerginlik değerine çözümlü gerginliğinin geçiş periyodunu göstermektedir. Şekil 4.21 5 üyelikli, Şekil 4.22 ise 9 üyelikli bulanık mantık kontrol organı ile elde edilen geçiş periyotlarını temsil etmektedir. 5 üyelikli bulanık mantık kontrol organı ile çözümlü gerginliği istenen değerine

9 üyelikliye nazaran daha kısa sürede oturmaktadır. Deneysel çalışmaya ait PID kontrol organı ile elde edilen geçiş eğrileriyle karşılaştırıldığında bulanık mantık kontrol organı ile elde edilen geçiş periyodu daha kısa olmaktadır (10-20 atkı). Ayrıca çözgü gerginliği istenen değerine herhangi bir salınım yapmadan ulaşmaktadır. Deneysel olarak elde edilen bu sonuçlar teorik olarak elde edilen sonuçlarla uyusmaktadır.

Şekil 4.21. Bulanık Mantık Denetçisinin 5 Üyelikli Kullanılması Durumunda Atkı Sayısına Bağlı Olarak Gerginlik Değişimi

Şekil 4.22. Bulanık Mantık Denetçisinin 9 Üyelikli Kullanılması Durumunda Atkı Sayısına Bağlı Olarak Gerginlik Değişimi

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Dokuma makinesinin çözümlü salma mekanizmaları üzerinde araştırmacılar uzun yıllar boyu çalışmalar yapmaktadırlar. Yapılan bu çalışmaların tek amacı dokuma işlemi boyunca çözümlü gerginliğini istenilen gerginlik seviyesinde tutmak ve böylelikle elde edilen dokuma kumaşın kalite seviyesini yükseltmektir. Günümüzde kullanılan çözümlü salma mekanizmaları otomatik kontrol sistemleriyle donatılmışlardır. Otomatik kontrol sistemleri sayesinde elde edilen dokuma kumaşın hatası en aza indirilebilmektedir.

Geleneksel PID denetimli çözümlü salma mekanizmaları günümüzde en çok kullanılan otomatik çözümlü salma sistemleridir. Yapılan bu tez çalışmasında PID denetimli çözümlü salma sistemlerinde bazı dezavantajlar görölmektedir. Bunlardan biri değişik dokuma şartları için (farklı atkı sıklığı ve farklı elastik özelliklere sahip çözümlülerle çalışmak) kontrol organında en uygun çözümlü gerginlik kontrolü için katsayıların ayarlanmasına ihtiyaç duyulmasıdır. Uygun katsayılar sečilmediđi takdirde istenen gerginlikten bir sapma meydana geldikten sonra dokuma makinesi çalıştığında çözümlü gerginliğinin salınımlı bir geçişten sonra istenen değere ulaşması ve bu esnada atkı sıklığında değişiklik meydana gelme olasılığıdır.

Bulanık mantık denetleyicisinin çözümlü salma mekanizmalarında kullanılması durumunda ise belli bir gerginlik değerine PID denetime nazaran daha kısa sürede ulaştığı gözlemlenmiştir. Gerginlik değişimi incelendiğinde ise karakteristik bakımından PID denetime göre salınım yapmadığı görölmektedir. Ancak bulanık mantık denetleyicisi oluştururken belli bir çalışma şartında üyelik dereceleri oluşturulduğu için farklı atkı sıklıklarında sistemin çalışması durumunda dolu levenden boş levende çalışma esnasında bir miktar kalıcı durum hatası görölmektedir. Oluşan bu kalıcı durum hatasını üyelik derecesini optimum şartlarda çalışabilecek şekilde güncelleyerek azaltılabilmesi mümkün olmaktadır. Bulanık mantık kontrol elemanı kullanmanın önemli avantajlarından bir tanesi de çözümlü gerginliğinin istenilen değerine salınım yapmadan daha kısa sürede ulaşabilmesidir.

Değişik dokuma şartları çözgü gerginlik kontrol sisteminin ayarına ihtiyaç duymaktadır. Çözgü gerginlik kontrol sisteminin performansına etki eden en önemli 2 parametre atkı sıklığı ve çözgü ipliklerinin elastik sabitidir. Belirli şartlara ayarlanmış bulanık mantık kontrol organı için elastik sabiti daha yüksek çözgülerle çalışıldığında çözgü gerginliğinin geçiş periyodu daha kısa olmakta ve pratik açıdan istenmeyen gerginlik dalgalanmasından sonra istenilen değerine oturmaktadır. İstenen kararlı bir gerginlik değişimi elde etmek için kontrol organının parametrelerinin ayarlanmasına ihtiyaç duyulabilmektedir. Benzer şekilde yüksek atkı sıklığından düşük atkı sıklığına gidildikçe gerginlik geçiş periyodu kısalmakta ve bazı durumlarda istenmeyen gerginlik salınımlarından sonra istenilen değerine ulaşmaktadır. Bu durumda da çalışılan atkı sıklığına göre en iyi gerginlik geçiş eğrisini verecek kontrol organının ayarlarının yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada PID kontrol organının çözgü gerginlik değişimine olan etkisi gerek teorik gerekse pratik olarak belirlenmesine rağmen bulanık mantıkla ilgili daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. Bulanık mantık kontrol organının farklı dokuma şartları için otomatik olarak ayarlanmasının sağlanması ile dolu levendden boş levende kadar çalışması esnasında kalıcı durum hatasının meydana gelmesi ve bunun gittikçe artması bundan sonra yapılması gereken çalışmalar olarak önerilmektedir.

KAYNAKLAR

ALPAY R., 1985. Dokuma Makinaları, Makine Mühendisleri Odası, Yayın No:114, 320s,

AYDIN H., Matlab İle Kontrol Sistemlerinin İncelenmesi, Lisans Bitirme Tezi Gazi Üniversitesi, 2003

BOARD N., Complete technology book on textile, spinning, weaving, finishing and printing, Asia Pacific Business Press Inc, p 187,2009

ÇAKMAK E., Çözü Salma Sistemi Farklı Yöntemlerle Kontrol Edilerek Dokunan Pamuklu Kumaşların Fiziksel Özelliklerinin Karşılaştırılması, Süleyman Demirel Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007

DORNIER Ürün Kataloğu

EREN R., April, 1998, Feasibility of a positive warp feed system in weaving, Melliand Textilberichte International Reports, pp. 234-237, in German. (pp. E57-E59, in English).

EREN R.,ÖZKAN G., Dokuma Makinelerinde Elektronik Çözü Salma Mekanizmalarının Matematiksel Analizi,Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi,Cilt 9,Sayı 1,2004

GAHIDE, S., Exploration of Micro machines to Textiles: Monitoring Warp Tension and Breaks During the Formation of Woven Fabrics., Ph.D. Thesis,North Carolina State University, 2001

GUO, S., HE, Y., FANG M., LU, L., Design of a Fuzzy Pre-compensator PID Tension Controller for Fabric Based on DSP ,2004 8th International Conference on Control, Automation, Robotics and Vision Kunming, China, 6-9th December 2004

HAN D.C., Tension Control of the Let-off and Take-up System in the Weaving Process Based on Support Vector Regression, Korea Textile Machinery Research Institute, ICCAS, 2005, Gyongsan, Korea

HUANG Y., YASUNOBU S., A General Practical Design Method for Fuzzy PID Control from Conventional PID Control, IEEE, p969-972

KAYACAN M. C., ÇAKMAK E., Çözgü Salma Sistemi Farklı Yöntemlerle Kontrol Edilerek Dokunan Pamuklu Kumaşların Fiziksel Özelliklerinin Karşılaştırılması, Tekstil Teknolojileri Elektronik Dergisi 2007 (1) 23-32

LEI W., JIANCHENG Y., The Research on Controlling Method of Loom Warp Tension, 2009 Second International Symposium on Computational Intelligence and Design, IEEE, p 115-118

LORD P.R., MANSOUR H. M., 1982, Weaving: conversion of yarn to fabric, Merrow Publishing, England, p394

MIRJALILI S.A., Computer Simulation of Warp Tension on a Weaving Machine, J.Text.Eng., Vol:49, No:1, p8-12

MURAKAMI F., WATANABE T., Dynamic Tension on Yarns being Unwound from a Beam, Journal of the Textile Machinery Society of Japan, Transaction Vol.31, No. 4, p 60-66, 1978

ÖZEK Z., Dokuma Endüstrisindeki Son Gelişmeler ve Yen Eğilimler, Tekstil ve Mühendis, Özel Sayı, 1993, s 196-197

ÖZKAN B., Mekatronik Sistemlerde Uygulanan Belli Başlı Kontrol Yöntemleri, Tünav Bilim Dergisi, 2009, Cilt: 2, Sayı: 3, Sayfa: 302-316

ROTREKL, O. ,Kuda, V. , 1987, Warp Let-Off And Its Drive In A Loom, US Patents No: 4402347

SIEMENS MICROMASTER VECTOR DRIVE Ürün Kataloğu

SHEIKHZADEHA, M., HOSSEINI S.A., DARVISHZADEH, M.,2007, Theoretical evaluation of warp tension variations during weaving, Indian Journal Of Fibre And Textiles Research, Vol 32, p377-380

SHIEH, M., Y., S. LI, T., H., Design and Implementation of Integrated Fuzzy Logic Controller For a Servo Motor System, Mechatronics 8, 1998, 218-240 p.

ŞAHİN M., Üretim Yönetimi ve Yapay Zeka, 2000, s: 133,134,135

TÜMER, T., BOZDA , M.,. Mathematical Description of The Operation of Positive Let-Off Motions. Journal of Textile Institute, 1986, No.1, 44-55.

YILMAZ M., KAYA İ., Servo-Senkro Mekanizmalar, Mersin Üniversitesi, 1992

WONG L. K., PID Controllers, http://homepage.mac.com/sami_ashhab/courses/control/students/first_2002_2003/ra3ed_kattoura/PID_controllers.pdf, Erişim tarihi 24.01.2010

WULFHORST, B., GRIES, T., VEIT, D., Textile technology, Hanser Gardner Publication, München, 2006, p 321

ZHOU Q., HE Y., GUO S., FANG M., DSP-Based Intelligent Tension Controller, High Density Microsystem Design and Packaging and Component Failure Analysis, Shanghai, 27-29 June 2005, p 1-4

EK-1

150den Çözgü İpliğinin Instron 4301 Test Cihazında Yapılan Ölçümlerde Elde Edilen Mukavemet Değerleri

XYZ Corporation
Main Street
Anytown, U.S.A.

İplik muk. testi
Kalife Kontrol Tab. II

Test type: Yarn/Fiber
Operator name: baris

Instron Corporation
Series IX Automated Materials Tester
Test Date: 01 Jan 1996

Sample Identification: C076U150
Interface Type: 42/43/4400 Series
Machine Parameters of test:
Sample Rate (pts/s): 6.667
Crosshead Speed (mm/min): 5000.0000

Sample Type: yarn
Humidity (%): 50
Temperature (deg. F): 73

Dimensions:

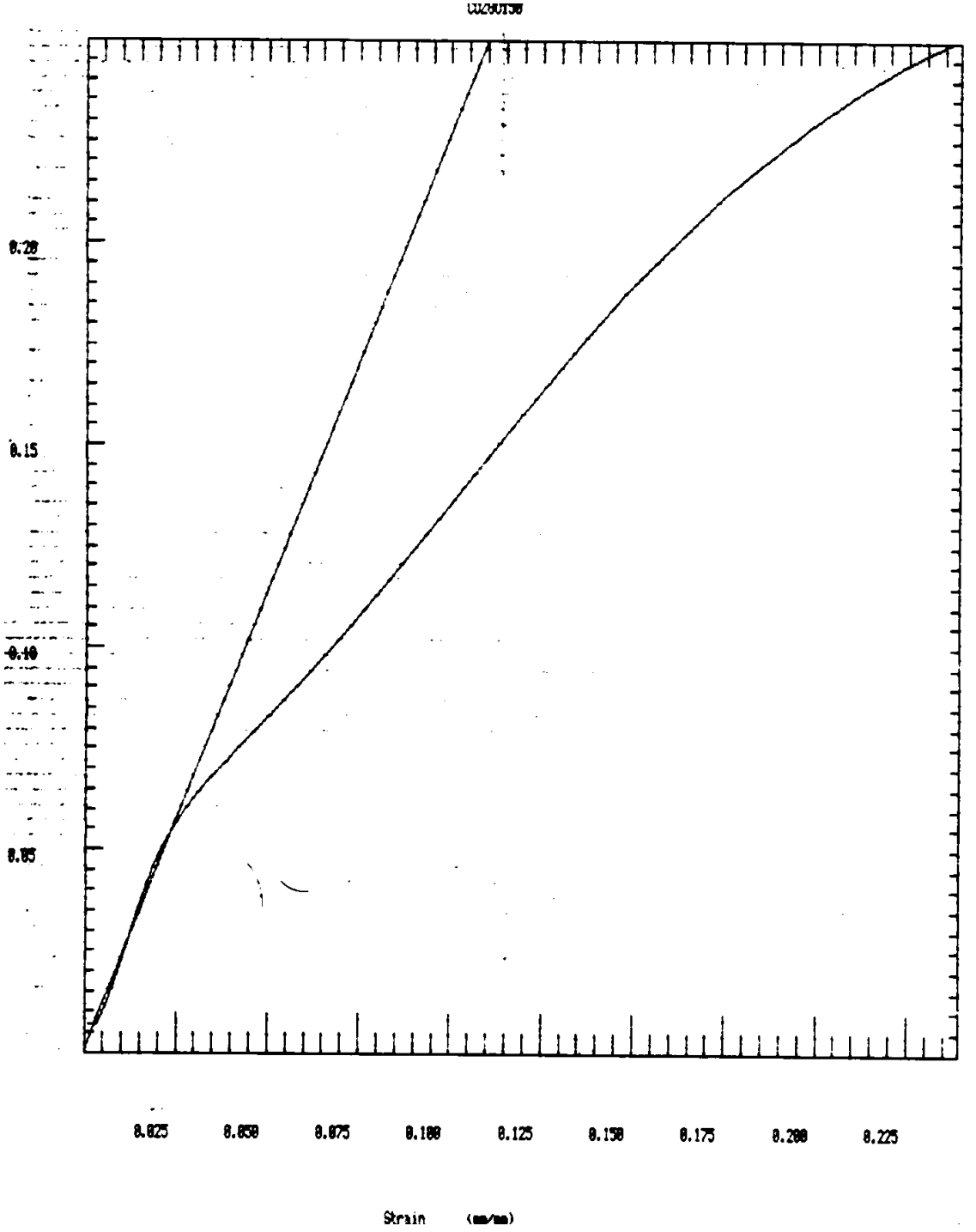
	Spec. 1	Spec. 2	Spec. 3	Spec. 4	Spec. 5	Spec. 6	Spec. 7
Lin. Density (tex)	16.700	16.700	16.700	16.700	16.700	16.700	16.700
Spec gauge len (mm)	500.00	500.00	500.00	500.00	500.00	500.00	500.00

Out of 7 specimens, 0 excluded.

Specimen Number	Load at Break (kN)	Tenacity at Break (N/tex)	Strain at Break (mm/mm)	% Strain at Break (%)	Energy to Break Point (J)	Modulus (AutYoung) (N/tex)	Load at Maximum (kN)
1	.0027	.1628	.1228	12.280	.0977	2.500	.0027
2	.0040	.2408	.2140	21.400	.2379	2.342	.0040
3	.0042	.2513	.2422	24.220	.2967	2.263	.0042
4	.0042	.2485	.2384	23.840	.3035	2.483	.0042
5	.0007	.0442	.0263	2.631	.0051	1.772	.0008
6	.0011	.0677	.0480	4.798	.0157	1.741	.0011
7	.0012	.0690	.0439	4.392	.0147	1.962	.0012
Mean:	.0026	.1549	.1337	13.370	.1388	2.152	.0026
Standard Deviation:	.0016	.0937	.0968	9.682	.1366	.324	.0016
Mean - 2.00 * Sdv:	*****	*****	*****	-5.997	*****	1.505	*****
Mean + 2.00 * Sdv:	.0057	.3424	.3273	32.730	.4120	2.799	.0057
CofDfVar:	60.52	60.52	72.43	72.43	98.46	15.04	60.35

1 ve 5 nolu test numunelerinden uygun kopma koşulları gözlemlenmediği için dikkate alınmamıştır. Ortalama elastisite modülü 2.15cN/tex olarak hesaplanmıştır.

150den Çözgü İpliğinin Instron 4301 Test Cihazında Yapılan Ölçümlerde Elde Edilen Gerilme-Birim Uzama Grafiği

EK-2

PID Tipi Denetimle Yapılan Gerginlik Kontrolüne Ait Deneysel Veriler

Çizelge 1. Kp:10 Ki:2 Kd:1 22 tel/cm atkı sıklığında 900N'luk çözgü ön gerilmesine göre çözgü ipliğindeki ortalama gerilim değişim ölçümleri

Ölçüm Sayısı	Atkı Sayısı	Ölçülen Gerginlik Değerleri		
		1500 N	1300 N	1100 N
1-100	1	923,8242	906,9548	902,4908
101-200	2	926,9841	916,1758	926,9597
201-300	3	956,2442	919,3114	934,3297
301-400	4	950,1783	945,8901	978,4567
401-500	5	968,1807	940,0488	954,3883
501-600	6	975,0574	951,0085	968,5519
601-700	7	993,1429	970,5104	981,4359
701-800	8	1012,9377	975,3358	1003,3260
801-900	9	1031,0476	1054,7546	1015,9756
901-1000	10	1047,1355	1037,0647	1034,6227
1001-1100	11	1064,5519	1031,4725	1058,7057
1101-1200	12	1090,6129	1047,7705	1078,0220
1201-1300	13	1111,2332	1123,5409	1108,4249
1301-1400	14	1136,5519	1171,8926	1116,0000
1401-1500	15	1158,2173	1173,4066	1148,5958
1501-1600	16	1183,8437	1214,5690	1160,1709
1601-1700	17	1213,9634	1240,2393	1185,6557
1701-1800	18	1248,6007	1267,1795	1158,1197
1801-1900	19	1278,0952	1290,3541	1163,9365
1901-2000	20	1313,9927	1329,7143	1141,8852
2001-2100	21	1344,6398	1347,9609	1140,3907
2101-2200	22	1386,1050	1405,0305	1122,5153
2201-2300	23	1399,7314	1399,4139	1116,7033
2301-2400	24	1456,5519	1387,6777	1110,2271
2401-2500	25	1468,0098	1368,6691	1100,2247
2501-2600	26	1520,1123	1372,4200	1094,1392
2601-2700	27	1541,0842	1344,7277	1089,3284
2701-2800	28	1554,6764	1334,1880	1091,3260
2801-2900	29	1523,4530	1324,9084	1089,5482
2901-3000	30	1522,0855	1323,7851	1097,9341
3001-3100	31	1524,2735	1302,5201	1109,6508
3101-3200	32	1518,8034	1298,5739	1106,2076
3201-3300	33	1539,9219	1287,7070	1097,0549
3301-3400	34	1490,2759	1287,3016	1109,9292
3401-3500	35	1522,7790	1285,5824	1108,4689
3501-3600	36	1481,1380	1303,1013	1121,4212
3601-3700	37	1495,1453	1312,4444	1101,8706
3701-3800	38	1481,0012	1318,8278	1102,6471
3801-3900	39	1489,2650	1326,2564	1095,6044
3901-4000	40	1477,2405	1312,8205	1089,2796

4001-4100	41	1462,9695	1315,5897	1084,6642
4101-4200	42	1548,6838	1292,6300	1086,9109
4201-4300	43	1576,1416	1294,5299	1093,1136
4301-4400	44	1575,0769	1291,7460	1097,7045
4401-4500	45	1541,7778	1299,1209	1110,7741
4501-4600	46	1500,9475	1301,2210	1119,1453
4601-4700	47	1555,4530	1299,7265	1124,8596
4701-4800	48	1584,5128	1307,1306	1114,9206
4801-4900	49	1506,3297	1302,9695	1112,9426
4901-5000	50	1520,8547	1313,6020	1096,7668
5001-5100	51	1500,7717	1299,2918	1102,8474
5101-5200	52	1496,4347	1299,1648	1089,5726
5201-5300	53	1508,2149	1292,0684	1096,0440
5301-5400	54	1487,4676	1292,6935	1092,6740
5401-5500	55	1481,6068	1297,5385	1102,1050
5501-5600	56	1482,7350	1295,3602	1088,1221
5601-5700	57	1502,7448	1315,1306	1089,3529
5701-5800	58	1501,4359	1297,4310	1090,8181
5801-5900	59	1513,4310	1311,2625	1100,7912
5901-6000	60	1519,5067	1305,8608	1114,6764
6001-6100	61	1525,1136	1298,4322	1113,8559
6101-6200	62	1507,3846	1291,9414	1119,5360
6201-6300	63	1505,9048	1284,9817	1122,0317
6301-6400	64	1493,9683	1286,5983	1125,3480
6401-6500	65	1499,4628	1291,3602	1116,7961
6501-6600	66	1488,5617	1310,1099	1102,6764
6601-6700	67	1489,2845	1318,2808	1085,3968
6701-6800	68	1489,7534	1332,0342	1087,4481
6801-6900	69	1518,5006	1313,7143	1085,5922
6901-7000	70	1502,5788	1312,2100	1089,8657
7001-7100	71	1507,0672	1296,5910	1091,7118
7101-7200	72	1503,9560	1306,5495	1105,3138
7201-7300	73	1494,9304	1291,0623	1116,3858
7301-7400	74	1510,0122	1300,9084	1126,3101
7401-7500	75	1484,5275	1291,2674	1126,5397
7501-7600	76	1478,9695	1279,0672	1120,8840
7601-7700	77	1488,3858	1284,9768	1117,2015
7701-7800	78	1506,4225	1314,9255	1108,5470
7801-7900	79	1535,1258	1322,2613	1106,8181
7901-8000	80	1553,7729	1310,5495	1089,8901
8001-8100	81	1535,1648	1316,4200	1087,0134
8101-8200	82	1502,1587	1316,4982	1085,6996
8201-8300	83	1483,4676	1309,6361	1087,1844
8301-8400	84	1500,1856	1291,6972	1094,1441
8401-8500	85	1486,0024	1293,2112	1108,4835
8501-8600	86	1498,4811	1317,4212	1114,2711
8601-8700	87	1495,7021	1296,2393	1118,7204
8701-8800	88	1502,8816	1286,1294	1120,5128
8801-8900	89	1512,9621	1293,5287	1118,1001
8901-9000	90	1514,7595	1283,0281	1110,0122

Çizelge 2. Kp:10 Ki:5 Kd:1 22 tel/cm atkı sıklığında 900N'luk çözümlü ön gerilmesine göre çözümlü ipliğindeki ortalama gerilim değişim ölçümleri

Ölçüm Sayısı	Atkı Sayısı	Ölçülen Gerginlik Değerleri		
		1500 N	1300 N	1100 N
1-100	1	905,2015	948,7619	909,6703
101-200	2	919,4481	906,3297	910,0806
201-300	3	926,8181	916,6838	929,5092
301-400	4	936,5812	925,3529	933,3773
401-500	5	949,5433	940,5372	945,9096
501-600	6	965,3284	947,5409	957,0452
601-700	7	982,3736	970,3834	975,9805
701-800	8	1003,9267	968,0000	989,4750
801-900	9	1017,7973	996,5470	1010,6325
901-1000	10	1032,9084	1036,6252	1021,8901
1001-1100	11	1048,1074	1036,8498	1051,2674
1101-1200	12	1079,1844	1045,5433	1074,4078
1201-1300	13	1085,2796	1065,9536	1086,6422
1301-1400	14	1119,6239	1083,2772	1125,3675
1401-1500	15	1134,5006	1224,8840	1137,2063
1501-1600	16	1188,3077	1144,5324	1160,7082
1601-1700	17	1190,3053	1164,3321	1136,2882
1701-1800	18	1278,0415	1190,6960	1142,4713
1801-1900	19	1328,6740	1226,7399	1121,7436
1901-2000	20	1316,3126	1255,8242	1120,9328
2001-2100	21	1401,7534	1297,7729	1101,1722
2101-2200	22	1343,4823	1327,5556	1102,1245
2201-2300	23	1380,6252	1342,1587	1087,5653
2301-2400	24	1422,2222	1376,4103	1096,4347
2401-2500	25	1471,8193	1369,1477	1091,5702
2501-2600	26	1492,0391	1360,7277	1106,9060
2601-2700	27	1527,4628	1338,2906	1109,3578
2701-2800	28	1565,1819	1330,5934	1127,0085
2801-2900	29	1562,8669	1315,6288	1121,1770
2901-3000	30	1530,6618	1298,3443	1116,1905
3001-3100	31	1510,3443	1304,6105	1105,1282
3101-3200	32	1510,0904	1297,1184	1102,7253
3201-3300	33	1517,4945	1294,2564	1091,8437
3301-3400	34	1562,7937	1223,0379	1089,1087
3401-3500	35	1522,7546	1293,4408	1109,1282
3501-3600	36	1535,6532	1328,3272	1114,5055
3601-3700	37	1505,9731	1372,4933	1113,3724
3701-3800	38	1502,6764	1375,3358	1112,8449
3801-3900	39	1518,3443	1380,7033	1096,5812
3901-4000	40	1497,0208	1367,1844	1089,8510
4001-4100	41	1501,2259	1350,7937	1091,4335
4101-4200	42	1503,1844	1340,3810	1098,6716
4201-4300	43	1476,7619	1324,8889	1112,2589
4301-4400	44	1494,6911	1313,7778	1125,1917

4401-4500	45	1503,8486	1312,9719	1112,1807
4501-4600	46	1531,1013	1301,8168	1107,1209
4601-4700	47	1526,9109	1296,1905	1100,6789
4701-4800	48	1543,7411	1300,6154	1101,0647
4801-4900	49	1527,9170	1306,8376	1088,5324
4901-5000	50	1510,4420	1289,4310	1092,8694
5001-5100	51	1526,8230	1296,5226	1086,4225
5101-5200	52	1495,1258	1284,9621	1101,7582
5201-5300	53	1515,2869	1305,4505	1106,2173
5301-5400	54	1488,2930	1325,3480	1128,0635
5401-5500	55	1502,6813	1331,9609	1140,9768
5501-5600	56	1492,9915	1335,0183	1139,1306
5601-5700	57	1510,2662	1316,8010	1121,8852
5701-5800	58	1510,8327	1308,7131	1107,7851
5801-5900	59	1516,4200	1299,2967	1103,7363
5901-6000	60	1500,5665	1304,4005	1101,6068
6001-6100	61	1490,8962	1291,6093	1104,2198
6101-6200	62	1494,1392	1285,3480	1089,2357
6201-6300	63	1493,8559	1300,8889	1093,9389
6301-6400	64	1502,1343	1318,3248	1091,5018
6401-6500	65	1516,2247	1326,5934	1105,8120
6501-6600	66	1522,5543	1314,7399	1109,8950
6601-6700	67	1519,7411	1311,9463	1130,1441
6701-6800	68	1517,9341	1313,6313	1123,9756
6801-6900	69	1503,3944	1308,4982	1106,0073
6901-7000	70	1495,7705	1284,2491	1099,7167
7001-7100	71	1474,3980	1280,3858	1097,5531
7101-7200	72	1493,8071	1302,6862	1090,6911
7201-7300	73	1513,4066	1330,2125	1092,6056
7301-7400	74	1536,8840	1384,2930	1102,5885
7401-7500	75	1559,6337	1465,3333	1103,6728
7501-7600	76	1541,4310	1368,9670	1120,8596
7601-7700	77	1520,4640	1336,3956	1110,2662
7701-7800	78	1515,8046	1338,6325	1110,6081
7801-7900	79	1501,3626	1320,3419	1100,7179
7901-8000	80	1500,6056	1309,0696	1097,8706
8001-8100	81	1490,9060	1301,9927	1097,4505
8101-8200	82	1476,6984	1291,3065	1096,9035
8201-8300	83	1484,5177	1286,6178	1080,0195
8301-8400	84	1521,6752	1297,9243	1092,2833
8401-8500	85	1563,9316	1320,8840	1119,9170
8501-8600	86	1564,1758	1328,9133	1148,7131
8601-8700	87	1532,0635	1333,6508	1145,2845
8701-8800	88	1518,5104	1306,8571	1136,2882
8801-8900	89	1525,3675	1309,6313	1125,1526
8901-9000	90	1564,8889	1301,4652	1117,2650

Çizelge 3. Kp:15 Ki:2 Kd:1 22 tel/cm atkı sıklığında 900N'luk çözümlü ön gerilmesine göre çözümlü ipliğindeki ortalama gerilim değişim ölçümleri

Ölçüm Sayısı	Atkı Sayısı	Ölçülen Gerginlik Değerleri		
		1500 N	1300 N	1100 N
1-100	1	976,4493	903,0476	902,6813
101-200	2	928,0537	910,3932	908,6642
201-300	3	933,0647	914,7692	925,1038
301-400	4	941,5531	929,0598	933,8559
401-500	5	952,6886	941,5531	942,9988
501-600	6	976,1319	954,9011	956,8010
601-700	7	995,7656	972,0147	1007,9365
701-800	8	1010,6374	1007,7363	989,8217
801-900	9	1028,4249	1007,5263	1000,6105
901-1000	10	1044,7619	1019,2283	1020,5372
1001-1100	11	1067,1306	1051,3260	1036,7228
1101-1200	12	1086,7302	1106,3101	1064,5910
1201-1300	13	1117,4554	1081,4212	1077,4847
1301-1400	14	1140,2442	1105,5189	1102,8816
1401-1500	15	1172,0684	1135,4872	1121,5140
1501-1600	16	1177,1380	1160,6789	1164,1563
1601-1700	17	1238,4615	1198,6422	1110,1978
1701-1800	18	1256,9475	1245,7094	1198,7448
1801-1900	19	1301,2698	1296,3565	1188,2784
1901-2000	20	1322,1001	1371,9512	1178,2955
2001-2100	21	1354,2369	1383,0281	1157,0842
2101-2200	22	1392,8303	1395,6874	1141,3919
2201-2300	23	1434,0317	1376,2295	1126,9792
2301-2400	24	1477,2894	1353,3529	1109,6020
2401-2500	25	1513,2845	1348,0830	1101,2210
2501-2600	26	1537,1673	1328,6496	1102,2466
2601-2700	27	1570,3785	1306,5690	1096,2100
2701-2800	28	1576,7766	1319,2430	1088,5714
2801-2900	29	1582,3150	1294,0269	1086,6569
2901-3000	30	1534,6081	1282,0269	1083,0134
3001-3100	31	1528,2295	1274,4371	1089,3529
3101-3200	32	1517,5531	1291,1306	1091,6874
3201-3300	33	1507,6288	1302,2173	1110,3150
3301-3400	34	1503,8193	1327,0574	1123,0818
3401-3500	35	1466,8864	1336,8449	1137,5043
3501-3600	36	1477,0501	1328,8449	1135,5360
3601-3700	37	1490,1636	1313,7534	1128,2198
3701-3800	38	1505,6557	1299,2186	1113,6264
3801-3900	39	1539,8926	1309,4945	1100,3419
3901-4000	40	1559,6239	1293,2894	1100,7619
4001-4100	41	1553,3236	1293,2601	1089,4994
4101-4200	42	1525,7924	1280,8254	1087,7607
4201-4300	43	1511,9658	1296,4835	1088,1514
4301-4400	44	1496,6496	1310,9890	1101,1624

4401-4500	45	1491,7314	1307,4139	1106,1294
4501-4600	46	1486,1490	1311,6044	1101,6508
4601-4700	47	1496,3907	1302,1197	1113,0012
4701-4800	48	1488,7668	1307,9756	1113,9048
4801-4900	49	1505,7241	1302,4420	1119,2234
4901-5000	50	1516,7375	1350,4176	1100,5568
5001-5100	51	1540,5079	1289,9683	1092,7179
5101-5200	52	1505,8510	1275,7998	1085,4750
5201-5300	53	1502,2076	1299,3407	1126,4518
5301-5400	54	1487,9365	1302,1490	1137,6947
5401-5500	55	1523,4969	1319,8779	1096,2979
5501-5600	56	1488,7473	1320,9035	1100,6056
5601-5700	57	1484,1368	1324,9084	1087,5458
5701-5800	58	1482,9353	1307,5214	1103,2967
5801-5900	59	1482,2369	1294,9597	1089,1722
5901-6000	60	1498,5788	1285,2503	1087,8095
6001-6100	61	1526,3150	1298,0757	1091,5018
6101-6200	62	1545,4799	1310,6471	1100,2295
6201-6300	63	1545,0794	1302,1978	1117,6410
6301-6400	64	1510,8913	1303,8046	1117,9438
6401-6500	65	1515,5800	1295,8486	1130,1734
6501-6600	66	1509,2405	1282,5543	1114,9158
6601-6700	67	1496,6496	1289,2747	1104,3077
6701-6800	68	1482,9939	1283,0379	1099,3455
6801-6900	69	1479,3016	1307,1355	1101,6215
6901-7000	70	1523,6093	1317,2161	1104,3077
7001-7100	71	1496,0928	1329,3040	1084,5470
7101-7200	72	1508,9719	1320,7473	1090,9304
7201-7300	73	1508,0977	1311,6728	1090,7497
7301-7400	74	1510,3053	1305,3236	1104,3468
7401-7500	75	1506,2808	1295,5995	1091,5751
7501-7600	76	1494,0904	1275,7802	1093,5531
7601-7700	77	1494,8132	1272,1416	1105,9292
7701-7800	78	1485,0159	1290,5055	1115,7851
7801-7900	79	1502,9890	1302,7350	1118,5983
7901-8000	80	1493,3089	1332,8449	1123,2576
8001-8100	81	1506,7888	1343,2234	1135,5458
8101-8200	82	1515,3846	1331,7802	1106,6911
8201-8300	83	1522,3394	1310,5153	1104,4640
8301-8400	84	1513,6361	1298,5739	1091,5214
8401-8500	85	1504,6398	1295,1551	1102,8132
8501-8600	86	1500,7521	1293,9243	1093,1624
8601-8700	87	1485,6899	1294,2759	1047,2869
8701-8800	88	1492,0293	1284,5861	1097,0354
8801-8900	89	1474,4371	1289,3626	1110,8327
8901-9000	90	1486,2759	1297,7094	1120,2686

Çizelge 4. Kp:15 Ki:5 Kd:1 22 tel/cm atkı sıklığında 900N'luk çözümlü ön gerilmesine göre çözümlü ipliğindeki ortalama gerilim değişim ölçümleri

Ölçüm Sayısı	Atkı Sayısı	Ölçülen Gerginlik Değeri		
		1100 N	1300 N	1500 N
1-100	1	913,4310	910,6813	905,7924
101-200	2	904,3858	918,9499	906,1343
201-300	3	923,0525	932,1856	925,9927
301-400	4	931,5702	949,3089	946,5348
401-500	5	921,8999	961,8901	945,0110
501-600	6	957,7534	970,6081	956,1758
601-700	7	969,4505	975,4286	963,1990
701-800	8	987,6093	1007,4579	985,9438
801-900	9	1002,6422	1016,6789	1004,0391
901-1000	10	1019,0330	1050,0855	1020,4982
1001-1100	11	1065,2308	1051,6972	1041,9780
1101-1200	12	1064,1709	1089,4994	1058,6618
1201-1300	13	1077,7778	1103,2821	1076,1661
1301-1400	14	1114,1050	1133,9341	1094,7155
1401-1500	15	1129,2161	1160,0000	1118,0269
1501-1600	16	1152,5177	1185,8901	1149,8559
1601-1700	17	1147,8632	1222,3590	1174,7741
1701-1800	18	1142,7595	1250,1538	1192,3321
1801-1900	19	1126,9597	1284,3175	1227,3846
1901-2000	20	1118,1294	1315,3846	1237,4847
2001-2100	21	1107,9707	1350,9499	1237,4847
2101-2200	22	1102,6129	1384,7863	1324,1563
2201-2300	23	1102,4420	1405,4505	1471,2821
2301-2400	24	1092,4493	1365,3871	1533,0159
2401-2500	25	1088,3272	1344,1270	1557,6606
2501-2600	26	1090,1636	1322,7204	1554,8474
2601-2700	27	1107,0818	1315,8242	1506,3492
2701-2800	28	1112,6300	1306,5641	1526,6911
2801-2900	29	1130,7350	1301,4750	1587,9609
2901-3000	30	1127,3260	1286,7155	1536,8059
3001-3100	31	1125,8071	1283,1013	1533,1673
3101-3200	32	1118,3150	1304,8352	1518,7937
3201-3300	33	1113,1770	1339,9902	1498,3004
3301-3400	34	1085,2796	1353,2845	1501,6947
3401-3500	35	1088,7033	1345,8120	1477,0452
3501-3600	36	1102,0757	1348,6252	1491,4432
3601-3700	37	1111,7705	1323,7949	1506,1734
3701-3800	38	1125,3333	1323,1990	1515,6581
3801-3900	39	1132,2100	1299,8046	1548,0049
3901-4000	40	1124,8596	1290,3932	1535,7998
4001-4100	41	1104,4005	1283,1502	1535,9072
4101-4200	42	1109,3529	1295,2137	1499,2674
4201-4300	43	1105,0061	1315,6190	1499,5604
4301-4400	44	1099,1306	1333,7289	1495,9658
4401-4500	45	1094,0073	1341,8071	1501,9048

4501-4600	46	1092,1612	1331,4628	1495,9707
4601-4700	47	1097,9780	1314,8864	1494,4420
4701-4800	48	1099,5653	1302,4127	1501,3675
4801-4900	49	1113,0012	1304,0781	1580,0781
4901-5000	50	1117,1624	1283,1062	1513,3236
5001-5100	51	1123,6190	1283,8388	1496,4347
5101-5200	52	1113,5873	1288,9621	1488,4591
5201-5300	53	1112,4103	1331,0623	1493,4505
5301-5400	54	1102,6081	1340,5568	1514,5006
5401-5500	55	1097,8413	1353,9585	1523,1502
5501-5600	56	1096,5812	1338,4567	1524,5177
5601-5700	57	1088,8791	1316,6398	1504,2100
5701-5800	58	1090,0806	1298,0757	1490,7399
5801-5900	59	1105,7387	1304,5324	1488,6203
5901-6000	60	1129,7241	1297,5140	1501,5775
6001-6100	61	1136,5372	1329,6996	1514,8962
6101-6200	62	1122,3980	1336,2882	1532,6496
6201-6300	63	1115,2625	1288,1563	1524,7668
6301-6400	64	1111,6923	1289,6264	1508,7033
6401-6500	65	1112,5128	1279,4481	1504,2833
6501-6600	66	1094,9304	1305,6947	1491,0330
6601-6700	67	1095,2039	1325,8608	1493,4261
6701-6800	68	1093,9683	1354,4078	1495,4383
6801-6900	69	1112,4982	1366,7155	1517,2015
6901-7000	70	1107,2918	1368,8645	1557,3626
7001-7100	71	1108,9963	1326,7057	1515,6581
7101-7200	72	1100,1612	1311,9756	1503,7216
7201-7300	73	1104,5372	1301,3187	1483,8535
7301-7400	74	1100,4396	1291,6190	1480,8449
7401-7500	75	1099,4237	1292,3810	1504,0440
7501-7600	76	1094,4127	1297,5678	1520,2882
7601-7700	77	1104,3663	1301,8315	1553,1966
7701-7800	78	1098,9744	1299,5604	1516,7717
7801-7900	79	1102,6471	1327,0965	1475,7460
7901-8000	80	1108,6935	1326,2955	1496,5275
8001-8100	81	1092,5714	1319,8291	1491,2088
8101-8200	82	1108,7033	1289,4505	1537,3236
8201-8300	83	1096,8791	1289,0989	1527,4774
8301-8400	84	1095,5702	1285,8755	1522,1734
8401-8500	85	1090,5983	1315,2869	1497,9976
8501-8600	86	1100,7668	1337,0891	1466,4371
8601-8700	87	1101,4261	1349,4261	1469,2796
8701-8800	88	1107,4335	1340,7375	1479,9072
8801-8900	89	1118,2418	1312,6740	1512,6300
8901-9000	90	1114,4860	1308,2540	1520,9524
9001-9100	91	1118,3199	1300,1661	1553,7436
9101-9200	92	1101,0256	1303,9365	1605,7924
9201-9300	93	1108,8107	1281,7045	1634,3248
9301-9400	94	1098,7790	1274,8181	1582,8620
9401-9500	95	1101,0061	1293,0159	1507,2039

Çizelge 5. Kp:5 Ki:2 Kd:1 22 tel/cm atkı sıklığında 900N'luk çözümlü ön gerilmesine göre çözümlü ipliğindeki ortalama gerilim değişim ölçümleri

Ölçüm Sayısı	Atkı Sayısı	Ölçülen Gerginlik Değeri		
		1100 N	1300 N	1500 N
1-100	1	922,5641	918,9451	946,7790
101-200	2	900,0000	927,8388	920,2686
201-300	3	903,4432	932,4884	942,6276
301-400	4	921,9145	953,7631	946,6276
401-500	5	914,9744	1040,6642	953,6459
501-600	6	924,7521	1035,7363	970,3101
601-700	7	939,2772	1003,0623	983,3016
701-800	8	948,5421	1030,5983	1003,1697
801-900	9	973,8852	1042,3980	1019,4237
901-1000	10	973,9536	1078,5250	1033,8217
1001-1100	11	995,7558	1078,6227	1049,0012
1101-1200	12	1015,8242	1122,5397	1075,4530
1201-1300	13	1023,7949	1135,7216	1093,3871
1301-1400	14	1029,0696	1168,5812	1169,9194
1401-1500	15	1068,9768	1192,8645	1170,1832
1501-1600	16	1077,6313	1298,5836	1176,0391
1601-1700	17	1108,8205	1250,2613	1198,0220
1701-1800	18	1131,1600	1282,3980	1236,1758
1801-1900	19	1152,7375	1326,4469	1265,8510
1901-2000	20	1183,8535	1348,5421	1316,7033
2001-2100	21	1191,0818	1379,1404	1323,5702
2101-2200	22	1176,1905	1385,5971	1363,4969
2201-2300	23	1161,5287	1395,4139	1401,1966
2301-2400	24	1153,4408	1364,1856	1444,0586
2401-2500	25	1148,9133	1363,0037	1479,1941
2501-2600	26	1148,0879	1345,8120	1520,9963
2601-2700	27	1136,4054	1341,7094	1545,8217
2701-2800	28	1134,6081	1332,9670	1577,0012
2801-2900	29	1124,8107	1327,7705	1581,1868
2901-3000	30	1117,3187	1316,3126	1589,0354
3001-3100	31	1110,8962	1296,5812	1594,0562
3101-3200	32	1113,6264	1294,4518	1582,1001
3201-3300	33	1104,5128	1295,2821	1542,0317
3301-3400	34	1101,1233	1289,8413	1550,9646
3401-3500	35	1101,2357	1291,0965	1530,9304
3501-3600	36	1102,3687	1314,9841	1510,3687
3601-3700	37	1094,4322	1300,3907	1524,6691
3701-3800	38	1083,9805	1301,0989	1496,2393
3801-3900	39	1081,5775	1301,0549	1506,7057
3901-4000	40	1079,8974	1318,4518	1478,3248
4001-4100	41	1090,9646	1311,4383	1485,1819
4101-4200	42	1099,5018	1301,3919	1471,0574
4201-4300	43	1110,1734	1293,7680	1536,8987
4301-4400	44	1118,4664	1289,9389	1509,8755
4401-4500	45	1136,8156	1301,0549	1518,4322

4501-4600	46	1141,2454	1283,2381	1518,9499
4601-4700	47	1148,6447	1299,0476	1514,2125
4701-4800	48	1127,7314	1301,9731	1507,1990
4801-4900	49	1127,5311	1320,2589	1482,2173
4901-5000	50	1115,5800	1323,2088	1438,2662
5001-5100	51	1110,1978	1322,8767	1463,2234
5101-5200	52	1108,0781	1310,6667	1514,7009
5201-5300	53	1106,4957	1305,3040	1537,5336
5301-5400	54	1098,2173	1297,7827	1572,1856
5401-5500	55	1062,0904	1296,2637	1590,7937
5501-5600	56	1084,4005	1294,1197	1608,3810
5601-5700	57	1107,6484	1316,2393	1583,7607
5701-5800	58	1113,9243	1302,2906	1574,5592
5801-5900	59	1119,6093	1284,6642	1552,3565
5901-6000	60	1136,4444	1283,8046	1538,8864
6001-6100	61	1127,7705	1275,3309	1531,2674
6101-6200	62	1129,7729	1297,9487	1516,3614
6201-6300	63	1125,8462	1312,7424	1505,8364
6301-6400	64	1129,4701	1318,7595	1494,2955
6401-6500	65	1106,6911	1320,9426	1486,4127
6501-6600	66	1102,3541	1339,0720	1479,3993
6601-6700	67	1106,9060	1330,1050	1491,2772
6701-6800	68	1106,6374	1315,6435	1487,1551
6801-6900	69	1103,9316	1315,6093	1524,1563
6901-7000	70	1093,2601	1308,8400	1514,2466
7001-7100	71	1095,5556	1307,1111	1528,5226
7101-7200	72	1088,3370	1288,1905	1540,9035
7201-7300	73	1093,2845	1295,4872	1534,2125
7301-7400	74	1093,7973	1287,2039	1518,6081
7401-7500	75	1113,6264	1302,5983	1517,8852
7501-7600	76	1108,0391	1291,3993	1500,1465
7601-7700	77	1112,5763	1314,6911	1489,7924
7701-7800	78	1106,5299	1308,2002	1486,3150
7801-7900	79	1112,8987	1320,5861	1489,6752
7901-8000	80	1108,7912	1310,3639	1489,5580
8001-8100	81	1104,3761	1300,5275	1490,2955
8101-8200	82	1100,8303	1298,7790	1508,0098
8201-8300	83	1101,0501	1292,4054	1513,1770
8301-8400	84	1095,5946	1282,9988	1531,4383
8401-8500	85	1093,7289	1284,9328	1521,2845
8501-8600	86	1093,6801	1300,3028	1540,2930
8601-8700	87	1093,8755	1302,9499	1504,1709
8701-8800	88	1097,8706	1337,4701	1541,6166
8801-8900	89	1087,5116	1332,3321	1506,0073
8901-9000	90	1105,5482	1337,2063	1501,6996

Çizelge 6. Kp:5 Ki:5 Kd:1 22 tel/cm atkı sıklığında 900N'luk çözümlü ön gerilmesine göre çözümlü ipliğindeki ortalama gerilim değişim ölçümleri

Ölçüm Sayısı	Atkı Sayısı	Ölçülen Gerginlik Değeri		
		1100 N	1300 N	1500 N
1-100	1	910,5348	926,1978	915,5751
101-200	2	924,2051	911,6142	928,0049
201-300	3	935,6532	924,6154	936,6740
301-400	4	968,7912	936,7961	946,3590
401-500	5	994,0855	953,3822	963,7802
501-600	6	990,2759	962,5153	975,8779
601-700	7	1002,3297	974,3150	996,8596
701-800	8	1004,4396	990,1001	1016,8547
801-900	9	1027,9121	1005,1624	1031,1160
901-1000	10	1045,9194	1025,0891	1042,6325
1001-1100	11	1077,7827	1089,9096	1067,9121
1101-1200	12	1079,5360	1103,9512	1033,8803
1201-1300	13	1116,8791	1081,1966	1114,2613
1301-1400	14	1135,1648	1116,8449	1134,9451
1401-1500	15	1159,1453	1125,8168	1177,0110
1501-1600	16	1173,4799	1173,1624	1224,9915
1601-1700	17	1163,5165	1175,1404	1218,5592
1701-1800	18	1148,1465	1220,7033	1247,9365
1801-1900	19	1146,0659	1234,6520	1292,5763
1901-2000	20	1142,5983	1287,7607	1325,8657
2001-2100	21	1135,7900	1304,4689	1363,6874
2101-2200	22	1127,2234	1342,8571	1412,0293
2201-2300	23	1109,3236	1365,3626	1500,4884
2301-2400	24	1119,9951	1378,4322	1458,7888
2401-2500	25	1108,9963	1370,2515	1488,0342
2501-2600	26	1110,9548	1350,3834	1533,9194
2601-2700	27	1091,0427	1340,2882	1559,2821
2701-2800	28	1096,1416	1335,1160	1562,7106
2801-2900	29	1102,5934	1330,5739	1525,4847
2901-3000	30	1106,7937	1314,4078	1514,5739
3001-3100	31	1107,3016	1307,8339	1568,1465
3101-3200	32	1105,3284	1289,3138	1568,1319
3201-3300	33	1106,8571	1296,7277	1524,4591
3301-3400	34	1099,3651	1284,5372	1533,4164
3401-3500	35	1100,1368	1310,9597	1539,3651
3501-3600	36	1099,3016	1309,2601	1531,1209
3601-3700	37	1097,4603	1323,0281	1508,3223
3701-3800	38	1083,0916	1321,0012	1495,6435
3801-3900	39	1098,3248	1314,9255	1504,2149
3901-4000	40	1101,7436	1304,9475	1494,9988
4001-4100	41	1119,1453	1287,7021	1511,1844
4101-4200	42	1126,6764	1294,7448	1501,7485
4201-4300	43	1129,0110	1299,5116	1508,9915
4301-4400	44	1122,6276	1307,5800	1489,5189

4401-4500	45	1116,2393	1316,8400	1491,6532
4501-4600	46	1107,4921	1320,5031	1493,6020
4601-4700	47	1100,4298	1319,6435	1523,2918
4701-4800	48	1103,8095	1298,0464	1536,5079
4801-4900	49	1094,3932	1294,1148	1543,8242
4901-5000	50	1096,8059	1287,4481	1530,5153
5001-5100	51	1100,0586	1299,2967	1527,7411
5101-5200	52	1096,9231	1347,5018	1518,1392
5201-5300	53	1100,3370	1310,4762	1512,8449
5301-5400	54	1107,6288	1306,7497	1491,9414
5401-5500	55	1115,8046	1285,1038	1511,3895
5501-5600	56	1115,1013	1297,6264	1555,9121
5601-5700	57	1098,5836	1295,9365	1499,0232
5701-5800	58	1091,3162	1312,9621	1496,6545
5801-5900	59	1091,4774	1310,2955	1495,2381
5901-6000	60	1100,6252	1309,4750	1491,0574
6001-6100	61	1105,9487	1309,7680	1514,7790
6101-6200	62	1119,7118	1281,7338	1536,9524
6201-6300	63	1117,9145	1298,7302	1519,4823
6301-6400	64	1131,1111	1299,5165	1511,5507
6401-6500	65	1102,2173	1316,7814	1510,1685
6501-6600	66	1101,9487	1316,5861	1512,4542
6601-6700	67	1097,8022	1326,2076	1547,5702
6701-6800	68	1099,6679	1317,3626	1486,4615
6801-6900	69	1101,7094	1303,7607	1499,6777
6901-7000	70	1090,6618	1300,6838	1502,3932
7001-7100	71	1086,4078	1317,1624	1551,2918
7101-7200	72	1086,8620	1303,6923	1529,6703
7201-7300	73	1106,0073	1271,3748	1529,5092
7301-7400	74	1122,5397	1279,4383	1523,0623
7401-7500	75	1144,9328	1291,5702	1499,8535
7501-7600	76	1159,8779	1330,2222	1497,5092
7601-7700	77	1145,4212	1463,6386	1502,1978
7701-7800	78	1138,1685	1360,4298	1511,7607
7801-7900	79	1129,3919	1350,9304	1503,3504
7901-8000	80	1126,8132	1350,7546	1514,8376
8001-8100	81	1114,8278	1330,6960	1497,0940
8101-8200	82	1110,1294	1320,3370	1509,2259
8201-8300	83	1101,7289	1306,8376	1492,7668
8301-8400	84	1093,7192	1299,6288	1488,2735
8401-8500	85	1093,2698	1298,9744	1489,2357
8501-8600	86	1092,6642	1299,8877	1504,1807
8601-8700	87	1111,7265	1297,6703	1528,7326
8701-8800	88	1096,3175	1287,9463	1556,2344
8801-8900	89	1122,7106	1299,0085	1565,5678
8901-9000	90	1113,9780	1301,8852	1549,0696

EK-3

Bulanık Mantık Tipi Denetimle Yapılan Gerginlik Kontrolüne Ait Deneysel Veriler

Ölçüm Sayısı	Atkı Sayısı	Ölçülen Gerginlik Değeri		
		1100 N	1300 N	1500 N
1-100	1	902,4127	913,1136	906,1245
101-200	2	907,7607	923,4432	922,9548
201-300	3	938,1392	936,4005	936,0195
301-400	4	978,8083	948,1856	974,1490
401-500	5	961,8364	963,0818	979,6093
501-600	6	961,7924	979,5897	1036,8742
601-700	7	980,0000	985,7143	1099,5800
701-800	8	999,8095	1015,8437	1152,2295
801-900	9	1019,0476	1026,3297	1193,0549
901-1000	10	1029,9634	1076,5031	1370,8181
1001-1100	11	1057,6850	1141,6410	1359,6142
1101-1200	12	1062,2271	1087,9951	1505,6703
1201-1300	13	1071,6044	1124,5910	1447,9853
1301-1400	14	1074,4957	1141,5531	1495,3797
1401-1500	15	1076,5372	1167,9560	1515,6777
1501-1600	16	1086,8620	1203,2821	1504,6496
1601-1700	17	1091,7314	1238,3346	1505,1282
1701-1800	18	1102,0806	1264,1270	1505,1282
1801-1900	19	1097,1917	1273,8706	1516,2637
1901-2000	20	1098,5739	1292,2686	1524,6642
2001-2100	21	1105,6947	1278,3053	1501,0354
2101-2200	22	1098,1001	1309,7485	1488,6203
2201-2300	23	1096,7424	1315,6679	1494,7839
2301-2400	24	1088,8596	1303,9805	1512,8742
2401-2500	25	1100,2100	1307,6190	1505,1819
2501-2600	26	1098,4469	1318,6129	1505,5678
2601-2700	27	1094,0171	1315,3162	1505,4652
2701-2800	28	1113,0940	1325,1819	1501,5433
2801-2900	29	1106,0952	1321,7436	1509,9096
2901-3000	30	1107,0183	1315,7607	1509,8950
3001-3100	31	1104,2100	1325,1136	1511,1746
3101-3200	32	1099,4628	1311,1697	1514,9206
3201-3300	33	1103,2723	1317,4847	1506,3004
3301-3400	34	1103,1160	1316,5079	1519,7607
3401-3500	35	1111,8877	1316,3126	1506,0269
3501-3600	36	1106,4615	1318,4371	1507,9365
3601-3700	37	1107,7656	1320,6838	1512,4298
3701-3800	38	1113,3529	1328,1123	1516,8010
3801-3900	39	1114,3150	1311,0085	1511,9219
3901-4000	40	1114,4274	1314,2808	1513,7534
4001-4100	41	1105,5775	1320,5226	1509,0012

4101-4200	42	1117,6313	1314,6520	1505,2454
4201-4300	43	1099,7070	1322,0952	1499,2772
4301-4400	44	1109,3480	1321,2161	1513,4701
4401-4500	45	1112,6300	1318,1685	1510,4029
4501-4600	46	1109,5873	1315,7656	1499,3700
4601-4700	47	1113,5043	1317,1136	1506,8278
4701-4800	48	1104,9866	1323,3260	1508,8987
4801-4900	49	1111,2332	1310,0122	1506,1294
4901-5000	50	1114,1099	1317,2308	1518,2906
5001-5100	51	1108,7228	1307,5214	1506,8669
5101-5200	52	1123,7167	1314,7888	1507,6874
5201-5300	53	1124,6154	1322,5836	1519,8486
5301-5400	54	1112,7961	1332,4298	1514,6569
5401-5500	55	1119,0281	1320,2930	1502,9695
5501-5600	56	1108,3810	1308,0195	1506,5836
5601-5700	57	1107,5946	1306,3394	1512,3614
5701-5800	58	1105,1526	1303,5556	1519,5995
5801-5900	59	1108,6252	1320,7228	1508,6398
5901-6000	60	1106,4078	1318,3150	1510,9206
6001-6100	61	1099,2430	1319,5165	1508,3126
6101-6200	62	1114,1148	1315,1160	1520,7570
6201-6300	63	1124,3126	1314,7595	1519,9756
6301-6400	64	1109,5726	1305,1575	1515,8437
6401-6500	65	1052,4786	1310,1783	1521,1380
6501-6600	66	1115,7753	1308,1319	1508,6056
6601-6700	67	1123,5263	1300,8889	1518,2125
6701-6800	68	1114,7009	1308,6349	1515,9707
6801-6900	69	1116,9719	1308,1514	1517,0940
6901-7000	70	1120,7131	1307,5604	1507,8632
7001-7100	71	1120,9719	1313,3724	1511,6728
7101-7200	72	1117,6020	1311,7460	1528,6252
7201-7300	73	1125,7387	1316,0537	1516,1856
7301-7400	74	1108,5079	1312,4200	1515,9951
7401-7500	75	1128,5226	1316,7717	1513,8217
7501-7600	76	1118,2369	1316,1221	1503,8242
7601-7700	77	1118,0757	1306,1001	1518,2369
7701-7800	78	1123,6093	1314,2906	1526,2515
7801-7900	79	1114,7937	1319,3895	1510,0317
7901-8000	80	1124,0000	1309,9243	1503,9805
8001-8100	81	1114,1685	1306,3541	1510,3248
8101-8200	82	1117,3578	1304,7619	1562,5836
8201-8300	83	1113,8413	1308,5763	1509,0208
8301-8400	84	1106,5592	1310,9483	1510,7546

ÖZGEÇMİŞ

7 Mayıs 1977’de Bursa’da doğdu. İlköğrenimini Bursa Atatürk İlkokulu, orta ve lise öğrenimini ise Bursa Erkek Lisesinde tamamladı. Lisans eğitimini 1999 yılında Uludağ Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi Tekstil Mühendisliğinde, yüksek lisans eğitimini ise 2003 yılında Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tekstil Mühendisliği Ana Bilim Dalında tamamlamıştır. Kısa bir süre tekstil boyahanesinde vardiya amirliği yaptıktan sonra 2000 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Meslek Yüksek Okulunda öğretim görevlisi olarak görev almıştır ve halen görevine devam etmektedir.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında bana yol gösteren ve devamlı desteğini gördüğüm sayın danışman hocam Prof.Dr.Recep EREN'e, çalıőmamda desteklerini esirgemeyen Arő.Gör.Barıő HASÇELİK, Arő.Gör. Serkan TEZEL ve Arő.Gör.Fatih SÜVARİ'ye , manevi kardeőim Öğr.Gör. İsmail İŐERİ'ye ve sürekli motivasyonumu sağlayan sevgili eőim Bengü Görkem DAĞKURS'a teőekkürlerimi bir borç bilirim.